

**HÄILYVÄINEN TOIMIJA -
DISKURSSIANALYTTINEN TUTKIELMA PARISUHDE-
VÄKIVALTAA KOKEVIEN TOIMIJUUDESTA**

Aino Aholainen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Talvi 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Aino Aholainen	
Työn nimi Häilyväinen toimija – diskurssianalyttinen tutkielma parisuhdeväkivaltaa kokevien toimijuudesta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Talvi 2024	Sivumäärä 116 + 2 liitettä
Ohjaaja Johanna Moilanen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän maisterintutkielman tavoitteena on tutkia hallitsevia väkivallan kokijoiden toimijuudesta rakennettuja diskursseja sosiaalityön maisterintutkielmissa. Analyysin tuloksena muodostettuja diskursseja pohditaan voimaantumisen näkökulmasta, joka on sosiaalityössä keskeinen viitekehys niin käytännön työn kuin teorian tasolla. Tutkielman aineisto muodostuu viiden 2020-luvulla kirjoitetun sosiaalityön maisterintutkielman tuloksia esittelevästä luvusta. Maisterintutkielmat ovat valikoitu aineistoon kuuden suomalaisen yliopiston julkaisuarkistoista valintaprosessin kautta. Tutkielman analyysi on sovellus diskurssianalyysistä. Tavoitteena menetelmäsovelluksessa on saada tutkimuskysymyksen kannalta relevanttia tietoa tarpeeksi laajasta määrästä aineistoa. Diskurssianalyysi ymmärretään tutkielmassa analyysimenetelmän lisäksi osana laajempaa teoreettista viitekehystä, ja tutkielmassa korostuu erityisesti diskurssianalyysin kriittinen orientaatio. Tutkielmassa sitoudutaan sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen tietokäsitykseen.</p> <p>Aineistossa hallitsevia diskursseja ovat analyysin perusteella neljä päädiskurssia aladiskursseineen. Rajatun toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuutta käsitellään ulkoisten tekijöiden ja toimijoiden rajoittamana. Aktiivisen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuus kehystetään aktiiviseksi ja subjektimuotoiseksi. Rajoittuneen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuudesta kirjoitetaan hänen sisäisten tekijöidensä rajoittamana, viitaten esimerkiksi tunteisiin sekä tiedon ja ymmärryksen puutteeseen. Vahingoittuneen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuus tuodaan esille väkivallan vahingoittamana ja näiden vaurioiden rajoittamana. Erilaisia diskursseja käyttämällä esimerkiksi pelko voidaan kehystää hyvin eri tavoin, kuten adaptiivisena ja rationaalisena reagoitina tilanteeseen tai yllimitoitettuna, toimijuutta estävänä tunnereaktiona. Vastuu väkivallasta ja sen päättymisestä kuvautuu eri diskursseissa eri tavoilla. Voimaannuttamisen näkökulmasta olennaisinta on tarkastella sitä, millaisia diskursseja ilmiön ympärillä käytävässä keskustelussa ammattilaisina ja yhteiskunnan jäseninä käytämme sekä mitä vaikutuksia sillä on väkivaltaisissa suhteissa eläville.</p>	
Asiasanat toimijuus, voimaantuminen, diskurssianalyysi, sosiaalityö, lähisuhdeväkivalta	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Aineiston sisäänotto- ja ulossulkukriteerit.....	38
TAULUKKO 2	Aineistoon valikoituneet maisterintutkielmat.....	41
TAULUKKO 3	Aineistossa hallitsevat diskurssit.	45

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ JA AIEMPI TUTKIMUS.....	9
3	TOIMIJUUS JA VOIMAANTUMINEN TUTKIELMASSA SOVELLETTAVINA KÄSITTEINÄ.....	12
3.1	Toimijuus.....	12
3.1.1	Toimijuus-käsitteen lähtökohtia.....	12
3.1.2	Honkasalon käsitys pienestä toimijuudesta	18
3.1.2.1	Toimijuuden kahtiajakojen rikkominen	19
3.1.2.2	Valinta ja valinnanvapaus	21
3.2	Voimaantuminen ja voimaannuttaminen.....	24
4	TUTKIELMAN TOTEUTUS	30
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	30
4.2	Tutkielman metodologinen viitekehys	31
4.2.1	Sosiaalinen konstruktionismi	31
4.2.2	Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	32
4.3	Tutkielman aineisto	35
4.4	Aineiston analyysi.....	41
4.5	Tutkielman eettiset kysymykset ja luotettavuus	46
5	PARISUHDEVÄKIVALLAN KOKIJAN TOIMIJUUDEN DISKURSSIT	48
5.1	Taustalle jäävät diskurssit.....	49
5.2	Rajatun toimijuuden diskurssi	50
5.3	Aktiivisen toimijuuden diskurssi	71
5.4	Rajoittuneen toimijuuden diskurssi	84
5.5	Vahingoittuneen toimijuuden diskurssi.....	96
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	103
	LÄHDELUETTELO	107
	LIITTEET	117
	LIITE 1. Hakutulokset	118
	LIITE 2. Analyysiprosessin kuvaus.....	119

1 JOHDANTO

Selvitän tässä maisterintutkielmassa diskurssianalyysiä soveltamalla sitä, miten parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuutta hahmotetaan sosiaalityön maisterintutkielmissa. Tutkielma kytkeytyy sosiaalityön tutkimuksen lisäksi yhteiskuntatieteelliseen toimijuuden tutkimukseen sekä väkivallantutkimukseen. Korostan tutkielmassani toimijuuden näkemisen tapojen merkitystä voimaantumisen viitekehyksen näkökulmasta, joka on sosiaali- ja lähisuhdeväkivaltatyön konteksteissä keskeinen työote (Lindqvist 2009, 43–45). Tutkielma käsittelee parisuhdeväkivaltaa, mutta käytän ohessa myös käsitettä lähisuhdeväkivalta, joka on kattokäsite kaikissa lähisuhteissa tapahtuvalle väkivallalle (Bildjuschkin ym. 2019).

Sosiaalityöntekijät kohtaavat käytännön työssään lähisuhdeväkivaltaa, työskentelevät he sitten millä sosiaalityön osa-alueella tahansa. Kaikki yhteiskunnan jäsenet kohtaavat myös yksityishenkilöinä lähisuhdeväkivaltaa jollakin tavalla, sillä lähisuhdeväkivaltailmiön laajuuden¹ vuoksi kukaan ei voi välttää sitä kohtamasta omalla, läheisen tai tuttavien kohdalla. Tämä ei tule kuitenkaan välttämättä suorasti näkyväksi, sillä ilmiöön liittyy sen luonteen ja yhteiskunnallisten asenteiden vuoksi paljon stigmaa, piilottelua ja häpeää (Overstreet & Quinn, 2013). Lähisuhdeväkivalta on valtava sosiaalinen ongelma, joka aiheuttaa kustannuksia yhteiskunnalle ja monenlaista kärsimystä sen koskettamille (esim. Husso ym. 2015, 8).

Lähisuhdeväkivaltaa kokevien kanssa työskentelevien ammattilaisten asenteilla on merkitystä väkivallan kokijan kannalta. Ilmiötä koskevat käsitykset ja asenteet ovat merkittävä väkivaltaan puuttumisen este (Husso ym. 2015, 8). Jo pelkästään se sana, jota väkivaltaa kokevasta ihmisestä käytetään, on arvo- ja asennelatautunut valinta (esim. Mahoney 1991, 25–34; Samelius, Thapar-Björkert & Binswanger 2014). Sen vuoksi kaikki tutkimus, jolla pyritään tuomaan esiin osittain edelleen piilossakin olevia ammattilaisten asenteita ja laajempaa yhteiskunnallista diskurssia lähisuhdeväkivallasta ilmiönä, on tarpeellista tutkimusta. Lähi- ja parisuhdeväkivalta

¹ Lähisuhdeväkivallan yleisyydestä esimerkiksi Siltala ym. (2022, 13–14); Tilastokeskus (2022)

on aihepiirinä hyvin latautunut erilaisista ennakkoasenteista ja käsityksistä väkivallan tekijyydestä, kokijuuudesta ja sen dynamiikasta. Lisäksi ilmiötä saattaa sen erityisluonteen vuoksi olla vaikea ymmärtää, jos siihen ei ole tarkemmin perehtynyt. Nähdäkseni väkivaltaa parisuhteissaan kokevien toimintamahdollisuudet ja toimijuuden ulottuvuudet kytkeytyvät tilannekohtaisten olosuhteiden, ilmiön erityisen haavoittavaisuuden, vallan epätasapainon ja parisuhdeväkivallan kehämäisen dynamiikan kontekstiin (esim. Scheffer Lindgren & Renck, 2008).

Sosiaalityössä eräänä keskeisenä työtä ohjaavana näkökulmana käsitetään empowerment (ks. esim. Adams 2003). Empowerment-näkökulmasta tapahtuvaa eli voimaantumiseen pyrkivää työskentelyä tehdään monilla eri sosiaalityön osa-alueilla. Jos otetaan huomioon parisuhdeväkivallan erityisluonne yksityisessä suhteessa esiintyvänä ilmiönä, suhteesta irtautumista hankaloittava dynamiikka (Scheffer Lindgren & Renck 2008) sekä parisuhdeväkivallan seuraukset sitä kokevan itsetunnolle ja minäpystyvyyssuskomuksille (Matheson ym. 2015, 561–562, 566–567; Rhatigan, Shorey & Nathanson 2011, 187; Bowen 1982, Jagow-Francen 2009, 17 mukaan), on hyvin luonnollista käsitellä voimaantumiseen pyrkivää työtettä lähisuuhdeväkivaltatyön kontekstissa. Juuri asiakkaan voimaantumisen tukemiseksi on tärkeää ymmärtää se, miten ammattilaiset ja laajempi yhteiskunnallinen diskurssi kehystävät väkivallan kokijan toimijuuden tilanteessa. Kysymys toimijuuden käsittämisen tavoista liittyy myös siihen, miten vastuu tilanteesta nähdään (esim. Overstreet & Quinn 2013, 110).

Tutkielman aihe on sosiaalityön kontekstin ja yhteiskunnallisen merkittävyyden lisäksi tärkeä myös tieteellisen tutkimuksen kannalta, sillä sitä ei ole käsitelty valitsemastani näkökulmasta aiemmin. Tutkielmani aineisto on koostettu usean eri yliopiston maisterintutkielmista, joka lisää sen kattavuutta. Lisäksi olen rajannut aineiston 2020-luvulla ilmestyneisiin opinnäytteisiin, jolloin tutkielmani tuottamat tulokset ovat ajallisesti relevantteja. Tutkielma etenee rakenteellisesti siten, että esittelen ensiksi parisuhdeväkivaltaa ilmiönä ja siihen liittyvää aiempaa tutkimusta, jonka jälkeen siirryn avamaan tutkielmaan valitsemiani teoreettisia käsitteitä. Neljännessä luvussa kerron tutkielman toteutuksesta. Viides luku käsittelee analyysin tuloksia, jonka jälkeen esitän johtopäätökset ja pohdinnan.

2 PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ JA AIEMPI TUTKIMUS

Lähisuhdeväkivalta on vakava yhteiskunnallinen ja kansanterveydellinen sosiaalinen ongelma myös Suomessa. Vaikka väkivaltaongelman mittaluokka on ollut tiedossa pitkän aikaa, on se kuitenkin Suomen kontekstissa tunnustettu melko myöhään sellaiseksi sosiaalisesti ongelmaksi ja ihmisoikeusloukkaukseksi, johon valtion tulee puuttua. (Husso, ym. 2015, 7.) 2010-luvulla on kuitenkin tapahtunut suuria lainsäädännön muutoksia lähisuhdeväkivaltatyön näkökulmasta, kuten Istanbulin sopimuksen voimaan astuminen vuonna 2015 (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, 2011) sekä uuden sosiaalihuoltolain hyväksyminen vuonna 2014 (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Näiden muutosten seurauksena kunnilla on nyt velvollisuus tarjota palveluita lähisuhdeväkivaltaa kohdanneille ja turvakotien rahoitus on siirtynyt valtiolle. Uudistettu sosiaalihuoltolaki määrittää lähisuhde- ja perheväkivallan aiheuttaman tuen tarpeen tilanteeksi, jossa sosiaalipalveluja on järjestettävä. (Husso ym. 2015, 7-8; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 11§ 5 momentti.)

Tässä tutkielmassa käytän sekä lähisuhdeväkivallan että parisuhdeväkivallan käsitteitä, mutta tarkoitan niillä molemmilla tässä tutkielmassa nykyiseen tai entiseen kumppaniin kohdistuvaa väkivaltaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltakäsitteiden sanaston (Bildjuschkin ym. 2019) mukaan lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jonka tekijä ja kohde ovat tai ovat aiemmin olleet keskenään läheisessä suhteessa. Käsitteen sisälle mahtuu siis myös parisuhdeväkivalta, joka on taas lähisuhdeväkivaltaa kohteenaan henkilön seurustelukumppani tai nykyinen tai entinen puoliso. (Bildjuschkin ym. 2019, 7.) Molempia käsitteitä käytetään saman ilmiön tutkimuksessa.

Sosiaalityön käytännön työssä parisuhdeväkivaltaa kohdataan sekä yleisissä palveluissa, kuten sosiaalitoimistossa, perheneuvolassa ja terveydenhuollossa, että väkivaltaspesifeissä auttamisorganisaatioissa, kuten turvakodeissa (Paavilainen &

Pösö 2003, 86; Kääriäinen 2006, 112–113). Parisuhdeväkivallan kokijoiden ja tekijöiden auttamistyötä ja väkivallan ehkäisytyötä ei ole määritelty minkään julkisen sektorin auttajatason pääasialliseksi tehtäväksi, vaan siinä korostuvat moniammatillisuuden yhteistön ja yhteistoiminnan merkitys. Sosiaali- ja terveydenhuollolla on vastuu ehkäistä parisuhdeväkivaltaa tarjoamalla tarkoituksenmukaisia palveluja väkivallan osapuolille. (Ewalds 2005, 14–15; Lindqvist 2009, 72–73.) Kuitenkin käytännössä vastuu väkivaltatyöstä on Suomen kontekstissa jäänyt organisoitumatta julkisella sektorilla, jolloin se on paikantunut vahvasti eri järjestöjen ja projektien yhteyteen. Tähän on vaikuttanut julkisen sektorin työntekijöiltä puuttuvat valmiudet parisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja hoitoon. (Holma 2005, 174, Lindqvist 2009, 73 mukaan.)

Merkittäväksi tutkimuskohteeksi parisuhdeväkivalta ja erityisesti naisiin kohdistuva väkivalta nousi Suomessa 1990-luvulla ja sen jälkeen myös julkinen keskustelu aiheesta on vilkastunut (Huttunen, Husso & Hietamäki 2015, 369). Parisuhteen kontekstissa tapahtuvasta lähisuhdeväkivallasta on tehty sosiaalityön näkökulmasta jonkin verran tutkimusta Suomen kontekstissa 2000-luvulla. Väkivaltaisesta parisuhteesta, asiakkuudesta ja muutoksesta parisuhdeväkivallan prosessinarvioinnin ja turvakotien selviytymistä tukevan asiakastyön näkökulmasta on kirjoittanut väitöskirjansa Leo Nyqvist vuonna 2001. Esimerkiksi Anna Nikupeteri (2016) taas kirjoitti väitöskirjansa eron jälkeisen vainon tunnistamisesta ja uhrien kohtaamisesta erityisesti sosiaalitieteiden ja sosiaalityön näkökulmasta.

Parisuhdeväkivaltaa on käsitelty ilmiönä paljon myös muiden oppiaineiden piirissä. Johanna Niemen, Heini Kainulaisen ja Päivi Honkatukian toimittama teos ”Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma” on julkaistu vuonna 2017 poikkitieteelliseksi näkökulmaksi väkivallan sukupuolistuneiden ulottuvuuksien ymmärtämiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille on tehty ilmiöön puuttumiseksi lisäksi erilaisia oppaita. Ensi- ja turvakotien liitto on yksi taho, joka julkaisee tietoa lähisuhdeväkivallasta, esimerkkinä perusteos eron jälkeisestä vainosta ”Varjosta valoon: Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen” (Laitinen, Kinnunen & Hannus 2017). Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisee oppaita, esimerkkinä Reetta Siukolan (2014) opas ”Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö”.

Lähisuhdeväkivallan tutkimuksen kontekstissa sukupuolen merkitys korostuu, ja sen ymmärtämisen tavoista on erotettavissa kaksi erillistä päälinjaa. Ole Hultmannin (2015, 3–4) mukaan perheen piirissä tapahtuva väkivalta nousi julkiseen keskusteluun naisiin kohdistuvan väkivallan kehyksen kautta, kun naisasianliike nosti sitä esille. Tästä liikkeestä on kehittynyt väkivallantutkimuksen feministinen katsantokanta, joka nostaa esille patriarkaattisten ja intersektionaalisten rakenteiden vaikutuksen lähisuhdeväkivaltailmiössä. Toinen tutkimuksen linja on niin

kutsuttu ”individualistinen perspektiivi”, jota on kutsuttu myös perheväkivallan (eng. family violence) perspektiiviksi. Tämä katsantokanta keskittyy individualistisiin selitysmalleihin häivyttämällä sukupuolen merkitystä väkivaltaa pääasiallisesti selittävänä tekijänä. (Hultmann 2015, 3–4; Jäppinen 2015, 170.) Suomalaista yhteiskunnallista asenneilmapiiriä ja julkista diskurssia ilmiön ympärillä on kuvattu sukupuolineutraaliksi (esim. Nousiainen & Pentikäinen 2017, 56).

Tilastokeskuksen sukupuolistunutta väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa vuonna 2021 selvittäneen tutkimuksen ennakkoraportin mukaan kolmannes naisista ja vajaa viidennes miehistä on kokenut joskus fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai niillä uhkailua parisuhteessaan. Henkisen väkivallan kohdalla kokeneita on puolet naisista ja 42% miehistä. Ennakkoraportin mukaan väkivalta on sukupuolistunut, eli se näyttäytyy naisten ja miesten osalta erilaisena esimerkiksi yleisyyden, muotojen, motiivien, uhrien ja tekijöiden kannalta. Miehet kertovat väkivallasta eteenpäin naisia vähemmän. (Tilastokeskus 2022.) Naiset taas ovat miehiä useammin toistuvan parisuhdeväkivallan kohteena ja saavat useammin fyysisiä ja psyykkisiä vammoja väkivallan seurauksena. Lisäksi naisten lähisuhdeväkivallasta saamat vammat ovat yleensä miehiä vakavampia ja he kokevat väkivallan uhan psyykkisesti vahingoittavammaksi kuin miehet. (Huttunen, Husso & Hietämäki 2015, 370.)

Väkivallan sukupuolistuneisuuden tavoissa on nähtävissä eroja yhteiskuntien välillä. John Archerin (2006) tutkimuksen mukaan yhteiskunnissa, joissa ollaan enemmän tasa-arvoisia sukupuolten välillä ja arvoilta enemmän individualistisia kollektiivisuuden sijasta, naisten altistuminen fyysiselle väkivallalle parisuhteissa väheni ja miesten nousi verrattuna niihin maihin, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo oli heikompaa ja kollektiivisuus vahvempaa. Myös maantieteellisellä ja kulttuurillisella kontekstilla on siis merkitystä sille, miten lähisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuus tulee näkyväksi. On kuitenkin otettava huomioon, että Suomi sijoittui kärkisijoille EU:n laajuisessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevassa tutkimuksessa fyysisen ja seksuaalisen parisuhdeväkivallan osalta (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 18). Voidaan siis perustellusti sanoa, että sukupuolella on merkitystä parisuhdeväkivaltailmiössä, joka näyttäytyy eroina tilastoissa ja myös väkivaltakokemuksessa. Kummatkin sukupuolet kuitenkin kokevat merkittävästi väkivaltaa parisuhteissaan. Tämän seikan vuoksi en tässä maisterintutkielmassa käsittele parisuhdeväkivaltaa kehystäen sitä vahvasti pelkästään naisiin kohdistuvaksi ongelmaksi, vaan käsittelen sukupuolta eräänä toimijuuden näkemisen tapoihin vaikuttavana osatekijänä. Ennako-oletukseni on, että väkivallan kokijan sukupuoli vaikuttaa vahvasti siihen, miten hänen toimijuutensa tilanteessa nähdään.

3 TOIMIJUUS JA VOIMAANTUMINEN TUTKIELMASSA SOVELLETTAVINA KÄSITTEINÄ

3.1 Toimijuus

3.1.1 Toimijuus-käsitteen lähtökohtia

Toimijuus-käsitettä (eng. human agency) voitaisiin kuvailla yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen klassikkokäsitteeksi. Sillä tarkoitetaan suhdetta henkilölle mahdollisen ja häneltä oletetun toiminnan sekä toteutuneen toiminnan välillä. Toimijuus edellyttää ihmiseltä valintaa ja se todentuu silloin, kun on olemassa vaihtoehtoinen tekemisen mahdollisuus. (Giddens 1984, 14; Ronkainen 2006, 531–533.) Toimijuus käsitteenä sijoittuu aina tiettyyn aikaan ja tilanteeseen (Emirbayer & Mische 1998, 967, 970). Toimijuuden käsitteellä viitataan myös ihmisen kykyyn ja voimavaroihin toteuttaa aikomuksensa toimintana sekä muuttaa tai vaikuttaa omaan tai toisten elämää koskeviin asioihin ja tapahtumiin toiminnalla. Toimijuutta voidaan hahmottaa myös ”toisteisena toimijuutena”, jossa valitaan toimia tavalla, joka ylläpitää vallitsevia olosuhteita. Toiminta muodostuu rakenteiden ja niiden luomien mahdollisuuksien ja rajoitusten tilassa, jotka voivat estää, mahdollistaa tai ohjata toimintaa. (Giddens 1984, 9; Jyrkämä 2007, 203; Virkki & Lehtikangas 2014, 123–124; Jäppinen 2015, 53.) Kyseisen käsitteen tarkasta määritelmästä on käyty yhteiskuntatieteellistä keskustelua jo pitkään, erityisesti sosiologian parissa. Käsitettä on kuvailtu ”liukkaaksi”, ja juuri käsitteen määrittelyyn liittyvien haasteiden vuoksi on esitetty myös näkemyksiä, ettei toimijuus-käsitteellä olisi sosiologista hyötyarvoa. (Loyal & Barnes 2001; Hitlin & Elder 2007, 170; Campbell 2009, 407.)

Toimijuutta on käsitelty laajasti yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden piirissä. Toimijuuden lähestymisen näkökulmat sekä siihen liitetyt ulottuvuudet ja niiden painotukset vaihtelevat eri tutkijoiden välillä. Kyseisen käsitteen ja sen näkökulmien voidaan nähdä olevan osa sosiaalityön ydintä. Tästä huolimatta eräässä sosiaalityön toimijuus-tutkimusta vuosilta 2008–2012 kartoittaneessa kirjallisuuskatsauksessa ilmeni, että toimijuuteen liittyvä tutkimus on ollut sosiaalityön oppiaineessa yllättävän vähäistä. Samassa tutkimuksessa nostettiin esille, että sosiaalityössä tehty toimijuuteen liitetty tutkimus ei korosta neoliberaalia ajatusta yksilön vastuusta, vaan sen sijaan esittää toimijuuden rakentumista sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. (Parsell, Eggins & Marston 2016, 238, 250.)

Giddens (1984, 9) käsitteellistää toimijuuden ihmisen kyvyksi tehdä asioita, erottaen sen ihmisen aikomuksesta tehdä asioita. Giddensin toimijuuskäsitystä on arvoستeltu siitä, ettei se ota kokonaisvaltaisesti huomioon toimijan ja rakenteen välisen suhteen vaikutuksia yksilön vapaalle tahdolle ja rajoituksille (Fischer 2020, 72). Toimijuustutkimuksen ikuisuuskyseksiä onkin, miten voitaisiin luoda sellainen teoria, joka kykenee linkittämään kokonaisvaltaisesti toimijuuden ja rakenteen (esim. Archer 2000, 1). Dualistinen kahtiajako joko metodologiseen individualismiin tai metodologiseen holismiin on jo kauan ollut tyypillistä yhteiskuntatieteelliselle toimijuus-rakente-keskustelulle. Metodologisen individualismin mukaan kaikki yhteiskunnalliset selitykset ovat viime kädessä paikallistettavissa toimivien ihmisyksilöiden yksittäisiksi teoiksi ja näiden tekojen joukoksi, kun taas vastakohtaisesti metodologisen holismin perspektiivissä yhteiskunnalliset rakenteet niin kulttuurisina merkitysrakenteina kuin institutionaalisina rakenteina ovat paikalla ennen yksittäisiä ihmistoimijoita. (Heiskala 2000, 13–15.)

Lisäksi Giddensin toimijuuden teoriaa on kritisoitu muun muassa sen yksilökeskeisyydestä ja siitä, ettei se ota tarpeeksi huomioon neoliberaalin vallan subjektina olemista (Fischer 2020, 72–78). Giddensin toimijuuskäsityksen voidaan nähdä edustavan kuvaa aktiivisesta ja ideaalisesta yksilöstä, joka toimii rationaalisesti ja tarkoituksenmukaisesti sekä kykenee itsereflektioon (Fischer 2020, 72). Vertailuna tälle ideaalille toimijalle voitaisiin nostaa esiin Marja-Liisa Honkasalon (2013; 2018, 12–13) käsitteet haavoittuvasta (eng. vulnerable) ja pienestä toimijuudesta, josta kerron lisää myöhemmin tässä luvussa. Esimerkiksi Albert Bandura (1982; 1995) taas yhdistää toimijuuden käsitteen vahvasti minäpystyvyysuskomuksiin. Hänen mukaansa toimijuuden mekanismeista juuri minäpystyvyysuskomukset ovat kaikkein keskeisimmässä roolissa. Minäpystyvyysuskomukset (eng. perceived self-efficacy) hän määrittelee yksilön uskomuksiksi omista kyvyistään organisoida ja toteuttaa toimintaa tilanteiden hallitsemiseksi. Ne vaikuttavat siihen, miten yksilöt ajattelevat, tuntevat, käyttäytyvät ja motivoivat itseään. (Bandura 1995, 2–3.) Bandura käsittelee toimijuutta vahvasti psykologisesta, sosiaalis-kognitiivisesta näkökulmasta (esim. Bandura, 1989).

Toimijuutta lähisuhdeväkivaltakontekstissa on tutkittu Suomessa jonkin verran. Tuija Virkki ja Mari Lehtikangas (2014) ovat tutkineet väkivallan kokijoiden kanssa tehtävässä työssä tavoiteltavaa toimijuutta ammattilaisten haastattelupuheessa diskurssianalyysin keinoin. He käsittelivät aihetta vertaillen monikulttuurista väkivaltatyötä muun väkivaltatyön kanssa. Heidän mukaansa väkivaltatyön asiakkaista yleisesti ja etenkin etnisesti suomalaisista asiakkaista puhuttaessa luodaan odotuksia vahvasta ja vastuullisesta toimijuudesta, jossa kokija on vastuussa väkivaltuongelman ratkaisusta ja väkivallan lopettamisesta, yleensä päättämällä suhde. Tämä on nähtävissä osana laajempaa väkivallan kokijaa vastuuttavaa diskurssia, joka on noussut esille myös muissa tutkimuksissa. (Keskinen 2005, 241–249; Thapar-Björket & Morgan 2010; Virkki & Lehtikangas 2014, 127, 134; Virkki 2015.) Maahanmuuttajanaisten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä naisten asemaa taas käsitellään heidän mukaansa lähtökohteisesti uhriuden, avuntarpeen ja heikkouden näkökulmasta, eikä naisia vastuullisteta samalla tavalla väkivaltuongelman ratkaisemisesta kuin etnisesti suomalaisia kokijoita (Virkki & Lehtikangas 2014, 134.)

Virkki (2015) on käsitellyt väkivallan kokijoiden toimijuutta myös tutkimusartikkelissaan, jonka aiheena on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden näkemykset parisuhdeväkivallan tekijöiden ja kokijoiden toimijuudesta ja vastuusta väkivallan päättämisen prosessissa. Toimijuutta lähisuhdeväkivaltakontekstissa on käsitellyt lisäksi muun muassa Sisko Piippo (2022), joka väitteli lähisuhdeväkivallan kohtaamisen rakenteista, käytännöistä ja toimijuudesta sosiaalityössä, mutta hänen väitöskirjassaan keskitytään lähisuhdeväkivaltaa työssään kohtaavien ammattilaisten toimijuuteen. Lähisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuuteen keskittyi Maija Jäppinen vuoden 2015 väitöskirjassaan, jossa fokuksena ovat väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus Venäjän kontekstissa. Kuten Jäppinen (2015, 54, 207) korostaa, yksilön toimintavaputta säätelevät ja rajoittavat monenlaiset pakot, vaikka joskus toimijuutta käsittelevään tutkimukseen on liittynyt implisiittinen oletus aktiivisen toimijuuden etusijalle asettamisesta. Toimijuus voi olla luonteeltaan myös säilyttävää ja pientä toimijuutta, joka ei orientoidu muutokseen ja jota määrittää vahvasti tilanteen sietäminen. Myös sietäminen on teko ja ratkaisu, jonka esimerkiksi Jäppinen luki tutkimuksessaan toimijuuden piiriin nojaten aiemmin mainitun Honkasalon toimijuuskäsitykseen. (Honkasalo, 2013; Jäppinen 2015, 54, 207.) Tällä tavalla toimijuus voidaan nähdä perinteisen ”aktiivinen tai passiivinen toimijuus” -dikotomian lisäksi esimerkiksi adaptiivisena suhteessa tilanteeseen.

Lähisuhdeväkivaltaa kokevien toimijuudesta on kirjoitettu paljon myös kansainvälisellä tasolla. Desiree Jagow-France (2009) esitteli Pohjois-Dakotan yliopistossa kirjoitetussa väitöskirjassaan erään työnhajauksellisen ryhmän vaikutuksia siihen osallistuneiden naisten toimijuudelle voimauttavien rakenteiden kautta. Länsimaisessa kontekstissa esimerkiksi Lotta Samelius, Suruchi Thapar-Björkert ja Christa Binswan-

ger (2014) ovat tutkineet ruotsalaisten parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta väkivaltaisissa suhteissa. He nostavat tutkimuksessaan esille muun muassa väkivallan kokijasta käytetyn termin ympärille kytkeytyvää keskustelua. 1980-luvulle asti puhuttaessa väkivallan kokijasta teoreettisessa keskustelussa käytettiin usein joko käsitettä uhri (eng. victim) tai käsitettä selviytyjä (eng. survivor). Näiden kahden dikotomisen käsitteen välille piirtyi psykologisten tutkimusten valossa lineaarinen jatkumo siten, että "selviytyjä" on entinen "uhri". (emt., 265.) Uhri-sanaan liitetään herkästi ajatus heikosta toimijuudesta, ansassa olemisesta – kun selviytyjään taas vastavasti liitetään ominaisuuksia kuten valintojen tekeminen ja itsensä määrittely erilliseksi "uhrikokemuksesta", jotka ovat perinteisesti vahvana nähdyn toimijuuden piirteitä (Naples 2003, 1151; Dunn 2005, 2; Samelius ym. 2014, 265). Käsitteet siis paikallistuvat toimijuus-jatkumon vastakkaisiin päätyihin (Samelius ym. 2014, 265).

Uhri-käsitteestä selviytyjä-käsitteeseen siirtyminen alkoi saada hallitsevan otteen aihepiiriin liittyvässä keskustelussa 1980-luvulla, kun feministit ja aktivistit alkoivat vastustaa sosiaalista stigmaa, joka "uhriuteen" liitetään. Selviytyjä-käsitteeseen mielletään liittyväksi asioita kuten vastustus ja selviytymisstrategiat, joita väkivallan kokijat käyttävät sekä väkivaltaisen suhteen sisäisessä että siitä ulkoisessa kontekstissa. Molempiin kokijoille muodostettaviin kategorioihin liittyy kuitenkin jännitteitä ja monimerkityksellisyyttä. (Kelly, 1988, Sameliuksen ym. 2014, 265 mukaan; Samelius ym. 2014, 265–266.) Lisäksi väkivallan kokijuus on prosessi, jossa toimijuuden tavat ja muodot, kuten esimerkiksi aktiivisuus ja passiivisuus, uhrius ja selviytyjyys, vaihtelevat (Walkate 2007, 28, Sameliuksen ym. 2014, 266 mukaan). Kokijalle rakennettavat dikotomiset kategoriaparit eivät helpostikaan tavoita tällaista toimijuuden prosessinomaisuutta.

Väkivallan kokijat luovat itse narratiiveja, joilla voivat strategisesti haastaa ja neuvotella heille muodostuvista ja muodostettavista identiteeteistä (Samelius ym. 2014, 266). Tämä narratiivien muodostaminen on itsessään toimintaa ja yksi esimerkki väkivallan kokijan monimuotoisesta toimijuudesta. Samelius, Thapar-Björkert & Binswanger (2014) esittelevät tutkimuksessaan monia sellaisia parisuhdeväkivallan kokijan toimijuuden esiintymisen muotoja, jotka määriteltäisiin yleensä passiivisuudeksi ja ei-toimijuudeksi, jos parisuhteen päättäminen kehystetään väkivallan kokijan toimijuuden ainoaksi aktiiviseksi muodoksi. Tästä esimerkiksi tiedonkeruu huumeista ja huumeongelmasta silloin, kun väkivaltaisella puolisoilla on päihteidenkäyttöä. Heidän mukaansa väkivaltaa kokevien jokapäiväisten tekojen näkeminen taktisina avaa mahdollisuuden ymmärtää heidän toimijuuttaan uudessa näkökulmassa, joka murtaa yksipuolista käsitystä väkivaltaa parisuhteessaan kokevista naisista pelkästään "passiivisina uhreina". (emt., 273–275.)

Länsimaisen kontekstin ulkopuolella naisten toimijuutta väkivaltaisissa parisuhteissa on tutkinut esimerkiksi Nitya Rao (2015) Intiassa. Näen myös Raon tutkimuksessa monia sellaisia näkökulmia, jotka ovat yhdistettävissä Honkasalon (2013)

käsitteistämään pienen ja hauraan toimijuuden käsitykseen. Rao määrittelee toimijuuden kyvyksi toimia, päättää ja vaikuttaa (Rao 2015, 415). Rao (2015, 424–425) viittaa Margaret Abrahamin (2000, 133) näkemyksiin väkivaltaa kokevien naisten käyttämistä erilaisista ja eritasoisista vastustuksen strategioista. Abrahamin (2000) mukaan naiset käyttävät strategioita väkivaltaa kohdatessaan huolimatta toimintamahdollisuuksiensa rajoituksista. Yksilöllisellä tasolla käytettyjä strategioita ovat vaikeneminen, vältteleminen, vastaan puhuminen, takaisin lyöminen, piiloutuminen, tekijän kontrollin vastustaminen sekä äärimmäisissä tapauksissa itsemurhan harkitseminen ja vastustaminen. Yhteisölliselle tasolla paikantuva strategia on perheen ja naapureiden apuun turvautuminen sekä yhteiskunnan tasolta, kuten poliisilta, avun hakeminen. (Abraham 2000, 133; Rao 2015, 424–425.) Raon (2015, 424–425) mukaan näiden strategioiden käyttöön vaikuttavat naisten taloudellinen riippuvaisuus tai riippumattomuus, naisiin kohdistuvat sosiaaliset paineet sekä henkilökohtainen aloitekyky.

Raon (2015) tutkimuksessa esiteltiin sitä, miten toimijuus voi tulla näkyviin myös sellaisessa tilanteessa, jossa väkivallan kokija ei päästä parisuhdetta. Kaksi tutkimukseen osallistunutta naista, jotka olivat jatkaneet suhteessa väkivallasta huolimatta, korostivat ”kestävyyttä” tai ”sietokykyä” (eng. endurance) toimijuutensa ydintekijänä (emt., 426). Tutkimusten naisten toimijuus ja ääni muotoutuvat marginalisoivien rakenteiden ja yksilöllisten ominaisuuksien ja kokemusten lisäksi elämänkulun ja ajan tuoman muutoksen kautta (emt., 426). Rao (2015, 427) argumentoi, että toimijuutta on siis erimuotoista, jolloin tämä käsitteellinen laajennus voi sisältää myös esimerkiksi myötätunnon väkivaltaista puolisoa kohtaan tai kunnian ja siihen liitettävän kunnioitettavan naiseuden normin noudattamisen. Hänen mukaansa toimijuus ja sen puute sekä toiminta ja kärsivällisyys ovat naisten narratiiveissa erottamattomia toisistaan ja muodostavat jatkumon (emt., 428).

Toimijuuden käsitteeseen liittyvät vahvasti toimintamahdollisuudet², jotka vaihtelevat tilanteesta, ajasta ja ympäristöstä toiseen. Tämän vuoksi aihepiirin käsittelyssä on otettava huomioon intersektionaalisuuden ajatus (esim. Virkki & Lehtikangas 2014, 120, 135). Oma tutkielmani sijoittuu vahvasti Suomen ja suomalaisten väkivallan kokijoiden kontekstiin. Vaikka parisuhdeväkivallan dynamiikka ja erityispiirteet ovat sellaisinaan kokijoiden toimintamahdollisuuksia vahvasti rajoittavia, on otettava huomioon laajemmat yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja historialliset toimintamahdollisuudet. Länsimainen parisuhdeväkivallan konteksti on erilainen kuin esimerkiksi afrikkalainen tai aasialainen, jos tarkastellaan esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa ja siihen liittyviä rajoitteita tai mahdollisuuksia, naisten osuutta väkivallan kokijoina verrattuna miehiin sekä esimerkiksi odotuksia ja asenteita liittyen perhe-elämään, parisuhteisiin ja sukupuolten rooleihin (Krahé, Bieneck & Möller 2005; Larkin & Morris 2009; Kabeer 2012, 218).

² Toimintamahdollisuuksien eri ulottuvuuksista esimerkiksi Lindqvist (2009, 47).

Vaikka tutkielmani ja tutkielmassa sovellettavat käsitykset toimijuudesta kytkeytyvät vahvasti länsimaiseen yhteiskuntakontekstiin, nykyinen globaali maailmamme, ihmisten liikkuvuus ja ennennäkemättömän nopea viestintä lisäävät intersektionaalisen ajattelun tarvetta. Väkivallan kokija voi olla esimerkiksi Suomessa elävä nainen, jonka yhteisö, perhe ja identiteetti ovat vahvasti sidoksissa afrikkalaiseen kulttuuriin. Mitä kerroksia toimintamahdollisuuksiin lisää se, jos kyseinen nainen on vammaisen? Tai jos hän on esimerkiksi parisuhteessa samaa sukupuolta edustavan henkilön kanssa?

Toimijuuden ulottuvuuksiin ja siihen kytkeytyviin toimintamahdollisuuksiin liittykin loputon määrä variaatioita, erilaisia rajoituksia ja mahdollisuuksia, muodostavia tekijöitä. Väitän, että pienen tai haavoittuvan toimijuuden erilaisia muotoja ja osoituksia esiintyy kuitenkin kaikissa konteksteissa, kaikilla kokijoilla, vaikka ne ovatkin sidoksissa jokaiseen yksilölliseen tilanteeseen. Toimijuuden käsitteeseen kytkeään kuitenkin myös ajatus siitä, että valinnan tekemiseksi on oltava aina toisin tekemisen mahdollisuus (esim. Giddens 1984, 14; Ronkainen 2008, 388; Honkasalo 2013, 44). Miten toisin tekemisen mahdollisuudet ovat läsnä yhteiskunnassa, jossa parisuhteesta lähteminen on rakenteellisten toimintarajoitteiden vuoksi hyvin vaikeaa? Miksi taas parisuhteesta lähteminen voi olla kuitenkin hyvin vaikeaa jollekin suomalaiselle, jolla on periaatteessa mahdollisuus suomalaisten lähisuhdeväkivaltapalveluiden käyttöön sekä taustalla yhteiskunnan normatiivinen painostus lähteä väkivaltaisesta suhteesta?

Waller ja Bent-Goodley (2022) ovat tutkineet parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuutta afrikkalais-amerikkalaisten naisten näkökulmasta. Intersektionaalisuuden huomioimisen tärkeys tulee perustelluksi lyhyesti esimerkiksi sillä, että afrikkalais-amerikkalaisen naisen todennäköisyys kuolla miehen tekemän henkirikoksen uhrina oli valkoisiin naisiin nähden yli kaksinkertainen Yhdysvalloissa vuonna 2019 toteutetussa tutkimuksessa (Violence Policy Center 2021, 7). Parisuhdeväkivallan kokijoiden avun hakemisella on monia ulkoisia ja sisäisiä esteitä, jotka vielä kärjistyvät entisestään, jos avun hakijan marginalisoidun identiteetin ja avun hakemisen perinteisten väylien välillä on kohtaamattomuutta (Lacey, West, Matusko & Jackson 2015, 666; Waller, Harris & Quinn 2022; Waller & Bent-Goodley 2022, 4167–4168). Waller ja Bent-Goodley (2022, 4168) toteavat tutkimuksessaan, että afrikkalais-amerikkalaisten naisten kokemukset avun hakemisesta ovat laadullisesti erilaisia kuin valkoisten naisten, ja he kokevat muun muassa rasismia sekä kaltoinkohtelua palveluntuottajilta (Bent-Goodley 2013; Waller, Harris & Quinn 2022, 1244; Waller & Bent-Goodley 2022, 4168). Yhteiskunnassa marginalisoidut ryhmät ovat siis erityisen haavoittuvassa asemassa parisuhdeväkivallan kontekstissa. Marginalisoitujen identiteettien toimijuuden tutkimukseen voidaan liittää ajatus väkivallan kokijoiden tietoisesta resurssien arvioinnista sekä sen mukaan toimisesta identiteetin marginalisaation rajoittamista toimintamahdollisuuksista huolimatta (Waller & Bent-Goodley 2022, 4180).

3.1.2 Honkasalon käsitys pienestä toimijuudesta

Marja-Liisa Honkasalo (2018, 12–13; 2013) on käsitellyt ja käsitteellistänyt toimijuutta sairauden kontekstissa, ja hänen mukaansa tällaisessa yhteydessä toimijuus on kaukana selkeästä, rationaalisesta ja yksilöllisestä. Hänen näkemyksensä mukaan toimijuus konkretisoituu oikean elämän tapahtumissa ja suhteessa annettuihin olosuhteisiin (emt., 12–13). Honkasalon (2013, 42) käsitteellistämän ”pienen toimijuuden” yhteydessä esiintyvä toiminta mielletään perinteisten toimintateorioiden piirissä passiivisena ja sen kautta ”mitääntekemättömyytenä”. Se voi olla esimerkiksi sairauden ja kärsimisen kontekstissa myös tilanteen kestämistä. (Honkasalo 2018, 13; Honkasalo 2013.) Pienen ja haavoittuvaisen toimijuuden näkökulma piirtää kuvaa toiminnan moniselitteisestä, sekä aktiivisesta että passiivisesta puolesta.

Honkasalo (2013, 43) onkin siis käsitellyt sairastamista toimintana sekä sen aktiivisessa että passiivisessa merkityksessä ja eriteltyt artikkeleissaan näiden puolien monin tavoin yhteen kietoutunutta kokonaisuutta. Yhdyn tutkielmassani erityisesti tähän Honkasalon käsitykseen pienestä ja haavoittuvasta toimijuudesta, sillä näen tällä toimijuuden hahmottamisen tavalla olevan erityisiä edellytyksiä väkivaltaa lähi-suhteissaan kokevan toimijuuden käsittelyyn. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa myös toiminnan vastaanottava, ”passiivinen” ulottuvuus on toimintaa, jossa kokemuksen ja toiminnan rajat hälvenevät. Toimintaa ei täten voida ajatella dikotomisesti aktiivisuuden tai passiivisuuden kautta, vaan ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa. (emt., 58.) Lisäksi kahtiajaon rajat rikkoutuvat toimijuuden yksilöllisyyden ja vuorovaikutuksellisuuden sekä tunteen, kokemuksen ja toiminnan rajapintojen hämärtyminenä (emt., 42, 58). Tällainen käsitteellistämisen tapa antaa uudenlaista näkökulmaa myös sille, miten väkivallan kokijan toimijuutta voidaan hahmottaa.

Todetessani yhtyvänä tämän opinnäytteen kontekstissa erityisesti Honkasalon käsityksiin pienestä ja haavoittuvasta toimijuudesta koen kuitenkin tarpeelliseksi korostaa sitä tapojen kirjoa, jolla toimijuus-käsitettä on pyritty ymmärtämään ja täsmen-tämään sekä käsitteen ympärillä käytävää vilkasta keskustelua. Toimijuusteoreetikkoja ja -tutkijoita on paljon, ja myös näkemykset käsitteen tarkasta määritelmästä ja siihen liittyvistä ulottuvuuksista vaihtelevat tutkijasta ja tutkimuksen kontekstista toiseen. Honkasalon toimijuuden hahmottamisen tapa on vain yksi näkökulma aiheeseen, eikä pyrkimyksenäni ole suhtautua siihen jonkinlaisena valmiina vastauksena tai ainoana oikeana tapana käsitteellistää toimijuutta. Aineistoni opinnäytteitä lu-kiessa pyrkimyksenäni on luoda ymmärrystä siitä toimijuuden käsittämisen tavasta, jota kirjoittaja tuo esille tutkielmassaan ja tulkita tekstiä kyseisen näkökulman valossa. Oma perehtyneisyyteni toimijuuden käsitteeseen ja sen moniulotteisuuteen etukäteen on kuitenkin ollut välttämätöntä, sillä se on viitoittanut tutkielman tekoa aiheen, näkökulman ja aineiston valinnasta asti.

3.1.2.1 Toimijuuden kahtiajakojen rikkominen

Kuten aiemmin mainitsin, Honkasalon tapa käsitellä toimijuutta rikkoo perinteisiin toimijuuden teorioihin liittyviä kahtiajakoja, joista ensimmäinen on aktiivisuus tai passiivisuus. Honkasalon (2013, 42) mukaan esimerkiksi yleisesti passiivisiksi mielletty sietäminen, odottaminen ja jääminen voivat täyttää toimimisen kriteerejä: ne voivat olla päämääriä, välineitä päämäärän saavuttamiseksi, eettisiä valintoja sekä taitoja, joita harjoitellaan. Passiivisena pidettyjä asioita, kuten Honkasalon tutkimuksen kontekstissa esimerkiksi "painon kokemusta", voi käsittää ihmisten välisten suhteiden, aloittamisen, valinnan ja vapauden merkillisinä ryppäinä sekä niiden kautta pyrki- myksenä oman toimijuuden keskiöön ja liukumisena siitä pois (emt., 44).

Itseasiassa hyvin suuri osa siitä ihmisten yhteiskunnallisesta arjen kontekstin toiminnasta, joka jää aktiivisen työelämän ulkopuolelle, on tällaista moniselitteistä, yhtäältä sekä aktiivista että passiivista toimintaa. Toisenlainen tulokulma passiivisena käsitetyn toiminnan aktiivisesta puolesta liittyy moraalifilosofiseen keskusteluun tekemättä jättämisestä, jota voidaan käsittää myös toimintana. (Honkasalo 2013, 42.) Kolmas Honkasalon esittelemä tapa käsittää laajemmin passiiviseksi miellettyä toimintaa, kuten sormien läpi katsomista tai vaikka unohtamista, on tarkastella sitä "irti päästämisen hybridinä toimintana" yksioikoisen passiivisen näkökulman sijasta. Tällaisena hybridinä toiminta voidaan jäsentää virtauksena, jossa passio ensin valtaa ihmisen ja aikaansaa toiminnan, mutta myös toisinpäin: ihmiset voivat tehdä intohimoisesti asioita voidakseen päästää irti. (Moser 2003, Honkasalo 2013, 56 mukaan; Honkasalo 2013, 55–56.)

Passiivisiksi, mitäntekemättömiksi toimijoiksi luonnehdittuihin liitetään myös moraalinen merkitys, puhuttaessa esimerkiksi kategoriasta "passiiviväestö" (Honkasalo 2013, 44). Onkin siis tärkeää tarkastella niitä käsityksiä, joita me liitämme toimijuuteen, aktiivisuuteen ja passiivisuuteen, riippuvaisuuteen ja autonomisuuteen sekä heikkoon, heikentyneeseen ja vahvaan toimijuuteen. Merkitystä on esimerkiksi sillä, miten käsitteellistämme väkivaltaa parisuhteessaan kokevan toimijuutta, toimintaa ja toiminnan mahdollisuuksia sekä sillä, minkälaista toimijuutta kokijalta odotetaan. Eräs yhteiskunnallisesti hyvin vahva diskurssi on se, että edellytetään väkivallan kokijalta vahvaa toimijuutta parisuhteesta yksioikoisesti lähtemisen muodossa (esim. Virkki & Lehtikangas 2014, 134; Virkki 2015, 713, 730–731), mutta lähisuuhdeväkivaltailmiössä tämä odotus on usein ristiriidassa kokijan itsensä näkemien toimintamahdollisuuksien sekä toimijuuden muodostumisen vuorovaikutuksellisen luonteen kanssa. Tutkimusten mukaan monet naiset yrittävät lähteä väkivaltaisesta suhteesta useita kertoja ennen lopullista eroa. (Sullivan, Basta, Tan & Davidson 1992, 267–268; Ronkainen 2006, 544, Jäppisen 2015, 240 mukaan; Yamawaki, Ochoa-Shipp, Pulsipher, Harlos & Swindler 2012, 3196–3197.)

Toinen kahtiajako, jota Honkasalo kirjoituksissaan murtaa, on tunteen ja toiminnan välillä. Hänen mukaansa pienen toimijuuden moniselitteisyyteen liittyy olennaisena tunteiden ja toiminnan välinen erityinen suhde ja niiden yhteen kietoutunut luonne. Samalla tavalla kuin toiminnan teorioissa on perinteisesti nähty vain toiminnan aktiivinen puoli toimintana, on kyseisissä teorioissa toiminnan nähty viriävän tunteesta tai halusta eikä emootioita toimintana ole niinkään käsitelty. (Honkasalo 2013, 42, 49–50.) Toisaalta tunne-toiminta-akseli liittyy erottamattomasti aktiivinen-passiivinen-akseliin, koska tunne yleisesti mielletään passiivisena toimintona verrattuna ”aktiiviseen”, rationaalisuuteen perustuvaan toimintaan. Honkasalo (2013, 49) esittelee artikkelissaan Jean-Paul Sartren tunteen teoriaa. Tunteen teoriassa emootiot nähdään erityisenä tapana käsittää maailmaa: kun tilanteen näkyvä tai jotenkin merkittävä muuttaminen on mahdotonta, ihmiset voivat toimia tuntemalla (Sartre 1962, 65–71; Honkasalo 2013, 49). Sartre (1962, 63–65) mukaan emootio on toimintaa, jonka tarkoituksena on muovata suhdetta maailmaan, jotta maailman luonne muuttuisi, ei niinkään vaikuttaa johonkin ulkoiseen sinänsä. Esimerkiksi surulla, melankolialla ja odottamisella on monimuotoisia vaikutuksia niin kokemuksena kuin toimintana (Honkasalo 2013, 49.) Kyse on tuntemisesta ja tunteesta, kokemisesta ja kokemuksesta, sekä aktiivissa että passiivissa.

Tätä näkökulmaa voi soveltaa väkivallan kokijan toimijuuden kontekstissa ainakin kolmella tavalla. Ensimmäiseksi on huomioitava, että väkivallan kokijan tuntemilla tunteilla on merkitystä toimintana eikä tuntemiseen prosessina tulisi suhtautua yksioikoisen passiivisena. Tunteilla ja niihin kietoutuvilla muilla passiivisluonteiseksi mielletyillä toiminnoilla, kuten väkivaltaisen suhteen ulkopuoliselle usein järjestö- ja vaikuttavilla odottamisella, toivomisella, uskomisella ja pettymisellä, on merkityksensä ja ne ovat toimintaa kokijan kokemusmaailman kontekstissa, vaikkei fyysisesti mitään muutosta tapahtuisikaan. Toinen ajatus liittyy toimijuuden käsitteeseen liitettävään vapauden ulottuvuuteen. Olennaista väkivallan kokijalle eivät ole ulkopäin nähdyt mahdollisuudet sille, mitä hän voisi tilanteessa tehdä, vaan hänen oma käsityksensä omista toimintamahdollisuuksistaan ja minäpystyvyydestään sekä niiden viitoittamana toimiminen. Tunteminen on toimintaa, jota voidaan tehdä silloin, kun muuta ei koeta voitavan tehdä (Honkasalo 2013, 49). Kolmanneksi on otettava huomioon tunteiden ja tuntemiseen liittyneiden toimintojen, kuten odottamisen, toivon, uskon ja pettymysten, merkitys irtautumisen prosessissa. Olisi kuitenkin tärkeää tunnistaa tuntemisen merkitys toimintana myös itseisarvollisesti, eikä pelkästään silloin, kun se toimii välineenä onnistuneeseen lähtemiseen väkivaltaisesta parisuh- teesta.

Kolmas kahtiajako, jota Honkasalo käsittelee, liittyy yksilötoimijan ja toimijuuden vuorovaikutuksellisuuden väliseen suhteeseen (Honkasalo 2013, 43, 46, 56, 58). Perinteiset toimintateoriat vaalivat tiukasti autonomista, rationaalista yksilötoimijaa yhteydessä toimijuuden määritelmään (emt., 43–44). Toiminta ja toimijuus kuitenkin

rakentuvat yhteydessä muihin ympäröiviin toimijoihin ja heidän toimintaansa: siksi jonkin kuvitteellisesti täysin irrallisen, autonomisen yksilötoimijan luominen ja käsitteleminen ei tavoita toimijuus-käsitteen todellista moniulotteisuutta (myös esim. Virkki 2004, 17–18, Jäppinen 2015, 54). Edellä esitetyt kolme akselia kietoutuvat myös toisiinsa: tätä voidaan käsittää toiminnan tekemisen ja toiminnan vastaanottamisen ulottuvuuksien kautta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa³ (Honkasalo 2013, 42–43, 57–58).

Honkasalon tutkimuksen ja väkivallan kokijoiden kontekstin välillä on kuitenkin otettava huomioon eroavaisuus, joka liittyy toimijuuden yhteisölliseen luonteeseen. Honkasalon tutkimuksessa juuri se, että ihmisten ei tarvinnut sinnitellä yksin, ja että sietäminen ja jääminen arvoina ja taitoina olivat yhteisön yhteisiä, auttoi jaksamaan ja muodostivat myös tietynlaisen hyväksynnän kehysten naisten tekemille valinnoille. (Honkasalo 2013, 56–57.) Väkivallan kokijoiden jäämistä ei kuitenkaan yhteiskunnallisten normien valossa katsota positiiviseksi, vaan aiheutta ympäröivät asenteet ovat usein kokijaa syyllistäviä (esim. Yamawaki ym. 2012; Virkki 2015, 713). Kokijat ovat usein myös kokemuksensa kanssa hyvin yksin, koska parisuhdeväkivallan vuoksi vertaistukea on vaikea ottaa vastaan suhteessa ollessa ja väkivallan tekijä myös usein eristää kumppaniaan muusta maailmasta (Thapar-Björkert & Morgan 2010, 46; Kaittä, 2017, 73). Tämä ei kuitenkaan nähdäkseen poista tarvetta toimijuuden vuorovaikutuksellista puolta ja rakentumista: kokijan toimijuus muodostuu hyvin vahvassa vuorovaikutuksessa esimerkiksi tekijän ja tukiverkoston toimijoiden toiminnan kanssa.

3.1.2.2 Valinta ja valinnanvapaus

Erityisen mielenkiintoinen tarkasteltava on toimijuuteen olennaisesti liitettävän valinnan näkökulma. Toimijuuden katsotaan yleisesti olevan jotakin sellaista, joka tapahtuu vain valinnanvapauden läsnäollessa: toimijuus edellyttää toimijalta valintaa ja täten myös mahdollisuutta valita toisin (esim. Giddens 1984, 14; Ronkainen 2008, 388; Honkasalo 2013, 44). Väkivallan kontekstissa kokijan toimintamahdollisuudet, muun muassa aito mahdollisuus valita, voidaan nähdä heikentyneenä väkivallan seurauksena (Kim, Atteraya & Yoo 2019, 1089). Valinnanmahdollisuus on toimijalle todellinen vain silloin, kun hän näkee sen itselleen todellisena ja mahdollisena, aitona vaihtoehtona. Kuitenkin on tosiasia, että jotkut lähtevät väkivaltaisista suhteista, toiset jäävät niihin. Miksi näin on?

Honkasalo (2013, 42) käsitteli artikkelissaan pienen toimijuuden muotoja, joista yksi oli sietäminen. Sietämisen yhteydessä hän pohti eettisen metavalinnan konseptia

³ Honkasalo (2013, 57–58) nostaa vuorovaikutuksellisuuden ulottuvuuden yhteydessä esille Georg Simmelin (1999, 20–21) käsityksiä yksilöiden ”pienestä” vastavuoroisesta toiminnasta yhteiskunnallistumisen keskeisenä edellytyksenä.

ja sen kautta sitä, että joskus toiminta voi olla oman valinnan avaruuden eli valinnan toiminta-alueen tietoisesta pienentämistä tilanteessa, jossa yksilö itse kokee sen eettisesti välttämättömäksi. Kysymys liittyy sellaisiin yhteyksiin, joissa yksilö ei koe hänellä olevan mahdollisuutta toimia toisin, "mie en voi". (emt., 42, 54–55.) Tällöin kyse on siis erosta ulkopuolisten näkemien ja yksilön itsensä näkemien toimintamahdollisuuksien välillä, ja yksilötoimijan toimijuuden kannalta on tietysti olennaisinta se, mitä hän itse kokee mahdolliseksi tehdä tai valita. Tällaisessa tilanteessa ulkopuoliset saattavat myös ajatella, että hankalaan tilanteeseen tai suhteeseen jäivät ihmiset määrittävät itse kohtalonsa jättäytymällä passiivisiksi (emt. 2013, 54).

Väkivallan kokijan toimijuuden kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että kokijaa saatetaan syyttää ja vastuuttaa kohtaamastaan väkivallasta, sillä hän ei ole lähtenyt suhteesta (esim. Yamawaki ym. 2012; Virkki 2015, 713). Toinen ääripää tälle toimintamahdollisuuksien ja toimijuuden mustavalkoiselle käsittämisen tavalle olisi ajatella, että väkivallan kokijan toimintahorisontti on väkivallan vahingoittama tavalla, jossa hän ei yksinkertaisesti voi vaikuttaa asioihin yhtään mitenkään ja hän on täysin passiivinen toimintojen kohde. Tällainen ajattelu voi kuitenkin pahimmillaan olla infantilisoivaa ja oikeuttaa esimerkiksi näkemystä, jossa väkivallan kokija pitäisi voida ottaa yhteiskunnan huostaan väkisin, sillä hän ei ymmärrä omaa parastaan. Väkivaltaisen suhteen päättäminen ei kuitenkaan onnistu ulkoapäin tulevalla pakolla, koska yksilö voi edelleen palata suhteeseen intervention jälkeen. Päätöksen suhteen päättämiseen on synnyttävä lopulta sisäisesti, vaikkakin siinä voidaan usein olla kokijan tukena eri keinoin, ja yhteiskunnan palveluilla sekä kokijan saamalla epävirallisella tuella onkin suuri merkitys.

Mutta miten sietäminen voidaan nähdä kenenkään valintana, eikö kyse ole enemmänkin alistumisesta tai vaikka huonouskoisuudesta? Toimintahorisontin rajaamiseen vaikuttaa toimijan sisäistämä, muodostama ja muokkaama käsitys hyvästä elämästä ja siihen liittyvistä arvoista, jotka normien kautta ohjaavat toimijuutta hyvinkin konkreettisesti. Honkasalo käsittelee toimintahorisontin rajaamista ja pienentämistä tietoisesti yksilön omien moraalikäsitteiden nojalla, kuitenkin siten, että sen yhteydessä eettinen suhde itseen sisältää keskeisenä myös suhteen toiseen. (Honkasalo 2013, 54–55.)

On kuitenkin tutkimuksellisesti todettu asia, että lähisuhdeväkivalta vaikuttaa kokijan itsetuntoon ja minäpystyvyyssuskomuksiin usein todella musertavasti (Rhatigan, Shorey & Nathanson 2011, 187; Matheson ym. 2015, 561–562, 566–567). Nämä väkivallan vahingoittamat käsitykset itsestä, omasta arvosta, omista toimintamahdollisuuksista, ihmissuhteista sekä ympäröivästä maailmasta vaikuttavat olennaisesti kokijan toimijuuteen (esim. Rhatigan ym. 2011, 187). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että väkivallan kokijan toimijuus jollakin tavalla täysin katoaisi, jonka vuoksi tarvitsemme teorisointia ja tutkimusta juurikin pienestä, hauraasta, rajallisesta ja vahingoit-

tetusta toimijuudesta vahvan, päämäärätietoisen ja rationaalisen yksilötoimijan korostamisen rinnalle. Mustavalkoinen tapa hahmottaa toimijuutta vaikeuttaa väkivaltaa kokevien tilannetta entisestään sekä asennetasolla että vaikuttamalla asenteiden kautta poliittiseen päätöksentekoon ja sitä kautta väkivallan kokijoille tarjolla oleviin palveluihin.

Lisäksi pienen toimijuuden yhteydessä on mielestäni olennaista tarkastella sitä, minkä miellämme valintojen rationaalisuudeksi, jota usein toimijuuden edellytyksenä pidetään. Arjen pieniä käytäntöjä ja toimintaa, kuten arkiaskareita, kodin ja perheen ylläpitoa ja keskustelua, on käsitteellistetty myös ”kiinnipitävänä” toimintana, jonka tarkoituksena on luoda ote maailmasta, pitämään sitä edes jotenkin paikallaan oman ja perheen otteen turvaamiseksi (Honkasalo 2013, 47). Honkasalon (2013, 47–48) kenttätönsä aikana tuli esiin monenlaista sellaista toimintaa, jonka avulla pyrittiin luomaan painavaan ja käsistä kaotettuihin luisuvaan maailman edes joitakin hallittavuuden saarekkeita ja yhteisöllisiä siteitä näiden saarekkeiden välille. Pysyvyyteen ja kiinnipitävyyteen tähtäävä toiminta on tämän ajatuksen valossa itseasiassa aika rationaalista ja ihmiselle luonteenomaista jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Parisuhteesta lähteminen on usein suuri muutos kenen tahansa elämässä.

Honkasalo (2013, 48) yhdistelee artikkelissaan ajatuksiaan pienen toiminnan luomista saarekkeista Gudrun Nielsenin (2009) väitöskirjaan, jossa tutkittiin pitkäaikaisen kivun kanssa elävien ihmisten arkielämää Norjassa fenomenologisesta näkökulmasta. Ajatusta voisi jatkaa osittain myös väkivaltaa kokevien elämän kontekstiin. Huomioon otettavaa on, että kipu ei samalla tavalla ole yksilötoimija eikä samalla tavalla sidonnainen ihmisten välisiin suhteisiin kuin väkivalta, eikä kivun kanssa elämiseen liity samanlaisia mahdollisuuksia päästä siitä lopulta eroon. Nähdäkseni näillä kahdella voi silti olla myös samankaltaisuuksia, jotka auttavat ymmärtämään ”haurasta” toimijuutta. Kivun kanssa elämistä luonnehtii sen odottamattomuus, odottamaan oppiminen sekä toiminnan saarekkeisuus ja pirstaleisuus. Pitkäaikaisen kivun kanssa elävien toimijuus muodostuu äkkinäisistä, vaihtelevista ja tilanteiden mahdollistamista toimista silloin, kuin ”ei voi olla oikein mitenkään päin”. Toiminta on pirstaleista ja joskus luhistuu kokonaan, eikä siinä ole jatkuvuutta. Kivusta ei voi tietää, milloin se alkaa tai milloin se loppuu, ja jos se loppuu, pitää valmistautua siihen, että se alkaa taas. Silti kivun kanssa eläminen on tärkeää toimintaa ja tällaista toimijuutta voisi kuvailla haurastuneeksi. (Nielsen 2009; Honkasalo 2013, 48.)

3.2 Voimaantuminen ja voimaannuttaminen

Toinen tutkielmassani sovellettavista käsitteistä on ”empowerment” eli voimaantuminen tai voimaannuttaminen. Voimaantumisella tarkoitetaan prosessia, jossa henkilön kontrolli elämästään vahvistuu (Rappaport 1987, Jagow-Francen 2009, 54 mukaan). Voimaantumisen prosessissa yksilö tunnistaa omat kykynsä ja toimivuutensa sekä pystyy valintoja ja päätöksiä tekemällä toimimaan oman hyvinvointinsa hyväksi. Voimaantumista on käsitteellistetty myös prosessiksi, jossa ne, joilta on estetty kyky tehdä strategisia elämänvalintoja, saavat kyseisen kyvyn. (Kabeer 1999, 435; Kim ym. 2019, 1089.) Käsite kietoutuu yhteen toimijuuden käsitteen kanssa, sillä toimijuudella tarkoitetaan henkilön kykyä ja aikomusta käyttää kontrollia elämässään, ja voimaannuttamisen voikin ymmärtää viitekehyksenä ja prosessina, jonka pyrkimyksenä on yksilön toimijuuden vahvistaminen. Liitän voimaannuttamisen tutkielmani käsitteelliseen viitekehykseen erityisesti siitä syystä, että voimaantumiseen liitetään olennaisesti ajatus henkilön havahtumisesta omiin vahvuuksiinsa ja voimaansa varsinkin sellaisissa tilanteissa, jossa hänen identiteettinsä on konstruoitu sosiaalisesti heikoksi (Jones & Mattingly 2016, 264). Toimijuutta koskevilla yhteiskunnallisilla diskursseilla onkin siis merkitystä voimaantumisen kannalta.

Voimaannuttaminen voidaan nähdä laajana työtä ohjaavana viitekehyksenä, joka auttaa ihmisiä saamaan enemmän kontrollia suhteessa elämäänsä (AlMaseb & Julia 2007, Leburu-Masigon, Maforahin & Mohlatlolen 2019, 13442 mukaan). Sen oleuksesta on kuitenkin useita näkemyksiä (Kuronen 2004, 279; Helmersson & Jönson 2013, 52). On esimerkiksi keskusteltu siitä, pitäisikö voimaantuminen käsittää enemmän teoriaksi vai prosessiksi (Carroll 1994, 376; Carr 2003; Leburu-Masigo ym. 2019, 13441–13442). Prosessina käsitettynä voimaantuminen alkaa siitä, että yksilö tunnistaa häneen kohdistuvan sorron luonteen, jonka jälkeen hänen tietoisuutensa asiasta nousee. Tästä seuraa joskus myös henkilökohtaista, perheensisäistä tai yhteisöllistä muutosta. (Gutierrez 1990; Leburu-Masigo ym. 2019, 13441–13442.) Ping Kam (2021, 1431–1432) jäsentää voimaannuttamisen tavoitteita kolmeen eri tasoon. Yksilötasolla voimaannuttamisen tarkoitus on auttaa yksilöä kehittämään omaa kompetenssiaan ja pystyvyyttään oman ympäristön hallitsemiseksi ja itsemääräämisoikeuden saavuttamiseksi. Ihmissuhteiden tasolla voimaannuttamisen tavoitteena on auttaa yksilöä luomaan ja kehittämään taitoja vuorovaikutuksellisissa suhteissa vaikuttamiseen ja sosiaalisissa rooleissa toimimiseen. Rakenteellisella tasolla voimaannuttamisen tarkoitus on auttaa järjestelmän käyttäjiä toimimaan yhdessä rakenteellisten ongelmien ratkaisemiseksi sekä sosiaalista epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuuksia vastaan taistelemiseksi. (Solomon 1976, 19, Kamin 2021, 1431 mukaan; Rubin & Rubin 2005, 192; Kam 2021, 1431.)

Voimaannuttaminen on konseptina ja viitekehyksenä saanut sosiaalityön kontekstissa pitkäaikaista ja laajaa tukea kansainvälisesti (Leburu-Masigo ym. 2019, 13439; Kam 2021, 1430; Noordink, Verharen, Schalk, van Eck & van Regenmortel 2021, 1482–1483). Kansainvälinen sosiaalityöntekijäjärjestö International Federation of Social Workers on luonut globaalin sosiaalityön määritelmän (2014), joka sisältää ihmisten vapauttamisen ja voimaannuttamisen yhtenä sosiaalityön keskeisimmistä tavoitteista. Voimaannuttamista on käsitteellistetty sosiaalityössä korostaen sen eri ulottuvuuksia, muun muassa henkilökohtaista kompetenssia (eng. competency), minäpystyvyyttä (eng. self-efficacy), yksilön kontrollia hänen omasta elämästään ja ympäristöstään sekä yksilön käytettävissä olevia resursseja (Leburu-Masigo ym. 2019, 13442). Auttamistyön kontekstissa voimaannuttaminen voidaan käsittää prosessina, jossa asiakasta autetaan löytämään voimavaroja oman elämän hallintaan ja siihen vaikuttamiseen (Virkki & Lehtikangas 2014, 119.) Toisaalta voimaannuttamisen viitekehystä on esimerkiksi väkivaltatyössä arvosteltu sen vuoksi, että se nivoutuu käsitykseen väkivallan kokijan toimijuudesta ja toimijuuden vahvistamisesta tavalla, jossa vastuu väkivallan loppumisesta jää lopulta kokijan harteille (Virkki 2015, 730).

Suomalaisessa sosiaalityössä empowerment-näkökulma on saavuttanut tärkeän aseman 1990-luvulla asiakkaan valtaistamiseen, osallistamiseen ja muutoksen tähtäävässä työssä. Näkökulma on ollut keskeinen myös naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan kontekstissa tavoiteltaessa väkivallan kokijoiden voimaantumista. (Kasturirangan 2008, 1465; Lindqvist 2009, 43–45.) Empowerment-käsitettä on käännetty suomeksi monilla eri tavoin, esimerkiksi valtaistumiseksi, valtaistamiseksi, valtuuttamiseksi, voimaantumiseksi, voimaannuttamiseksi ja voimavaraistamiseksi (Lindqvist 2009, 44; Kivipelto & Kotiranta 2011). Eri suomennoksissa korostuvat erilaiset käsitykset ilmiön luonteesta, mutta perimmillään kyse on kuitenkin prosessista, jossa ihmiset voivat parantaa elämänsä hallintaa ja kontrollia (Kuronen 2004, 279; Lindqvist 2009, 44). Käytän tässä tutkielmassa näkökulmasta käsitteitä voimaantuminen tai voimaannuttaminen riippuen asiayhteydestä. Näen käsitteen voimaantuminen liittyvän näkökulmaan siitä, että kyseessä on ennen kaikkea yksilöstä lähtöisin oleva ja yksilön sisäisen maailman prosessi (Siitonen 1999, 83). Voimaannuttaminen terminä taas kuvastaa paremmin tilannetta silloin, kun näkökulmana on sosiaalityön ja yhdessä tekemisen konteksti.

Ping Kam (2015, 1431–1432) korostaa, ettei voimaannuttamista tule sosiaalityössä käsittää tapahtumana, jonka sosiaalityöntekijä suorittaa toiselle ihmiselle, eikä se ole vallan myöntämistä (myös Adams 2003, 15). Voimaannuttaminen ei perustu vallan palauttamiseen ihmisille, vaan vallan ja voiman löytämiseen ihmisistä yksilöllisesti ja kollektiivisesti. Täten sosiaalityöntekijät eivät ole voimaantumisen lähde, vaan ihmisillä on kyky voimaannuttaa itse itsensä. (Saleebey 1992, 8, Kamin 2021, 1431 mukaan; Lam & Kwong 2014, 185; Kam 2021, 1431.) Sosiaalityöntekijät voivat kuitenkin avustaa ihmisiä tässä prosessissa. Tämän tehdessään heidän on kuitenkin oltava

tietoisia asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisestä valta-asetelmasta ja sen epätasapainosta. (Kam 2021, 1431). Toisaalta kyseessä on yksi voimaannuttamisen ja sosiaalityön välisen suhteen paradokseista, sillä kaikilla ihmisillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia ja resursseja omien oikeuksiensa vaatimiseen, jolloin sosiaalityön rooli portinvartijana tuen ja avun piiriin sekä näkökulma voimaannuttamisesta yksilön ulkoisena prosessina vahvistuu (Lindqvist 2009, 45–46).

Voimaannuttamisen löyhää määrittelyä ja käyttöä sosiaalityössä on kritisoitu. Kyseisen kriitikin mukaan on olemassa riski, että voimaannuttamisen käsite muuttuu pinnalliseksi konseptiksi, joka menettää asianomaisen tarkoituksensa ja alkaa tarkoittaa kaikkea, joka liittyy ihmisten vahvistamiseen, valtaan, kontrolliin ja niin edelleen. (Van Regenmortel 2002, Noordinkin ym. 2021, 1483 mukaan; Adams 2003, 28; Lindqvist 2009, 44; Noordink ym. 2021, 1483.) Vasta-argumenttina on esitetty, että voimaannuttaminen on hyvin perusteltu tieteellinen konsepti, jota voidaan myös operationalisoida ja tätä kautta mitata (Noordink ym. 2021). Voimaannuttaminen on useassa tasossa toteutuva ilmiö, ja ilmiön eri tasot ovat interaktiivisia ja yhteenkietoutuneita. (Noordink ym. 2021, 1483–1484). Sosiaalisella sektorilla, kuten sosiaalityössä, voimaannuttamisen mittaaminen on keskittynyt pääasiassa yksilöllisen, psykologisen voimaannuttamisen mittaamiseen (Steensens ym. 2017, Noordinkin ym. 2021, 1501 mukaan; Noordink ym. 2021, 1501), vaikka voimaannuttamiseen käsitteenä liittyy tärkeänä suurempi yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen taso.

Voimaannuttamista ja voimaantumista on tutkittu väkivaltaisten parisuhteiden kontekstissa Suomessa ja kansainvälisesti. Suomessa empowerment-käsitettä lähisuhdeväkivaltakontekstissa on käyttänyt muun muassa Raija Lindqvist (2009) sosiaalityön väitöskirjassaan, jossa hän käsitteli parisuhdeväkivallan kohtaamista maaseudun sosiaalityössä. Lindqvist käytti empowerment-sanasta käännöstermiä ”voimavaraistuminen”. Lindqvist (2009, 47) näkee voimavaraistumisen itsestä lähtöisin olevaksi prosessiksi, jonka tueksi väkivaltaa kokeneet naiset kuitenkin tarvitsevat tasearvoisia ja luottamuksellisia suhteita työntekijöiden kanssa sekä voimaannuttavia palveluja. Hän eritteli voimavaraistavaa työtettä väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa tehtävässä käytännön työssä. Kyseisessä tutkielmassa työtteen tavoitteeksi määriteltiin pyrkimys selvittää ja ymmärtää asiakkaan tilannetta, vahvistaa väkivaltaa kokeneita naisia jäsentämään omaa tilannettaan väkivallan kokijuuden näkökulmasta sekä palauttaa näiden vahingoittunutta itsetuntoa. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä kokijoiden voimaannuttamiseksi ja elämän kannalta välttämättömien asioiden mahdollistamiseksi. Olennaista on myös toivon ylläpitäminen muutoksen mahdollisuuden suhteen. (emt., 227).

Empowerment-näkökulmaa ovat sivunneet lisäksi esimerkiksi Sisko Piippo, Pasi Hirvonen ja Janet Carter Anand (2020) intialaista lähisuhdeväkivaltatyötä sosiaalityön kontekstissa käsittelevässä artikkelissaan. Yhdysvaltojen kontekstissa Desiree Jagow-

France (2009) on eritellyt väitöskirjassaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuuden ja minäpystyvyyssuskomusten vahvistumista empowerment-näkökulman kautta työnohjaukselliseen ryhmään osallistumisen kontekstissa. Hän jakoi nämä työnohjauksellisen ryhmän osallistujien voimaantumiseen liittyvät rakenteet seuraavasti: yhteisyys (eng. connectedness), tietoisuus lähisuhdeväkivallasta, ulkoiset resurssit, sisäiset esteet, ulkoiset esteet, kulttuuri ja tavoitteiden asettaminen (emt., 99).

Amy Jones ja Katy Mattingly (2016) käsittelevät artikkelissaan voimaannuttamisperustaista itsepuolustusta (eng. empowerment-based self-defense (EDS)). Heidän mukaansa kyseinen itsepuolustuksen muoto voi kasvattaa kokemusta minäpystyvyydestä ja itsevarmuudesta, vähentää masentuneisuuden ja ahdistuneisuuden tasoja sekä suojata traumaattisilta stressireaktioilta. He toteavat, että kyseinen menetelmä on toimiva sekä väkivallan ehkäisyyn että väkivallan aiheuttamien haittojen vähentämiseen. Voimaantumisperustainen itsepuolustus pohjautuu ajatukseen siitä, että itsepuolustustunnilla lisääntynyt tietoisuus omista verbaalisista, sosiaalisista ja fyysisistä voimista tuo osallistujille itsevarmuutta, jolla vastustaa uhrit heikoiksi ja teijät vahvoiksi ja voimakkaiksi pelkistäviä narratiiveja. (emt., 263–264.)

Narratiivin ja diskurssin käsitteet sivuavat vahvasti toisiaan, joten kyseisen ajatuksen voi nähdä liittyvän laajemminkin tutkielmaani, sillä pyrin paikallistamaan väkivallan kokijoista ja heidän toimijuudestaan konstruoituja diskursseja aineistossani. Käsitteäkseni yhteiskunnallisilla diskursseilla on vaikutusta sekä siihen, miten kokijat tulevat kohdatuksi esimerkiksi palvelujärjestelmässä ja heitä ympäröivissä yhteisöissä, että siihen, miten he käsittävät omaa toimijuuttaan ja mahdollisuuksiaan. Virkki ja Lehtikangas (2014, 119) toteavatkin, että toimijuuden käsittämisen tavalla ja sillä, millaista toimijuutta parisuhdeväkivallan kokijalta odotetaan tai voidaan odottaa, on käytännön merkitystä esimerkiksi silloin, kun puhutaan väkivaltatyöstä. Väkivallan kokijoihin liitettyjä diskursseja ovat tutkineet muun muassa Suruchi Thapar-Björkert ja Karen Morgan (2010), ja heidän tutkimuksessaan nousi hallitsevana esiin väkivallan kokijoita vastuuttava ja syyllistävä diskurssi. Onkin otettava huomioon riski siitä, että pyrkimys hahmottaa kysymyksiä väkivallan kokijoiden toimijuudesta ja esimerkiksi valinnanvapaudesta saattaa kääntyä uusintamaan kyseistä diskurssia (ks. Virkki 2015, 729–730). Tämän vuoksi on nähdäkseni tärkeää käsitellä väkivallan kokijoiden toimijuutta sellaisena kompleksina ilmiönä kuin se kaikkine ulottuvuuksineen on, välttäen yksipuolisen kuvan muodostamista.

Voimaantumisen ja voimaannuttamisen sekä toimijuuden käsitteet kietoutuvat siis tiukasti yhteen. Kuten aiemmin mainittu, voimaantumisen kannalta on olennaista, että sosiaalisesti heikoksi konstruoidun identiteetin omaavat tulevat tietoiseksi siitä, mitä vahvuuksia ja voimaa heillä ja heidän vertaisillaan todellisuudessa onkaan (Jones & Mattingly 2016, 264). Jonesin ja Mattinglyn (2016, 265) mukaan väkivallan kohteilla on monenlaista voimaa ja vahvuutta, joka vain usein ohitetaan, aliarvioidaan ja häivytetään yhteiskunnassa hallitsevissa seksistisissä ja rasistisissa valta-asetelmissä. He

liittävät tähän ajatuksen siitä, että parisuhdeväkivallan kokijat käyttävät monia erilaisia aktiivisia ja luovia itsesuojelun keinoja sekä väkivallan vastustamiseksi että siltä pakenemiseksi (emt., 265; myös Lindqvist 2009, 226–227.) Voitaisiin siis ajatella, että kokijan toimijuuteensa havahtuminen ja ehkä myös toimijuuden uudelleenkäsitteellistäminen on olennaista voimaantumismielion kannalta. Jones ja Mattingly (2016, 265) toteavat, että voimattomuuden kokemus voi jättää yksilön entistä alttimmaksi hyökkääjille.

Goitseone Leburu-Masigo, Nopasika Maforah ja Nkuke Mohlatlole (2019) ovat kirjoittaneet artikkelin voimaantumisorientoituneesta sosiaalityöstä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kokeneiden voimaannuttamisohjelmassa. He näkevät, että voimaantumiseen orientoituneella sosiaalityöllä on potentiaalia yhteisöjen voimaannuttamisessa etenkin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kokeneiden kohdalla, sekä väkivallasta selviytymisestä että väkivallan aiheuttamasta traumatisoitumisesta toipumisessa. Sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneet naiset ovat usein joutuneet kontrolloiduksi ja alistetuksi useilla eri tavoilla ja elämän osa-alueilla, ja elämän uudelleenrakentaminen vaatii itseluottamusta ja -varmuutta sekä kykyä hyödyntää resursseja. Kirjoittajien mukaan voimaannuttaminen on olennaista kyseisten asioiden saavuttamisen kannalta. (emt., 13439, 13443.)

Lisäksi Leburu-Masigo, Maforah ja Mohlatlole (2019, 13451) nostivat esiin taloudellisen voimaannuttamisen merkitystä väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa työkennellessä. Taloudellisen voimaannuttamisen on toisessa yhteydessä todettu vähentävän myös naisten riskiä joutua parisuhdeväkivallan kohteeksi (Eggers del Campo & Steiner 2022). Leburu-Masigo, Maforah & Mohlatlole (2019, 13441) korostavat artikkelissaan myös voimaannuttamisen intersektionaalista näkökulmaa: ihmisten ongelmat kontekstualisoituvat niiden sosiopoliittisessa yhteydessä, joka on sortava yhteiskunnassa marginalisoituja kohtaan (Leburu-Masigo ym. 2019, 13441; Robbins, Chatterjee & Canda 2012, Leburu-Masigonin ym. 2019, 13441 mukaan). Marginaalien voidaan nähdä limittyvän: vaikka parisuhdeväkivallan kokija voidaan nähdä jo itsessään marginaalisessa asemassa olevaksi, on tämä positio hyvin erilainen riippuen esimerkiksi väkivaltaa kokevan ihonväristä, sukupuolesta, etnisestä taustasta, asuinpaikasta ja varallisuudesta. Tällä on luonnollisesti myös vaikutuksensa voimaantumisen prosessiin.

Olen tehnyt valinnan yhdistää toimijuuden ja voimaantumisen näkökulmat tutkielmassani, sillä nähdäkseni voimaantumisen näkökulmien esille nostaminen tuo merkityksellisyyttä toimijuuden diskurssien tarkastelulle. Myös esimerkiksi Lindqvist (2009, 37) yhdistää väitöskirjassaan toimijuuteen olennaisesti liittyvää valtanäkökulmaa ja voimaantumista. Hän nostaa esille, että keskustelu vallasta on muuttunut keskusteluksi toimijuudesta, jolloin käsitteet toimijuus ja subjektius on korvanneet käsitteet vastustus ja vastarinta. Kun tarkastellaan toimijuuden valtautuvuutta suhteessa väkivallan kokemiseen, korostuvat väkivallasta selviytymisen tavat ja strategiat. Lisäksi korostuu, että valtaa voidaan käyttää luovasti, ja toisten ihmisten valtaa

voidaan hajottaa, laajentaa, lisätä tai sen vaikutusta yksilön elämään voidaan rajoittaa. Sitä voidaan myös jakaa ja uusia vallan muotoja saattaa syntyä, ja ihmiset kietoutuvat valtasuhteisiin toiminnan kautta tavalla, jossa vailla valtaa olevat ihmiset eivät ole täysin vailla sitä. (Lindqvist 2009, 37.) Lindqvist (2009, 37) näkee tämän vallan dynaamisen näköttävän merkitsevän, että myös alisteisessa asemassa, kuten väkivaltaisessa parisuhteessa, elävät ihmiset pystyvät torjumaan ja parantamaan monin tavoin alisteista asemaansa.

Voimaantumisen viitekehys taas painottaa toimijuuden vahvistumista yksilön omiin voimiinsa ja vahvuuksiinsa havahtumisen kautta erityisesti silloin, kun hänelle on sosiaalisesti konstruoitu heikon identiteetti (Jones & Mattingly 2016, 264). Näkemykseni mukaan toimijuutta koskevilla diskursseilla onkin siis merkitystä voimaantumisen kannalta. Jos yksilön toimijuuden identiteetti rakennetaan diskurssien kautta esimerkiksi heikoksi, voi tämä vaikuttaa myös siihen, miten yksilö itse käsittää toimijuuttaan ja sen mahdollisuuksia. Samoin väkivaltaa kokevien vastuuta epärealistisessa suhteessa toimintamahdollisuuksiin nähden painottavilla diskursseilla voi nähdäkseni olla merkitystä väkivaltaa kokeville. Tätä yhteiskunnallisten diskurssien vaikutusta väkivaltaa kokevien sisäisiin käsityksiin itsestä ja omasta tilanteesta on tuotu esiin tutkimuksessa (esim. Thapar-Björkert 2009, 49, 51; Yamawaki ym. 2012, 3206; Grosz 2017). Pohtimalla väkivallan kokijoiden toimijuuden diskursseja voimaantumisen viitekehuksesta voidaan korostaa niitä monimuotoisia vastarinnan ja pienen toiminnan muotoja, jotka ovat läsnä väkivaltaa kokevien tilanteissa, ja tätä kautta tuoda esille myös toimijuuden mahdollisuuksien näkökulmia, ottaen kuitenkin huomioon tilanteen toiminnalle aiheuttamat rajoitukset.

4 TUTKIELMAN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkielman tavoite on diskurssianalyttisesti tarkastella, miten parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuutta kuvataan sosiaalityön maisterintutkielmissa. Vaikka maisterintutkielmat ovat akateemisen tekstityyppinsä vuoksi objektiivisuuteen⁴ pyrkiviä, eivät ne voi koskaan olla sitä täysin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kirjoittaminen on jatkuvien valintojen tekemistä, vaikka kirjoittajien omat näkemykset piiloutuvat aiempaan tutkimukseen pohjautuvien perustelujen ja viitteiden taakse. Tämä näkemys perustuu konstruktionistiseen tiedekäsitykseen, jonka mukaan kieli ei kuva todellisuutta koskaan sellaisenaan, vaan myös aktiivisesti luo sitä (Piippo 2022, 69–70; Burr, 2015, 2–3). Jokainen yksilö suodattaa todellisuuden oman linssinsä läpi sitä havainnoidessaan, ja toisen linssin läpi siitä kirjoittaessaan tai puhuessaan. Tutkimuskysymykseni on, millaisia hallitsevia toimijuuden diskursseja parisuhdeväkivallan kokijoille aineistossa rakennetaan.

Lisäksi valitsemassani lähestymistavassa korostuu diskurssianalyysin kriittinen tiedonintressi pyrkimyksenä nostaa esiin diskurssien piiloista luonnetta ja niiden merkitystä aihepiirin koskettamille (van Dijk 1993, 258–259; Pynnönen 2013, 19–20, 28–30). Pysin tutkielmani avulla nostamaan esiin myös laajempaa yhteiskunnallista keskustelua parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuudesta. Tiedeyhteisö on osa yhteiskuntaa ja siksi opinnäytteissä esiteltä aiempi tutkimus aiheesta tuo esiin laajempia yhteiskunnallisia diskursseja ilmiön ympäriltä. Opinnäytteissä tulee mielenkiintoisesti yh-

⁴ "Kaikelta tieteelliseltä tekstiltä odotetaan objektiivisuutta: puolueettomuutta ja asenteettomuutta." (Kielijelppi a, ei pvm.)

teenkietoutuneella tavalla näkyväksi olemassa oleva tutkimustieto, menneet ja nykyiset yhteiskunnalliset asenteet, kulttuuri ja suhtautumisen tavat sekä kirjoittajan oma näkemys ilmiöön. Kytken tutkielmassani väkivallan kokijan toimijuuteen liitettyjen diskurssien merkitystä sosiaalityön voimaannuttavalle näkökulmalle lähisuhdeväkivaltailmiössä.

4.2 Tutkielman metodologinen viitekehys

4.2.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Perustan tutkimukseni sosiaalisen konstruktionismin viitekehukseen, jonka on kuvailtu nousseen viime vuosikymmeninä sosiaalityön tutkimuksessa suosituksi metodologiseksi suuntaukseksi (Mäntysaari & Lassila 2018, 189). Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kuvaamme kielellisessä vuorovaikutuksessa havaintojamme todellisuudesta, mutta samalla myös luomme sitä. Sosiaaliseen konstruktionismiin kuuluu ajatus siitä, ettemme voi tavoittaa puhtaan positivistisen käsityksen mukaista todellisuutta, sillä ihmisen ja maailman väliset merkitysrakenteet muovaavat aina havainnot ja kokemuksia. (Piippo 2022, 69–70; Burr, 2015, 2–3.) Tämän viitekehysten mukaan todellisuudesta ei siis ole absoluuttisia totuuksia, vaan erilaisia tulkintapoja, ja sosiaalisten ongelmien tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu niihin tulkinallisiin prosesseihin, joissa sosiaalisia ongelmia määritellään (Jäppinen 2015, 56–57). Tutkija voi lähestyä tutkimiaan asioita vain kulttuurisesti mahdollisten symbolien ja merkitysten kautta, sillä asiat, esineet, tunteet ja instituutiot tulevat tutkimuksen kohteiksi aina jollain tavalla sanallistettuna tai nimettynä (Jokinen 2016, 252).

Konstruktionismi viittaa sanaan konstruointi, jolla tarkoitetaan merkityksellistämistä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 26). Sosiaalisen konstruktionismin ajatuksen mukaan yksilö tuottaa todellisuutensa ja merkityksenantonsa itse, mutta tämä tehdään dialektissa suhteessa yhteiskunnallisiin olosuhteisiin (Piippo 2022, 69–71). Väkivallantutkija Sisko Piippo (2022, 71) on todennut väitöskirjassaan, että ”konstruktionismin perusajatus yksilön ja yhteiskunnan dialektisesta suhteesta pitää yllä myös erilaisia sosiaalisia instituutioita ja niiden toimintaa ohjaavia sääntöjä, normeja ja käytäntöjä.” Hän on käyttänyt sosiaalista konstruktionismina osana tutkimuksensa viitekehystä selvittääkseen lähisuhdeväkivallan ja siihen liittyvien ammatillisen kohtaamisten käytäntöjen konstruointia ja tulkintaa sosiaalityössä (Piippo 2022, 71). Näen tämän näkökulman sivuavan myös omaa tutkielmaani, sillä tekstit ja puhe tuovat esiin väkivallan kokijan toimijuudesta konstruoituja tulkintoja ja toisaalta itse tätä tutkielmaa tehdessäni teen konstruoituja tulkintoja opinnäytteistä diskurssianalyysin keinoin.

Suomessa sosiaalisen konstruktionismin käyttö onkin liittynyt usein juuri diskurssianalyysiin (Mäntysaari & Lassila 2018, 189). Kyseinen teoreettinen lähestymistapa asettuu tutkielmani viitekehukseen sekä sen kautta, miten ymmärrän tutkittavan aiheeni rakentuneen, että sen kautta, miten ymmärrän itse tulkitsevani sitä. Jos erilaiset todellisuudet ymmärretään sosiaalisesti konstruoituina suhteessa historiallisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, ei näiden todellisuuksien arviointiin pystytä asettamaan yleispäteviä, kulttuurisesti ja historiallisesti valideja raameja (Burr 2015, 93, Piipon 2022, 71 mukaan). Piipon (2022, 71) tavoin ajattelen kuitenkin, että näitä konstruoituja tulkintoja on mahdollista tarkastella kriittisen reflektion kautta kiinnittäen huomiota itsestään selvänä pidettyyn sekä erilaisiin merkitysperspektiiveihin, pitäen mielessä oman tulkinnan tavan suhteellisuus.

Konstruktionismi luokitellaan väljempiin ja tiukempiin sovellustapoihin, joista tiukempia on arvosteltu empiirisestä todellisuudesta irrallisina (Jäppinen 2015, 57). Äärimmillään konstruktionismin voi käsittää siten, että jokaisen yksilön todellisuus on hänen itsensä luoma siten, ettei sosiaalisessa todellisuudessa tai siinä elävissä ihmisissä ole olemassa mitään tämän todellisuuskäsityksen ulkopuolista, niin sanotusti valmista tai ennalta määritettyä. Väkivallantutkimuksen kannalta tämä voisi tarkoittaa sitä, että lähisuhdeväkivalta käsitteellistetään yksilötasolla tuotetuksi konstruktioksi, jonka voi ymmärtää tai olla ymmärtämättä väkivallaksi⁵. (Piippo 2022, 69.) Sosiaalista konstruktionismia väitöskirjoissaan käyttäneet Sisko Piippo (2022, 69) ja Maija Jäppinen (2015, 57) ovat molemmat sanoittaneet, etteivät sitoudu tutkimuksissaan tällaiseen radikaaliin konstruktionismin ymmärtämisen tapaan. Lähisuhdeväkivalta on olemassa ja sille altistuvat yksilöt kärsivät riippumatta siitä, määrittelemmekö ongelman yhteisöllisesti väkivallaksi, ja väkivalta loukkaa sitä kokevan universaaleja perus- ja ihmisoikeuksia. (Jäppinen 2015, 57; Piippo 2022, 69.) Sitoudun tässä tutkielmassa samanlaiseen katsantokantaan, vaikka ymmärränkin tiedon luonteen sosiaalisen konstruktionismin pääperiaatteen mukaisesti.

4.2.2 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Käsitän diskurssintutkimuksen taustaperiaatteineen- ja oletuksineen osana tutkielmani laajempaa metodologista viitekehystä sosiaalisen konstruktionismin lisäksi. Diskurssien tutkimus voidaan ymmärtää tutkimuksena ja teoretisointina siitä suhteesta, joka vallitsee kielenkäytön, todellisuuden ja tilanteisen toiminnan välillä (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 17). Diskurssianalyysiä on määritelty myös ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”

⁵ Esimerkiksi lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen konstruoimisesta on kirjoittanut Ian Hacking (1999, 125-162).

(Jokinen, Juhila & Suoninen 2016a, 17). Diskurssilla taas tarkoitetaan sosiaalisissa käytännöissä rakentuvaa ja toisaalta sosiaalista todellisuutta rakentavaa verrattain eheää ja säännönmukaista merkityssuhteiden systeemiä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 34). Diskurssintutkimus sitoutuu taustaperiaatteenaan sosiaaliseen konstruktionismiin (Jokinen 2016, 253; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016a, 17), sillä tekstit ja puhe ymmärretään maailmaa tuottavina ja muokkaavina, eivät pelkästään sitä heijastavina. Ihmiset ymmärretään diskurssintutkimuksen kontekstissa vuorovaikutuksellisinä sosiaalisina olentoina, jotka tuottavat kielellä itseään, olemistaan ja heitä ympäröivää maailmaa (Remes 2006, 289). Toisaalta sosiaalinen todellisuus myös luo kielenkäyttöä ja muokkaa sitä. Kielellä voidaan viestiä asioita, kuvata maailmaa sekä luoda sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. Diskurssintutkimuksen periaatteena on, että kieltä tutkimalla voidaan tutkia myös sitä ympäröivää yhteiskuntaa, kulttuuria, aikaa ja paikkaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14-15, 18, 36-37; Pynnönen 2013, 4-5; Jokinen 2016, 252-253.)

Diskurssianalyysissä keskitytään valitun aineiston yksityiskohtaiseen tarkasteluun ja aineistosta nousevien huomioiden tulisi ohjata analyysiä (Pynnönen 2013, 25; Jokinen 2016, 251; Juhila & Suoninen 2016, 451). Kuitenkin mikrotaso yhdistetään myös laajemmalle makrotasolle: kielenkäyttö ja sen ilmiasu ymmärretään osana laajempaa yhteiskunnallista tasoa sekä sen aika- ja tilannejatkumoa, ja se suhteutetaan siihen. Diskurssianalyysissä tarkastellaan kielenkäyttöä todellisten ihmisten toimintana todellisessa yhteiskunnassa. Kielenkäyttö on aina yhteiskunnallista toimintaa, vaikka sen tilanne ja konteksti ovatkin keskeisiä. Kielenkäytön merkitykset ymmärretään tilannesidonnaisina ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kontekstissaan syntyvinä. Diskurssianalyysissä tutkija myös tarkastelee tätä kielenkäytön kontekstia, siihen kytkeytyviä tekijöitä sekä jännitteitä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14-20; Pynnönen 2013, 5.)

Diskurssianalyysin tekeminen perustuu käytännössä omaan aineistoon tiiviisti perehtymiseen sekä seurusteluun aineiston kanssa ja tästä seurustelusta seuraavien havaintojen ja tulkintojen riittävän tarkkaan raportointiin. Analyysin tekijällä tulisi olla valmius tunnistaa aineistosta ihmettelyn aiheita. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016a, 20-21). Diskurssien identifiointi aineistosta voidaan käsittää eräänlaisena luovan harkinnan prosessina, joka on usein luontevaa aloittaa erojen ja yhtäläisyyksien etsimisellä aineistosta (Suoninen 2016, 53). Diskurssianalyysiä on kuitenkin luonnehdittu enemmän väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi kuin tarkkarajaiseksi tutkimusmenetelmäksi tiukkoine ohjeineen, ja tämän vuoksi se joustaa erilaisiin painotuksiin ja sovelluksiin (Potter & Wetherell 1987, 175; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 25). Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016b, 26) mukaan erilaiset painotukset voivat korostaa diskurssianalyttisen viitekehyksen lähtökohtia eri tavoin, ja nämä lähtökohdat ovat:

- 1) "oletus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta

- 2) oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta
 - 3) oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta
 - 4) oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin
 - 5) oletus kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta”
- (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 26.)

Näen diskurssianalyttisen otteen luovan erityisen lähestymistavan opinnäytteiden lähestymiseen, minkä vuoksi aineistoni onkin vahvasti ohjannut analyysimenetelmän valintaa. Opinnäytteet kuuluvat akateemisen tekstilajinsa puolesta tieteellisen objektiivisuuden vaateen piiriin⁶. Kirjoittaminen ja tutkiminen ovat kuitenkin täynnä valintaa. Sari Pietikäisen ja Anne Mäntysen (2009, 12) mukaan kielenkäyttäjillä on ”erilaisia mahdollisuuksia ja resursseja toimia, käyttää kielivaltaa, vastustaa ja uudistaa sekä neuvotella siitä, millä tolalla asiat ovat”. Diskurssianalyttinen ote mahdollistaa valintojen esiintuomisen sielläkin, missä ne ovat läsnä häivyttynä akateemiseen tekstilajiin. Lisäksi diskurssianalyttinen ote mahdollistaa sen analysoinnin, mitä me pidämme itsestään selvyytenä, ja aukaisee toiminnan taustoja (Remes 2006, 288-289).

Diskurssianalyysi myös korostaa erityisesti kielen tilanteisuutta sekä sitä, mitä kielellä tehdään (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 15-16; Pynnönen 2013, 5). Tästä näkökulmasta on huomioon otettavaa se, miten opinnäytteissä käytetyt perustelut eivät saa olla akateemisen tekstilajin vaatimusten vuoksi ainakaan näkyvän subjektiivisia (Kielijelppi b, ei pvm.). Toisaalta diskurssianalyttinen lähestymistapa tieteellistä tekstiä tutkittaessa korostaa paitsi kirjoittajan valintaa, myös rajoitteita. Akateemisen tekstiin ei esimerkiksi kuulu asioiden esiin tuominen pelkkinä mielipiteinä, vaan esitetyt näkökulmat tulee perustella ja perustua aiemmin tehdyn tieteen jalustalle (Kielijelppi b, ei pvm.). Tutkija kuitenkin valitsee esimerkiksi, miten paljon hän tuo aiheesta esitettyjä eriäviä tutkimustuloksia esiin tekstissään. Lisäksi opinnäytettä tekstilajina rajaavat esimerkiksi tiedekunnan sivumääräohjeistukset, jolloin kaikkia näkökulmia ei voi välttämättä tuoda esiin, vaan raja täytyy vetää johonkin. Se, mihin rajan vetää ja mitä sivumäärän puitteissa tuo esille, on kuitenkin valinta.

Lisäksi valintaa tehdään valitessa sitä, mistä näkökulmasta valittua aihetta tahdotaan käsitellä. Diskurssianalyysissä diskurssien ymmärretään määrittävän suhteessa toisiinsa, eli ne ovat interdiskursiivisia. Diskurssien suhde toisiinsa voi olla rinnakkainen tai kilpaileva, ja valtasuhteiden kautta jotkut diskurssit voivat saada toisia hallitsevamman tilan keskustelussa, jolloin niistä voi muodostua yhteisesti jaettu ja jopa itsestäänselvyyksinä pidettyjä totuuksia. Tällöin vähemmän hallitsevat diskurssit saattavat vaientua. Diskurssien kietoutuessa valtaan ja hallitsevuuden kysymysten

⁶ ”Kaikelta tieteelliseltä tekstiltä odotetaan objektiivisuutta: puolueettomuutta ja asenteettomuutta.” (Kielijelppi a, ei pvm.)

noustaessa etusijalle huomion keskipisteeksi nousee merkityssysteemien välinen artikulaatiokamppailu. (Pynnönen 2013, 19–20; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 36.) Teoreettis-metodologinen viitekehysesni tutkielmassa perustuukin erityisesti diskurssianalyysin kriittiseen orientaatioon. Kriittisessä diskurssintutkimuksessa tutkija tuottaa puheenvuoron suhteessa vallitsevaan sosiaaliseen järjestykseen ja taustalla vallitsee lähtökohtainen oletus alistussuhteista. Tällöin huomio kiinnittyy niihin diskursiivisten käytäntöjen seikkoihin, joilla näitä suhteita synnytetään, säilytetään ja oikeutetaan. Kriittisen orientaation vastinparina on diskurssianalyysin analyttinen orientaatio, jonka tavoitteena on eritellä sosiaalista todellisuutta ja sen ilmiöitä neutraalisti, eikä samanlaista asianajavaa roolia lähtöoletuksineen ole. (Pynnönen 2013; 29; Jokinen & Juhila 2016, 301.) Kriittisen diskurssianalyysin tavoitteena on kuvata, selittää ja kritisoida niitä tapoja, joilla vallalla olevat eli dominoivat diskurssit vaikuttavat, usein epäsuorasti, sosiaalisesti jaettuun ymmärrykseen, asenteisiin ja ideologioihin (van Dijk 1993, 258-259.)

Tutkielmassani nostan siis esille parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuudesta muodostettuja hallitsevia diskursseja ja pohdin diskurssien välisiä suhteita sekä mahdollisia vaikutuksia laajemmassa kontekstissa. Diskurssien ja vallan yhteen kietoutumiseen liitetään ajatus yksittäiset tilanteet ylittävistä ideologisista seurauksista, jotka voivat olla toisinaan selkeitä, mutta useimmiten piiloisia. Diskurssianalyysin pyrkimyksenä voidaan nähdä olevan näiden ideologisten seurausten jäljille pääseminen. Ideologiset seuraukset voivat olla esimerkiksi joitakin alistussuhteita tai eriarvoisuutta legitimoivia ja ylläpitäviä sekä toisinaan hyvin ristiriitaisia sisältäen niin kielteisiä kuin myönteisiäkin seurauksia näkökulmasta riippuen. (Potter & Wetherell 1987; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 48–49.) Taustaoletukseni on, että väkivallan kokijan toimijuuden käsittelyssä käytetyillä diskursseilla saattaa olla tällaisia ideologisia seurauksia, joita pyrin tutkielmassani pohtimaan.

4.3 Tutkielman aineisto

Tämän tutkielman aineisto muodostuu viidestä sosiaalityön maisterintutkielmasta. Tarkennettuna aineisto muodostuu niistä opinnäytteiden luvuista, joissa kirjoittaja esittelee analyysinsä tuloksia. Maisterintutkielmat valikoituivat tutkielman aineistoksi siten, että luin taustatyönä aiemmin valmistuneita lähisuhdeväkivaltaa käsitteleviä sosiaalityön maisterintutkielmia. Kiinnitin huomiota siihen, että lähisuhdeväkivaltailmiötä voidaan lähestyä useasta eri tulokulmasta ja siitä voidaan kirjoittaa usealla erilaisella tavalla. Päädyin pohtimaan sitä, miten akateemisesta tekstistä voi välittyä lukijalle erilaisia merkityssisältöjä, painotuksia ja arvolatauksia. Lisäksi yhdistin

pohdintaani ajatuksia yhteiskunnassamme laajemmin ilmenevistä diskursseista koskien lähisuhdeväkivaltaa ja erityisesti sen kokijoita. Päätelin, että on tärkeää nostaa esille diskursiivista puolta lähisuhdeväkivaltailmiön ympärillä esiintyvistä keskustelusta. Maisterintutkielmien kirjoittajat ovat juuri valmistumassa olevia sosiaalityön ammattilaisia, jotka tulevat kohtaamaan lähisuhdeväkivallan eri osapuolia osana arkista työtään. Sillä, miten ammattilaiset suhtautuvat lähisuhdeväkivaltaan sitä kohdatessaan, on tutkitusti merkitystä esimerkiksi väkivallan kokijan kannalta (Husso ym. 2015, 25; Virkki 2015). Lisäksi maisterintutkielmia voidaan pitää osana tiedeyhteisön sisäistä keskustelua aihepiiristä sekä myös osana laajempaa yhteiskunnallista lähisuhdeväkivaltakeskustelua.

Taustaoletukseni mukaan lähisuhdeväkivallasta yhteiskunnallisessa keskustelussa käytetyillä diskursseilla on merkitystä laajasti väkivaltaisessa suhteessa elävien tilanteeseen. Oletan, että laajemmin käytetyillä diskursseilla on vaikutusta kokijan käsitykseen omasta itsestään ja tilanteestaan, sillä sisäistämme asenteita meitä ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen ihmisiltä (esim. Thapar-Björkert 2009, 49, 51; Yamawaki ym. 2012, 3206; Grosz 2017). Lisäksi uskon, että laajemmat diskurssit vaikuttavat mahdollisen läheisverkoston käsityksiin lähisuhdeväkivallasta sekä tämän kautta myös heidän kokijalleen tarjoamaan tukeen. Palvelujärjestelmän tasolla laajemmat diskurssit ja asenteet vaikuttavat ammattilaisten käyttäytymiseen taustaoletusten kautta, joilla taas on merkitystä siinä, kokeeko väkivaltaan apua hakeva tulevansa kohdatuksi vai tuomituksi tilanteestaan. Yhteiskunnallisella tasolla diskurssit ja niiden sisältämät arvotukset vaikuttavat siihen, miten käsitämme ongelman poliittisella tasolla. Tällä on merkitystä siinä, miten lähisuhdeväkivaltapalvelut ja lähisuhdeväkivallan torjuntaohjelmat järjestetään, miten paljon resursseja niihin suunnataan ja millaista ilmiöön liittyvää lainsäädäntöä laaditaan. Kyse on siitä, miten tärkeänä asiana lähisuhdeväkivaltaan puuttumista yhteiskunnallisella tasolla pidetään ja miten vastuun jakautuminen tilanteessa nähdään.

Tarkoitukseni oli hakea parisuhdeväkivallan kokijan toimijuutta käsitteleviä maisterintutkielmia niiden suomalaisten yliopistojen julkaisuarkistoista, joista voi valmistua sosiaalityöntekijäksi pääaineopiskelijana, eli Jyväskylän, Tampereen, Turun, Lapin, Itä-Suomen ja Helsingin yliopistoista. Alun perin tutkielman lisätavoitteena oli diskurssien tarkastelun lisäksi selvittää kartoittavan kirjallisuuskatsauksen periaatteita soveltaen sitä, mitä parisuhdeväkivallan kokijoiden toimijuudesta on sosiaalityön maisterintutkielmien yhteydessä kirjoitettu. Tästä syystä aineiston valinnassa on käytetty soveltuvilta osin kirjallisuuskatsauksen metodologiaa, kuten tietokantahakuja, hakulausekkeita sekä sisään- ja poissulkukriteerien määrittelyä (esim. Vilkkä 2023, 36–60). Tutkielman edetessä selvisi, että kielen diskursiivinen tarkastelu ja laajempi kartoittava ote eivät kuitenkaan lopulta sopineet yhteen ja diskursiivisen

otteen säilyttäminen vaati tiukennettuja lisärajoituksia. Tästä syystä aineiston hakuprosessi alkoi laajoilla hakuehdoilla ja tiukentui huomattavasti prosessin kuluessa, vaiheesta toiseen edettäessä.

Tein testihakuja yliopistojen julkaisuarkistoissa keväällä 2023 kartoittaakseni osumien määrää ja suunnitellakseni hakujen tarkempia rajoituksia. Tällöin käsitykseni tutkielmani lopullisista tavoitteista ja aineiston määrällisistä vaatimuksista suhteessa valittuun analyysimenetelmään oli kuitenkin vielä muokkaantumaton. Lopulliset haut suoritin elokuussa 2023 eri yliopistojen julkaisuarkistoista: Jyväskylän yliopistolla on JYX-julkaisuarkisto, Tampereen yliopistolla Trepo-julkaisuarkisto, Turun yliopistolla UTUPub-julkaisuarkisto, Lapin yliopistolla Lauda-julkaisuarkisto, Helsingin yliopistolla Helda-julkaisuarkisto ja Itä-Suomen yliopistolla eRepo-palvelu. Julkaisuarkistoissa oli vaihtelua siinä, miten niistä pystyi rajaamaan hakutuloksia koskien esimerkiksi aikaväliä tai oppiainetta. Pyrin kuitenkin huolehtimaan johdonmukaisesti siitä, että saisin haettua julkaisuarkistoista kaikki hakukriteereihini sopivat opinnäytteet. Päätin rajata aineiston aikavälille 2020–2023, jotta löytämäni maisterintutkielmat kuvaisivat mahdollisimman hyvin toimijuuskeskustelun nykytilaa.

Suoritin haut aikavälillä 23.8.-25.8.2023. Haettujen opinnäytteiden julkaisuajankohdan aikaväli alkoi 1.1.2020 ja päättyi siihen päivään, kun kustakin julkaisuarkistosta haut suoritin. Käytin kaikkiin hakuihin hakulauseketta lähisuhdeväkival* OR parisuhdeväkival* AND toimij*. Sisällytin lähisuhdeväkivalta-termin hakulausekkeeseen, sillä vaikka se lisäsin osumien määrää, parisuhdeväkivaltaa käsitellään usein tällä kattotermillä, joten en halunnut rajata mahdollisesti relevanttia aineistoa pois haun piiristä. Huomioitavaa on, että käytin sisäänottokriteerinä aineiston saatavuutta verkossa. Esittelen hakutulokset tutkielman liitteenä olevassa taulukossa (liite1).

Valikoin tutkielmani aineiston kaikista hakutuloksista kierrosmaisesti sisäänottokriteereitä käyttäen (taulukko 1). Ensimmäinen kriteeri oli ottaa mukaan osumista kaikki ne tutkielmat, joissa keskityttiin otsikon tai abstraktin perusteella suurimmaksi osaksi parisuhteiden kontekstissa tapahtuvaan väkivaltaan ja jos tekstissä käsiteltiin useampaa lähisuhdeväkivallan kontekstia, ne oli jollakin tavalla pystyttävä erottelemaan tekstistä. Tämän jälkeen sovelsin jäljelle jääneisiin opinnäytteisiin toista sisäänottokriteeriä, jonka mukaan tutkielmissa olisi oltava suuri fokus parisuhdeväkivallan kokijaan tai kokijuuteen liittyvien näkökulmien käsittelyssä. Toisen kriteerin täyttymisen arviointi edellytti minulta useiden opinnäytteiden kohdalla niiden tarkempaa tarkastelua.

Sisäänottokriteerit, valintakierros 1:	Ulossulkukriteerit, valintakierros 1:
Sosiaalityön maisterintutkielmat	Muiden alojen maisterintutkielmat
Julkaistu aikavälillä 2020–2023	Julkaistu ennen vuotta 2020
Avoimesti saatavilla julkaisuarkistossa	Ei avoimesti saatavilla julkaisuarkistossa
Keskittyy otsikon tai abstraktin perusteella suurimaksi osaksi parisuhteissa tapahtuvaan lähisuhdeväkivaltaan JA jos käsittelee useampaa lähisuhdeväkivallan muotoa, ne on oltava jollakin tasolla eroteltavissa tekstistä	Keskittyy otsikon tai abstraktin perusteella johonkin muuhun kuin parisuhteissa tapahtuvaan lähisuhdeväkivaltaan TAI jos käsittelee useampaa lähisuhdeväkivallan muotoa, niitä ei pysty erottelemaan toisistaan
Tutkielmassa on suuri fokus parisuhdeväkivallan kokijuiden ja/tai parisuhdeväkivallan kokijuteen tai kokijaan liittyvien näkökulmien käsittelyssä	Tutkielmassa ei ole suurta fokusta parisuhdeväkivallan kokijuiden ja/tai parisuhdeväkivallan kokijuteen tai kokijaan liittyvien näkökulmien käsittelyssä
Valikoituneet opinnäytteet: 22	
Sisäänottokriteerit, valintakierros 2:	Ulossulkukriteerit, valintakierros 2
Käsittelee kokonaisuudessaan pelkästään parisuhteen kontekstissa tapahtuvaa väkivaltaa	Käsittelee kokonaisuudessaan muissakin kuin parisuhteen kontekstissa tapahtuvaa väkivaltaa
Pelkät analyysin sisältöä esittelevät luvut	Kaikki muut opinnäytteiden luvut
Toimijuuden käsittely on analyysiä esittelevässä luvussa keskeisesti mukana	Toimijuuden käsittely ei ole analyysiä esittelevässä luvussa keskeisesti mukana
Valikoituneet opinnäytteiden analyysi-/tulosluvut: 5, sivumäärä 136	

Taulukko 1 Aineiston sisäänotto- ja ulossulkukriteerit.

Määrittelemieni kriteerien haasteena oli esimerkiksi se, teksti saattoi käsitellä suureksi osaksi parisuhdeväkivaltaa kontekstin puolesta, mutta käsitteli myös muuta lähisuhdeväkivaltaa, eikä kontekstia voinut paikantaa lauseyhteyksistä selvästi. Tällöin tutkielmani tiukka fokus rajasi sen pois aineiston piiristä. Mietintää herätti myös se, mitä muotoilemani määreet ”suurimmaksi osaksi”, ”jollakin tavalla” ja ”suuri fokus” tarkoittavat ja voisiko ne muotoilla jotenkin yksiselitteisemmin. Päädyin kuitenkin siihen, että objektiivisuus vaatisi ääri-ilmauksien, kuten ”kokonaan” ja ”ainut fokus” käyttöä, jolloin aineistosta jäisi paljon relevanttia sisältöä pois. Fokuksen riittävä suuruus määrittäyikin siis oman subjektiivisen arvioni perusteella. Pyrin kirjoittamaan pohdintaani opinnäytteiden sisään- tai ulossulkemisesta epäselvissä tapauksissa ylös tutkimuspäiväkirjaan.

Pian selvisi, että aineistoa ei ollut mahdollista rajata kovin suoraviivaisesti. Pohdin sisään- ja poissulkukriteereitä toistuvasti, hioin niitä sekä selasin suuren määrän tekstiä yrittäen soveltaa kriteereitäni lukemaani. Tässä vaiheessa oli tarpeen myös muokata tutkielman tavoitteita siten, että laajemman kartoittavan katsauksen sijasta keskityn hyvin rajatun aineiston tarkempaan tarkasteluun. Diskurssianalyysi on seikkaperäistä, se kykenee keskittymään yksityiskohtiin ja tuomaan ilmi sanomatta jätettyä. Sen tarpeisiin ja maisterintutkielman laajuus huomioiden aineiston on kuitenkin oltava suhteellisen rajattu. Edellä kuvatulla sisään- ja poissulkukriteereillä valikoitui osumista ensimmäisen valintakierroksen loppuksi yhteensä 22 opinnäytettä, joista 15 käsitteli pelkästään parisuhdeväkivaltaa ja 7 osittain siten, että parisuhteen kontekstin

pystyi paikantamaan lause- ja kappaleyhteyksistä. Opinnäytteiden määrä oli silti tässäkin vaiheessa liian suuri tutkielmani analyysimenetelmään ja tarkoitukseen suhteuttaen. Päätin ottaa mukaan pelkästään parisuhdeväkivaltaan keskittyvät tutkielmat, koska laajemmin lähisuhdeväkivaltaa käsittelevien tutkielmien sisällä parisuhdeväkivallan kontekstin etsiminen ja päättely oli haastavaa ja vei paljon aikaa. Seuraavaksi siirryin esilukemaan tätä 15 opinnäytteestä muodostunutta kokonaisuutta. Latasin opinnäytteet omalle tietokoneelleni ja muunsin ne Word-tiedostoiksi.

Etsin apua aineiston lisärajaukseen koodaamalla tätä aineistoa suurpiirteisesti. Luin valitut 15 opinnäytettä pääpiirteittäin ja tein samalla merkintöjä tekstiin ylivivaamalla sitä eri väreillä. Pyrin kiinnittämään merkinnöissä huomiota seikkoihin, jotka olivat olennaisia sekä väkivallan kokijan toimijuuden diskurssien että kokijalle rakennettavien identiteettien kannalta, ja merkitsemään näitä kohtia aineistoon eri väreillä. Olen tutkielmassani sitoutunut erityisesti Honkasalon (2013; 2018) käsitykseen haavoittuvasta ja pienestä toimijuudesta, johon liittyy ajatus siitä, että kestäminen, sietäminen ja vastaanottavana osapuolena oleminen voidaan myös nähdä toimijuuden eräänlaisina muotoina. Nähdäkseni parisuhdeväkivallan kontekstiin liittyy merkittävästi tällaista toimijuutta. Kirjasin esilukuvaiheessa merkintöjen herättämiä ajatuksia lyhyesti erilliseen Word-tiedostoon opinnäytekohtaisesti. Laskin aineiston läpi luetuani, että merkintöjä sisältäviä eli aiheen kannalta tärkeitä sivuja oli näissä opinnäytteissä yhteensä 788, kun metodologiaan ja teoriataustaan liittyvät osuudet jätettiin pois.

Pohdin edelleen, miten voisin edelleen rajata aineistoa. Päädyin rajaamaan aineistoa vielä siten, että sisällytin aineistoon opinnäytteistä vain ne luvut, joissa käsitellään kirjoittajan toteuttaman analyysin sisältöä ja pohdintaa tähän liittyen. Näissä opinnäytteiden osuuksissa kirjoittajat esittelevät tyypillisesti paljon omia pohdintojaan ja johtopäätöksiään, joten niiden diskursiivinen tarkastelu on eri tavalla hedelmällistä kuin esimerkiksi taustoituksen, joka tyypillisesti perustuu paljon tiukemmin aikaisempaan tutkimukseen viittaamiseen. Pyrin valitsemaan johdonmukaisesti vain analyysin sisältöä esittelevät luvut, jättäen siitä erilliset tulos-, pohdinta- ja johtopäätösluvut aineiston ulkopuolelle. Tämän rajauksen jälkeen aineiston pituus oli noin 416 sivua.

Lisäksi rajasin aineistoa niin, että otin mukaan vain ne luvut, joissa oli tekemieni merkintöjen mukaisesti merkittävä fokus toimijuuden käsittelyssä. Tässä vaiheessa pohdin valintaan liittyvää subjektiivisuutta, esimerkiksi sitä, että opinnäytteiden lukeminen ja niihin merkintöjen tekeminen ei ollut tekstin suuren määrän vuoksi tarkkaa, vaan suoritin sen nopeaan tahtiin. Myös käsitykseni toimijuuden käsitteen sisällöllisestä laajuudesta muuttui prosessin aikana, joten on mahdollista, että loppuvaiheessa tein merkintöjä tekstiin eri tyylillä kuin alkupäässä. Lisäksi rajausta yksipuolisti aineistoa, sillä esimerkiksi mieskokijoita käsittelevät opinnäytteet rajautuivat koko-

naan pois. Opinnäytteet ovat lopulta valikoituneet aineistooni oman linssini ja tietopääomani sekä tutkielmieni tavoitteiden kontekstissa. Ne eivät edusta yleisellä tasolla sosiaalityön opiskelijoiden aiheesta kirjoittamia maisterintutkielmia, vaan ovat valikoituneet tästä joukosta tutkielmani tarkoitus huomioiden. Olen pyrkinyt tutkielmasani varmistamaan tieteen arvojen mukaisen toiminnan esittämällä prosessin mahdollisimman läpinäkyvästi sekä reflektoimalla valintojani, joka on tärkeää etenkin laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kannalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Laadullinen tutkimus ei voi luonteensa puolesta olla kovin yleistettävää (esim. Alasuutari 2012, 180). Aineistoon valitut tutkielmat kuitenkin nostavat esiin väkivallan kokijoista rakennettuja identiteettejä ja toimijuuden diskursseja. Tutkielma saa merkityksensä ja tarkoituksensa sosiaalisen konstruktionismin kautta, jossa kielellä kuvataan asioita, mutta myös rakennetaan todellisuutta (Piippo 2022, 69–70). Opinnäytteet ovat tyylinsä puolesta sellaisia, että ne heijastavat laajempaa yhteiskunnallista ja etenkin tieteellisessä kontekstissa käytyä keskustelua aiheesta referoimalla ja lainaamalla sitä. Tutkielman tekijät kuitenkin myös tuottavat aina uutta ja omaa materiaalia sekä valikoivat, mitä asioita tahtovat tutkielmissaan tuoda esiin ja millä tavoin. Tämän vuoksi pienenkin aineiston yksityiskohtainen tarkastelu voi tulla mielekkääksi ja arvokkaaksi: vaikka yleistää ei voi, on mahdollisuus saada silti kiinni laajemmista heijastuksista, sillä kieltä tutkimalla tutkimme myös sitä ympäröivää kulttuuria, yhteiskuntaa sekä aikaa ja paikkaa (Pynnönen 2013, 5). Lopulliseen aineistoon valikoitui tulosluvut viidestä opinnäytteestä ja aineisto on noin 136 sivua pitkä Word-tiedostoiksi muunnettuna (taulukko 2).

TEKIJÄ, JULKAISU- VUOSI JA NUMERO- KODI LAINAUKSISSA	MAISTERINTUTKIELMAN OTSIKKO	VALIKOITUNEEN LU- VUN/LUKUJEN OTSIKKO	VALIKOITUNEEN LUVUN/LUKUJEN SIVUMÄÄRÄ WORDISSA	OPPILAITOS
Raunio, Janina (2022), (1)	Väkivaltaisesta parisuh- teesta lähtemistä vaikeut- tavat tekijät	5 Väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttavat tekijät	40	Lapin yli- opisto
Seitz, Elina (2022), (2)	Riippuvuudet parisuh- teissa ilmenevän talou- dellisen väkivallan taustalla	5 Taloudellisen väkivallan muodot ja yhteys riippu- vuuteen 6 Kokemuksia avun hakemi- sestä ja esteistä	26	Lapin yli- opisto
Moisio, Meri (2020), (3)	Vallan ja vallankäytön to- dentuminen väkivaltai- sessa parisuhteessa ja pa- risuhdeväkivaltatyön asia- käsityksessä	5 Miksi naiset jäävät väki- valtaisiin suhteisiin? 6 Vallankäytön todentumi- nen parisuhdeväkivaltatyön asiakaskohtamisissa	35	Turun yli- opisto
Lapinleimu, Maarit (2020), (4)	Väkivaltaisesta parisuh- teesta irtautuminen – Re- silienssin rakentuminen lähdön edellytyksenä	5 Resilienssin rakentumi- nen aineistossa	12	Turun yli- opisto
Tuominen, Pihla & Seppänen, Emilia (2023), (5)	Seurusteluväkivalta ja nuorten toimijuus avun hakemisessa intersektio- naalisena ilmiönä	5 Tulokset	23	Turun yli- opisto

Taulukko 2. Aineistoon valikoituneet maisterintutkielmat

4.4 Aineiston analyysi

Metodologisilta lähtökohdiltaan tutkielmani perustuu diskurssianalyysin soveltamiseen. Aloitettuani lopullisen aineistoni koodauksen ja teemoittelun käytännössä, huomasin hyvin nopeasti, että diskurssianalyysi sellaisenaan, kuten sen olin menetelmä- ja teoriakirjallisuuden⁷ valossa ymmärtänyt, on hyvin hidasta ja työlästä. Menetelmänä eräs diskurssianalyysin erityispiirteistä on sen tarkkuus: lähestymistapa mahdollistaa tekstin hyvinkin yksityiskohtaisen tutkimisen ja erittelyn sekä toisaalta edellyttää sitä (Pynnönen 2013, 25; Suoninen 2016, 52). Olin halukas pitämään kiinni sekä aineistostani että diskurssianalyysistä tutkielmassani, mutta aineistoni laajuuden takia näiden kahden yhteensovittaminen tuntui hankalalta. Tutkimustehtäväni ja -kysymykseni valossa nykyinen aineistoni tuo esille tarpeeksi laajasti mutta myös tarpeeksi rajatusti relevantteja näkökulmia aiheeseen. Diskurssintutkimuksen viitekehys taas tuo sellaisen lähtökohdan ja välineet aineiston tarkasteluun valitun tutkimustehtävän valossa, että ilman sitä jotakin oleellista tuntuisi katoavan tutkielmasta.

⁷Erityisesti Jokisen, Juhilan & Suonisen (2016c) teos Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö sekä Pynnösen (2013) jäsenitys Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen

Päädyin lopulta ratkaisuun toteuttaa tutkielmani analyysi soveltamalla diskursianalyysia siten, että tein diskurssianalyysia sen perinteisemmässä, tiukemmassa ymmärryksessä yhdelle viidestä opinnäytteiden analyysiluvuista. Tähän analyysivaiheeseen päädyin käyttämään maisterintutkielmaa numero 1, jonka koodauksessa ja teemoittelussa olin jo edennyt ennen analyysisuunnitelman muokkaantumista. Tämän jälkeen siirryin tarkastelemaan neljää muuta aineiston lukua ensimmäisestä analyysivaiheesta muodostettujen huomioiden pohjalta. Analyysisovelluksen ensimmäistä vaihetta voisi hahmottaa eräänlaisten silmälasien muodostamisena, joiden pohjalta tarkastelin muuta aineistoa.

Laadullista analyysia leimaa sen luonteenomainen sotkuisuus, eikä prosessi siis yleensä olekaan yksioikoinen, vaan muotoutuu tehdessä ja hyppii tarvittaessa vaiheesta toiseen (esim. Alasuutari 2012, 215–216). Tällainen sovellusmainen lähestymistapa mahdollistaa yhtä opinnäytettä laajemman diskursiivisen tarkastelun, säilyttäen siinä elementtejä diskurssianalyysin yksityiskohtaisuudesta, mutta mahdollistaen samalla löytämieni diskurssien haastamisen ja jatkojalostamisen lisäten tutkielman uskottavuutta. Tutkielma on siis pikemminkin diskurssianalyttisesti orientoitunut kuin diskurssianalyysiä sen tiukimman määritelmän mukaan (ks. esim. Pynnönen 2013, 31–33). Käsitän diskurssintutkimuksen taustaperiaatteineen- ja oletuksineen osana tutkielmani laajempaa metodologista viitekehystä sosiaalisen konstruktionismin lisäksi.

Analyysi toteutui vuoropuhelussa aineiston kanssa ja perustui aineiston tarkkaan tuntemiseen, toistuvaan läpiluentaan ja koodaukseen. Samalla tavoin kuin aineiston valintaa, myös analyysia ohjasivat taustateorian toimijuuden käsite sekä väkivallantutkimuksen viitekehys, joita olen avannut luvuissa 2 ja 3. Analyysi alkoi tiukempaan diskurssianalyysiin valikoituneen analyysiluvun tiukemmalla sisällönanalyysivaikutteisella koodauksella ja teemoittelulla. Sisällönanalyysi on eräs diskurssianalyysin työkalu (Puusa 2011, 117–121, Pynnösen 2013, 26 mukaan). Luin opinnäytteet jo aineistoa valittaessa ensimmäisen kerran suurpiirteisemmin läpi. Analyysivaiheessa koodasin aineistoa Wordin korostustyökalua käyttämällä eri värein ensimmäisellä lukukerralla muodostuneiden aihealueiden mukaan. Näitä alueita olivat toimijuus, toimintamahdollisuudet, identiteetti, toimijuuden ja toimintamahdollisuuksien yhteen kietoutuminen sekä sekalainen.

Kiinnitin koodauksessa huomiota yksityiskohtiin, kuten sanavalintoihin, aktiivin ja passiivin käyttöön, identiteetin rakentamiseen pronominein ja sanavalinnoin, pakon ja mahdollisuuksien esittämisen tapoihin sekä muuhun vastaavaan⁸. Samalla tein erilliseen Word-tiedostoon tarkkoja muistiinpanoja aineistosta aihealueittain ryhmitellen havaintojani. Esimerkiksi toimintamahdollisuuksien aihealueen alle muo-

⁸ Diskurssianalyysin toteutuksesta tekstuaalisella tasolla esimerkiksi Pynnönen (2013, 25–27) sekä Pälli & Lillqvist (2020, 391–396).

dostui alaryhmiä kuten "tunteet", "yhteiskunnalliset normit", "väkivallan normalisoituminen" ja "tunnistamisen vaikeus". Lisäksi kirjoitin ylös yleisiä huomioita, jotka syntyivät tässä vaiheessa. Tämä auttoi muun muassa refleктоimaan sitä, millaisia kriittisiäkin ajatuksia aineistoon perehtyminen herätti ja miten pystyisin erittelemään aineistoa mahdollisimman neutraalilla otteella tiedostaen omat taustaoletukseni ja -asenteeni ja niiden vaikutuksen analyysiin.

Tämän vaiheen jälkeen loin erillisen Word-tiedoston, jonne hahmottelin tekemieni muistiinpanojen pohjalta aineistossa esiintyviä suurempia linjoja hyvin vapaa-muotoisesti. Näitä ryhmittelyjä oli runsaasti, esimerkiksi "väkivaltaisen parisuhteen päättäminen tavoitteena", "nainen väkivallan kokijana", "kokijan tietoisuus väkivallan vahingoittamana rajoittaa toimijuutta" ja "kokijan toimijuus erottamattomasti riippuvaisena muista toimijoista". Usein ryhmittelyllä oli vastinpari, kuten "tunteminen toimijuutta rajoittavana" ja "tunteminen toimijuutta mahdollistava". Näiden muistiinpanojeni kautta havaitsemieni linjojen alle tein myös muistiinpanoja siitä, millä tavoin kyseistä näkökulmaa aineistossa tuotiin esille. Esimerkiksi linjan "väkivallan kokijan reaktiot toimijuutta rajoittavana" alle kirjoitin asioita kuten ""passiiviset" selviytymisstrategiat", "minäkokemukseen syntyneet vaikutukset", "tunteet ja parisuhteen jatkamisen haluaminen, auttaminen, rakastaminen" sekä "aika-aspekti".

Seuraavaksi luin ja kertosin sekä toimijuuden käsitteeseen että diskurssianalyysiin liittyvää kirjallisuutta. Tulostin myös koko aineiston itselleni paperisena kopiona. Luin myös ensimmäisen opinnäytteen analyysiluvun kaksi kertaa uudestaan. Ensimmäisellä kerralla en tehnyt aineistoon mitään merkintöjä, vaan tein vain lukemisen jälkeen lyhyet muistiinpanot siitä, mitä lukukerrasta jäi päällimmäisenä mieleen. Toisella lukukerralla alleviivasin kynällä aineistotulosteesta sellaisia kohtia, jotka kiinnittivät syystä tai toisesta enemmän huomiotani. Tämän vaiheen tarkoituksena oli oppia tuntemaan kyseinen osio paremmin sekä saada ylös myöhempiä tarkoituksia varten sellaisia kohtia, joita haluaisin tarkastella erityisen tarkasti. Näiden lukukertojen jälkeen kertosin ja syvensin lisää ymmärrystäni toimijuus-käsitteestä sekä diskurssianalyysin käytännön työkaluista analyysin selkeyttämiseksi ja tein molemmista aiheista itselleni mindmap-tyylisiä muistiinpanoja paperille.

Diskurssiainhioiden muodostamisen aloitin palaamalla muistiinpanoihini ensimmäisen teemoittelun perusteella hahmottelemistani päälinjoista. Aloin samaan tiedostoon hahmottelemaan ideoita siitä, miten kyseisiä aihealueita voitaisiin jäsentää edelleen, ja kirjasin ylös raakoja ensiajatuksia eri jäsennystavoista. Yksi tapa jäsentää aihealueita näyttäytyi heti jollakin tavalla tarkoituksenmukaisempaan kuin muut, ja näin varsinaiset diskurssiainhiot alkoivat muodostua. Jäsennyksen mukaan alkoivat muotoutua termit "vahingoittunut toimijuus", "rajattu toimijuus", "epärationaalinen toimijuus", "aktiivinen toimijuus", "passiivinen toimijuus" ja "tuettu toimijuus". Merkitsin näille aiheille omat värikoodinsa ja koodasin laajempia linjauksia käsitteleviä

muistiinpanoja näillä väreillä. Uskoin olevani analyttisesti tärkeiden teemojen äärellä, joten päätin koettaa, miten hyvin kyseiset aiheet vastaisivat ensimmäisen opinnäytteen analyysiluvun tekstiä.

Loin ensimmäisestä opinnäytteestä uuden merkitsemättömän Word-tiedoston ja värikoodasin yliviivaustoiminnolla diskurssiaihiota tekstistä. Lisäksi tein erillisen Word-tiedoston, johon kopioin ja liitin jokaisen koodatun tekstinpätkän diskurssiaihioiden alle sivunumeroineen. Löysin kaikkia kehittäemiäni diskurssiaihiota tekstistä, ja kesken aineiston koodaamisen esille nousi myös kaksi selkeää uutta aihiota, joita aloin suoraan koodaamaan omilla väreillään. Lisäksi tein yleismuistiinpanoja prosessin aikana. Usein diskurssit kietoutuivat toisiinsa tai menivät osittain päällekkäin, jolloin asetin ne muistiinpanoissa molempien aihioiden alle ja kirjoitin yhteenkietoumasta maininnan sekä merkitsin sen lainaukseen korostusvärillä. Lisäksi tein näihin aihiomuistiinpanoihin merkintöjä, jos joku kohta mietitytti paljon tai jos siinä oli jotain epäselvää.

Kun olin käynyt ja koodannut analysoitavan luvun läpi kokonaan, aloin käymään läpi koodattuja muistiinpanoja. Tarkistin, että tekemäni tulkinnat vastasivat oikeasti sitä diskurssiaihiota, jonka alle olin sen asettanut, ja tein tarvittaessa muokkauksia muistiinpanoihin ja värikoodauksiin. Merkitsin myös ylös, mitä muutoksia tässä vaiheessa tein, jotta voisin mahdollisesti kiinnittää huomiota toistuviin epäselvyyksiin ja yhteenkietoumiin. Erityistä huomiota kiinnitin tässä vaiheessa luokkaan muu/luokittelematon, ja pyrin jäsentämään sen alle jääneitä lainaukset joko valmiisiin aihioihin tai luomaan niiden perusteella uusia aihiota. Myös tässä vaiheessa tein yleisiä muistiinpanoja huomioistani, esimerkiksi aihioiden selkeydestä, ristiriitaisuudesta, päällekkäisyyksistä tai mahdollisista jakautumisista. Ensimmäisen opinnäytteen muistiinpanojen pohjalta syntyi kaksi uutta mahdollista diskurssiaihiota, jotka määrittelin muistiinpanoihin. Sitten testasin näiden uusien aihioiden relevanssia ja toimivuutta merkitsemällä tekstiä niiden mukaisesti opinnäytteen paperikopioon. Lopuksi arvioin uuden aihioiden merkittävyyttä yliviivausten pohjalta. Ensimmäisen opinnäytteen kohdalla yksi diskurssiaihiota nousi uudeksi, pysyväksi aihiokseen, ja toinen jäi tässä vaiheessa enemmän maininnan tasolle.

Tätä prosessia sovelsin samanlaisena myös kaikille muille opinnäytteille eli koodasin niitä edellisestä analyysivaiheesta muodostamieni diskurssiaihioiden mukaan. Olen tiivistänyt analyysiprosessin tutkielman liitteenä olevaan taulukkoon (liite2), jossa näkyvät myös analyysiprosessin lopputuloksena kaikki aineistosta löytämäni diskurssit. Tutkielman laajuusvaatimukset huomioiden käsittelen tässä tutkielmassa tarkemmin vain niitä diskursseja, jotka näyttäytyivät analyysini perusteella aineistossa hallitsevimpana. Nämä aineistossa hallitsevimmat diskurssit esittelen seuraavassa taulukossa (3). Käytän tutkielmassa myös käsitettä vastadiskurssi, jolla tarkoitan hallitsevaa diskurssia haastavaa, asian päinvastaisella tavalla kehystävää diskurssia (esim. Oparinde & Matsha 2021, 2). Hallitsevuutta määrittelin sen perusteella,

kuinka paljon diskurssin alle kertyi lainauksia opinnäytekohtaisiin muistiinpanotiedostoihin. Tämä tapa luokitella hallitsevuutta sisältää omat puutteensa, kuten sen, että diskurssien kietoutuessa toisiinsa laitoin samoja lainauksia useampien diskurssien alle muistiinpanoissa. Lisäksi suuren tekstin määrän vuoksi muistiinpanojen tekemisessä on voinut tapahtua tarkkuusvirheitä. Diskurssien hallitsevuuden tarkastelu oli yksi osa analyysiä, koska tutkielmani perustuu erityisesti diskurssianalyttisen perinteen kriittiseen orientaatioon, jossa dominoivien diskurssien tarkastelulla on erityinen asema (Pynnönen 2013, 19–20, 28–30).

DISKURSSI	SELITE	VASTADISKURSSI (JOS ON)
<p>Päädiskurssi: Rajattu toimijuus</p> <p>Aladiskurssit: Tekijän rajaama toimijuus Yhteiskunnallisten asenteiden ja normien rajaama toimijuus Palvelujärjestelmän rajaama toimijuus Läheisten ja muiden ihmisten rajaama toimijuus Käytännön asioiden rajaama toimijuus</p>	<p>Väkivallan kokijan toimijuus ulkoisten tekijöiden rajoittamana, jakautuu kokonaisuudessaan aladiskurssihin rajoittavan tekijän mukaan.</p>	<p>Rajattu toimijuus: Tuettu toimijuus</p> <p>Rajatun toimijuuden aladiskurssit: Tuetun toimijuuden aladiskurssit</p>
<p>Päädiskurssi: Aktiivinen toimijuus</p> <p>Aladiskurssit: Asiantunteva toimijuus Mahdollinen toimijuus Rationaalinen/adaptiivinen toimijuus</p>	<p>Väkivallan kokijan aktiivinen, subjektimuotoinen toimijuus. Sisältää sekä omaa, itsenäistä sisältöä, että aladiskurssinsa.</p> <p>Asiantuntevassa toimijuudessa väkivallan kokija nähdään oman tilanteensa asiantuntijana.</p> <p>Mahdollisessa toimijuudessa väkivallan kokijan toimijuus nähdään mahdollisena, yleensä suhteutettuna suhteesta poistumiseen. Liittyy valinnan kysymyksiin.</p> <p>Rationaalisessa/adaptiivisessa toimijuudessa väkivallan kokijan toimijuus nähdään adaptiivisena ja rationaalisena suhteessa vallitsevaan tilanteeseen ja sen luomiin olosuhteisiin.</p>	<p>Aktiivinen toimijuus: Passiivinen toimijuus</p> <p>Asiantunteva toimijuus: -</p> <p>Mahdollinen toimijuus: -</p> <p>Rationaalinen/adaptiivinen toimijuus: Epäratioaalinen toimijuus</p>
<p>Päädiskurssi: Rajoittunut toimijuus</p> <p>Aladiskurssi: Epäratioaalinen toimijuus</p>	<p>Väkivallan kokijan toimijuus sisäisten tekijöiden rajoittamana (esimerkiksi tieto, ymmärrys, tietyt tunteet, kokijan ominaisuudet). Sisältää sekä itsenäistä sisältöä että aladiskurssinsa.</p> <p>Epäratioaalisessa toimijuudessa toimijuus kehystetään epäratioaaliseksi ja tietynlaiseksi ei-toimijuudeksi, koska toimijuus nähdään rationaalisten valintojen tekemisenä.</p>	<p>Rajoittunut toimijuus: -</p> <p>Epäratioaalinen toimijuus: Rationaalinen/adaptiivinen toimijuus</p>
<p>Vahingoittunut toimijuus</p>	<p>Väkivallan kokijan toimijuus väkivallan vahingoittamana, korostaen väkivallan seurauksia olemiseen ja toimintaan.</p>	<p>-</p>

4.5 Tutkielman eettiset kysymykset ja luotettavuus

Tutkijan on oltava huolellinen tutkimusasetelman laadinnassa ja raportoinnissa sekä noudatettava koko tutkimuksen teon ajan hyvää tieteellistä käytäntöä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23; Tuomi & Sarajärvi. 2009, 127, 140–141.) Hyvän tieteellisen käytännön on määritellyt Suomessa Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). Käytännön kuuluvat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Hyvät tieteelliset menettelytavat turvaavat näiden peruseriaatteiden toteutumista. tieteellinen toiminta tulee suunnitella, toteuttaa ja dokumentoida huolellisesti, ja jos mahdollista, avoimen tieteen periaatteita noudattaen. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon aiemmasta tutkimuksesta saatava tieto, ja muiden julkaisuihin tulee viitata asianmukaisella tavalla. Tieteelliseen toimintaan tarvittavista luvista, suostumuksista ja eettisestä ennakoarvioinnista on huolehdittava. Lisäksi on varmistettava, ettei toiminta vahingoita tutkijoiden tai tutkittavien terveyttä tai turvallisuutta. Tutkijan tulee osoittaa arvostusta tieteellisen toiminnan eri osapuolia, kuten tutkittavia henkilöitä, kohtaan. Tutkimusaineistojen suhteen tulee noudattaa voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä sekä mahdollisia velvoitteita salassapitoon ja luottamuksellisuuteen. (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2023, 11–15.)

Lisäksi tutkimuseettinen neuvottelulautakunta (2019) on julkaissut ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen ohjeistuksen, joka sisältää eettiset periaatteet. Ohjeen mukaan nämä eettiset periaatteet ohjaavat kaikkien tieteenalojen tutkijoita Suomessa:

- 1) Tutkittavien henkilöiden itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen.
- 2) Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön ja luonnon monimuotoisuuden kunnioittaminen.
- 3) Sen varmistaminen, ettei tutkittavana oleville ihmisille tai muille tutkimuskohteille aiheudu tutkimuksesta merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2019, 7.)

Sitoudun tutkielmassani noudattamaan kaikkia edellä mainittuja periaatteita parhaani mukaan. En ole kerännyt tutkielmaani varten uutta aineistoa, vaan käyttänyt avoimesti saatavilla olevia opinnäytteitä. En tämän vuoksi tarvitse tutkielmaani tutkimuslupaa (Kuula-Luumi, ei pvm.), enkä eettistä ennakoarviointia. Opinnäytteiden avoimen saatavuuden vuoksi niitä voi käyttää vapaasti tutkimuskäytössä, mutta niiden arkistointi jatkokäyttöä varten ei ole mahdollista tekijänoikeussäädösten vuoksi (Tietoarkisto, ei pvm; Jyväskylän yliopiston avoimen tiedon keskus, 16.8.2022). Arkistointi ei ole tarpeen aineiston luonteen vuoksi: tutkielmani aineisto on toissijainen aineisto, sillä se on jo valmiiksi olemassa ja julkisesti saatavissa yliopistojen jul-

kaisuarkistoissa. On myös opinnäytteitä, jotka eivät ole julkisesti saatavilla julkaisuarkiston kautta, mutta niitä oli aihepiirin sisällä vain muutamia ja jätin ne pois aineistosta.

Opinnäytteiden julkisen saatavuuden vuoksi en anonymisoi opinnäytteiden kirjoittajia aineistossa. Olen tällä valinnalla halunnut noudattaa hyvän tieteellisen käytännön mukaista oikeaoppista ja kirjoittajia kunnioittavaa viittaustekniikkaa ja välttää syyllistymistä plagiointiin. On huomioitava, että maisterintutkielmien kirjoittajat vasta harjoittelevat tieteen tekemistä, joka lisää tarvetta eettiseen harkintaan. Tahdon tämän vuoksi korostaa, että pyrin tulkitsemaan kirjoitettua kontekstissaan ja kirjoittajia kunnioittavalla tavalla sekä keskityn tutkielmassa ainoastaan kirjoitettuun tekstiin, en tekstin kirjoittajaan. Olen päätenyt ratkaisuun, jossa esitän tässä tutkielmassa esitettyjen aineistolainauksen yhteydessä viitteen opinnäytteeseen numerokoodilla, jotka ovat koottuna alaluvussa "4.3 Tutkielman aineisto" taulukossa 2. Pyrin tällä varmistamaan sekä viitteiden oikeellisuutta että hienotunteisuutta tutkielmien kirjoittajia kohtaan.

Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2009, 26) muistuttavat, että tutkimustuloksia ei saa kritiikittömästi yleistää eikä tutkimustuloksia sepittää tai silotella. Tutkimusprosessini kaikissa vaiheissa olen tehnyt pohdintaa ja kirjauksia tekemistäni valinnoista ja pyrin tuomaan niitä tässä tutkielmassa esiin mahdollisimman avoimesti. Lisäksi olen tutkielmassa kokonaisuudessaan pyrkinyt tuomaan esille sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavaa tietokäsitystä, jonka mukaan objektiivisuus ei ole mahdollista edes tieteessä, vaan tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa korostuu avoimuus tutkielman tekijän oman vaikutuksen näkyväksi tekemisessä. Diskursianalyttikko ei tavoittele tutkimuksessaan tekemilleen tulkinnoille faktan statusta, vaan pyrkii tulkitsemaan, kuvaamaan sekä luomaan käsitystä siitä, miten ihmiset käyttävät kieltä (Juhila & Suoninen 2016, 360; Pynnönen 2013, 35). Olennaista diskursianalyysin luotettavuuden kannalta, etenkin sen kriittisessä painotuksessa, on tutkijan suorittama reflektio omista tulkinnoista ja siitä, mihin asti niitä voidaan ulottaa. Diskursianalyysiä tekevän tutkijan on tiedostettava olevansa muiden ihmisten tavoin alisteinen diskursseille, sekä kuvattava rooliaan suhteessa tähän. (Duberley & Johnson 2009, 362–363; Remes 2006, 339–340; Pynnönen 2013, 35–36.)

5 PARISUHDEVÄKIVALLAN KOKIJAN TOIMIJUUDEN DISKURSSIT

Tutkielmani tutkimuskysymys on, millaisia hallitsevia toimijuuden diskursseja väkivallan kokijoille aineistossa rakennetaan. Paikallistin aineistoni opinnäytteistä useita erilaisia diskursseja liittyen parisuhdeväkivallan kokijan toimijuuteen ja toimijuuden muotoihin. Nämä diskurssit kietoutuivat yhteen, joskus toisiaan tukevasti, joskus toisilleen vastakkaisina, ja joskus esiintyen yhdessä vieretysten lähes neutraalissa suhteessa toisiinsa. Usein diskurssit myös menevät osittain päällekkäin, yhden virkkeen sisältäessä useamman eri diskurssin vihjeitä erilaisina painotuksina käsiteltävään aiheeseen. Lisäksi diskursseihin rakentui analyysin edetessä aladiskursseja, jotka eivät ole muodostuneet pelkästään ylädiskurssin sisällön luokittelumiseksi, vaan aladiskursseilla on omat erityispiirteensä verrattuna ylä- ja mahdollisiin rinnakkaisiin aladiskursseihin. Löytämieni diskurssien hallitsevuus vaihteli koko aineistossa sekä opinnäytteiden välillä: jotkut niistä toistuivat voimakkaina ja dominoivina osioista toiseen, toisten jäädessä selvästi taka-alalle, joskus pelkiksi maininnoiksi. Kielellisessä vuorovaikutuksessa sekä esiin nostetuilla että pois jätetyillä asioilla on merkityksensä. Joudun tässä tutkielmassa kuitenkin rajaamaan tarkastelun aineiston diskursiivista kenttää hallitseviin diskursseihin maisterintutkielman laajuusvaatimukset huomioiden.

Käsittelen tässä luvussa aineistosta havaitsemiani hallitsevia diskursseja. Diskurssin esittelyn yhteydessä kerron sen sisällöstä, tyypillisistä esiintymistavoista, mahdollisista painotuseroista sekä yhteen kietoutumisesta tai ristiriidoista muiden diskurssien kanssa. Käytän esittelyni tukena runsaasti lainauksia aineiston opinnäytteistä tukemaan omien johtopäätöksieni esiin tuomista. Viittaan opinnäytteisiin lainauksien yhteydessä numerokoodilla, esimerkiksi "Opinnäyte 1". Opinnäytteille antamani numerot ovat merkitty aiemmin luvussa "4.3 Tutkielman aineisto" sijaitsevaan taulukkoon (2), jossa esittelen aineistoon ottamani opinnäytteet.

5.1 Taustalle jäävät diskurssit

Keskityn tässä tutkielmassa aineistossani hallitseviin diskursseihin ja niiden erittelyyn sen vuoksi, että laajempi katsaus analyysini tuloksiin ei ole maisterintutkielman laajuusvaatimukset huomioiden mahdollista. Aineistoni diskursiivinen kenttä kuitenkin rakentuu vahvasti sen kautta, miten eri diskurssit nojaavat toisiinsa tai ovat toistensa kanssa ristiriidassa. Tämän vuoksi en voi jättää analyysiprosessissa havaitsemiani väistyvämpiä diskursseja kokonaan mainitsematta, sillä ne kietoutuvat omilla tavoillaan hallitseviin diskursseihin, jotka esittelen tässä tutkielmassa. Tässä alaluvussa esittelenkin siis lyhyesti aineistosta löytämäni väistyvämmät diskurssit.

Tuetun toimijuuden diskurssia käytetään kaikissa viidessä opinnäytteessä. Tuetun toimijuuden diskurssissa kokijan toimijuutta kuvataan vahvasti sen valossa, että se on jonkun hänen ulkopuolisensa tekijän tai asian tukemaa tai mahdollistamaa. Kyseinen diskurssi on vastadiskurssi rajatun toimijuuden diskurssille. Diskurssi jakautuu sisällöltään kokonaan aladiskursseihin sen tekijän mukaisesti, jonka tukemaa kokijan toimijuuden kuvataan olevan. Näitä aladiskursseja ovat *yhteiskunnallisten asenteiden tukema toimijuus*, *palvelujärjestelmän tukema toimijuus* sekä *lähipiirin tukema toimijuus*. Aladiskurssit esiintyvät eri opinnäytteissä vaihtelevasti.

Inhimillisen toimijuuden diskurssi jakautuu sisällöltään kokonaan kahteen aladiskurssiin, jotka ovat *kumppanuustoimijuuden diskurssi* ja *välittävän toimijuuden diskurssi*. Kumppanuustoimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimintaa käsitellään heijastaen sitä suhteessa tyypilliseen parisuhteen kontekstiin. Väkivallan kokija identifioidaan vahvasti kumppanin roolin kautta. Välittävän toimijuuden diskurssissa väkivallan kokija identifioidaan taas vahvasti välittävän ja huolta pitävän ihmisen rooliin, joka parisuhteeseen kietoutuen tarkoittaa kumppanista välittämistä ja huolenpitämistä. Aladiskurssit ovat samansuuntaisia, mutta niissä on painotuseroa, sillä toinen painottuu enemmän kumppanin rooliin ja parisuhteessa tavallisesti ilmeneviin seikoihin, kun toinen taas painottaa parisuhteiden lisäksi muihin läheisiin ihmissuhteisiin tyypillisesti liittyvää välittämistä ja avunantoa. Inhimillisen toimijuuden diskurssia esiintyy kokonaisuudessaan neljässä viidestä opinnäytteestä, mutta se on niissä hyvin väistyvä.

Ongelmallisen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toiminta kehystetään jollakin tavalla ongelmalliseksi tai vääränlaiseksi ilman, että syy paikantuisi selvästi jonkin muun diskurssin yhteyteen. Diskurssi on opinnäytteissä hyvin taka-alalla, mutta läsnä kaikissa viidessä ainakin mainintana. *Manipuloitavan toimijuuden diskurssissa* taas väkivallan kokijan toimijuutta käsitellään vahvasti tekijän manipuloimana. Diskurssissa kokijan toiminta esitetään sen kautta, että tekijä saa kokijan tekemään asioita, mitä tämä ei haluaisi, mutta tilanteisiin ei liity pakkoa. Kokijan toimijuus

suhteessa tekijän toimijuuteen kuvataan heikkona ja väistyvänä, ilman, että tilanteisiin kuvataan liittyvän varsinaista pakottamista, väkivaltaa tai sen uhkaa, jolloin kyse olisi toisista diskursseista. Lisäksi aineistossa esiintyy yksittäisiä mainintoja *passiivisen toimijuuden diskurssista* kaikissa opinnäytteissä. Kyseinen diskurssi on aktiivisen toimijuuden vastadiskurssi.

5.2 Rajatun toimijuuden diskurssi

Aineistossa hallitseva diskurssi on rajatun toimijuuden diskurssi, jota käytettiin runsaasti kaikissa opinnäytteissä. Rajatun toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuutta tarkastellaan erityisesti suhteessa siihen, miten kokijan ulkopuoliset toimijat ja tekijät rajaavat hänen toimijuuttaan ja erityisesti hänen toimintamahdollisuuksiaan. Ulkopuolisten tekijöiden kehystetään rajoittavan kokijan toimintamahdollisuuksia laajasti ja toisinaan jopa kokonaan estävän tämän toiminnan. Rajatun toimijuuden vastadiskurssi on tuetun toimijuuden diskurssi.

Rajatun toimijuuden diskurssin yhteydessä korostuu se, että toimijuuden käsite ja siihen liitettävä toimintamahdollisuuksien käsite kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa, vaikka näillä kahdella tarkoitetaan eri asioita. Toimijuuden käsitteellä viitataan ihmisen kykyyn ja voimavaroihin toteuttaa aikomuksensa toimintana sekä vaikuttaa omaan tai toisten elämää koskeviin asioihin toiminnalla, mutta toiminta muodostuu aina rakenteiden luomien mahdollisuuksien ja rajoitusten tilassa, jotka voivat estää, mahdollistaa tai ohjata toimintaa. (Giddens 1984, 9; Jyrkämä 2007, 203; Virkki & Lehtikangas 2014, 123–124; Jäppinen 2015, 53.) Tämän vuoksi toimijuuden ja toimintamahdollisuuksien käsittelyä ei voida erottaa toisistaan. Diskurssissa painottuu siis toimintamahdollisuuksien tarkastelu, mutta lisäksi diskurssi kietoutuu sellaisiin diskursseihin, joissa kokijan toimijuutta tarkastellaan hänen sisäisten tekijöidensä rajoittamana. Näillä yhteyksillä korostetaan ulkopuolisten tekijöiden vaikutusta kokijan toimijuuteen myös esimerkiksi sisäistettyjen asenteiden ja uskomusten tai väkivallan vahingoittavuuden seurauksena heikentyneiden sisäisten toimijuuden ulottuvuuksien kautta.

Olen jakanut rajatun toimijuuden diskurssin sisällön aladiskursseihin sen mukaan, minkä tekijän kuvataan rajoittavan väkivallan kokijan toimijuuden toteutumista. Näitä aladiskursseja ovat väkivallan *tekijän rajaama toimijuus*, *yhteiskunnallisten asenteiden rajaama toimijuus*, *palvelujärjestelmän rajaama toimijuus*, *lähipiirin rajaama toimijuus* sekä *käytännön asioiden rajaama toimijuus*. Aladiskurssien hallitsevuus vaihtelee opinnäytteiden välillä. Suurin osa aladiskursseista kytkeytyy muihin inhimillisiin toimijoihin, mutta käytännön asioiden rajoittama toimijuus muodostaa poikkeuksen, sillä

se ei kytkeydy suoraan toisiin ihmisiin. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssi on taas siinä mielessä mielenkiintoinen, että se paikantuu sekä abstraktimmalle yhteiskunnalliselle tasolle, että muihin ihmisiin yleisesti. Jako aladiskursseihin toimijuutta rajoittavan tekijän tai asian mukaisesti ei tapahtunut pelkästään luokittelun vuoksi, vaan aladiskurssien välillä on huomattavia painotuseroja. Esimerkiksi palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssin valossa kokijan oma aktiivisen toimijan identiteetti korostuu, kun taas tekijän rajaaman toimijuuden diskurssi esittää väkivallan kokijan toimijana paljon kokonaisvaltaisemmin rajattuna ja kyvyttömämpänä tekemään asioille mitään häneen kohdistettujen toimintarajoitusten vuoksi. Myös yhteenkietoumat toisten diskurssien kanssa vaihtelevat aladiskursseittain.

Tekijän rajaaman toimijuuden diskurssi. Tekijän rajaaman toimijuuden diskurssi kehystää väkivallan kokijan toimijuuden vahvasti tekijän rajoittamaksi tai kokonaan estämäksi. Diskurssia käytetään kaikissa viidessä opinnäytteessä. Tekijän rajaaman toimijuuden käsittelyssä on otettava huomioon toimijuuden käsitteen vastavuoroinen luonne: myös toiminnan kohteena oleminen, sen vastaanottaminen, tunteminen sekä toiminnan vaikutusten kokeminen voidaan käsittää toiminnan muotoina, etenkin jos peilataan Honkasalon (2013; 2018) käsityksiin pienestä ja hauraasta toimijuudesta. Tällöin kokijaa satuttava, rajaava ja hänen kokemukseensa vaikuttava tekijän toiminta avautuu kokijan vastaanottavan toimijuuden tarkastelun muodoksi, varsinkin, jos tarkastellaan kokijan reaktioita ja toimintamahdollisuuksien rajoittumista.

Tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa luokitellaan ja avataan väkivallan kokijaan kohdistuvan väkivallan sekä pakottavan ja painostavan kontrollin erilaisia muotoja ja kuvataan niiden kokijalle aiheuttamia seurauksia. Tämän aladiskurssin sisäiset painotukset vaihtelevat opinnäytteestä toiseen: joissain korostetaan erityisesti tekijän pakottavan ja kontrolloivan toiminnan kokonaisvaltaisesti lukkiuttavaa vaikutusta kokijan toimijuuden muotoihin, kun taas toisissa keskitytään suurempien väkivallan tekojen ja niiden vaikutusten rajoittavuuteen. Seuraavissa esimerkeissä esitellään tekijän kokijaan kohdistaman väkivallan muotoja ja avataan niiden sisältöä:

”Fyysistä väkivaltaa edeltää tavanomaisesti henkinen väkivalta esimerkiksi nimittelyn, uhkailun, pelottelun, alistamisen, huutamisen, pilkkaamisen, vähättelyn, kontrolloinnin tai syyttelyn keinoin (Ojuri 2004, 190-191).” Opinnäyte 4, s. 40

”Aineistosta nousi esille rahan liittyvän kontrolloinnin tunnusmerkkeinä useita asioita, kuten puolison rahojen käytöstä päättäminen, ja kokijan rahojen käyttäminen tekijän omiin tarkoituksiin, rahan lainaamiseen painostaminen ja uhkailu niin henkistä kuin fyysistä väkivaltaa käyttämällä, kokijan pakottaminen lainaamaan tekijälle rahaa vastoin tahtoaan, kokijan laittaminen maksamaan yhteisistä suunnitelmista ja matkoista. Tunnusmerkkejä oli myös kalliiden ruokien ostaminen ja hankintojen tekeminen kokijan rahoilla, rahavarojen pimittäminen ja piilottaminen tekijän omiin tarkoituksiin tai pimitettyjen rahojen olemassaolon kieltäminen.” Opinnäyte 2, s. 50-51

Lainauksissa käsitellään tekijän kokijaan kohdistamaa toimintaa, mutta toimijuuden vastavuoroisen luonteen vuoksi niissä käsitellään samalla myös kokijan toimijuutta. Tutkimusten mukaan esimerkiksi henkinen väkivalta vaikuttaa vahvasti kokijan sisäiseen kokemusmaailmaan muun muassa heikentyneen itsetunnon ja minäpystyvyyssuhteiden suhteen (Matheson ym. 2015, 561–562, 566–567; Rhatigan, Shorey & Nathanson 2011, 187; Bowen 1982, Jagow-Francén 2009, 17 mukaan), joiden voidaan nähdä rajaavan toimijuutta sisältä päin. Lisäksi lainauksissa käytetään ilmauksia kuten ”pakottaminen”, ”painostaminen”, ”laittaminen” ja ”estäminen”, jotka kehystävät tekijän toiminnan hyvin hallitsevana suhteessa kokijaan. Toimijuus edellyttää vallinnanmahdollisuutta (Giddens 1984, 14; Ronkainen 2008, 388; Honkasalo 2013, 44), ja tällaiset sanavalinnat korostavat vaihtoehtomuuttoa, jolloin kokijan toimijuus näytetään kokonaisuudessaan lukkiutuneena ja jopa olemattomana. Opinnäytteissä avataan myös sitä, miten väkivaltaiset teot vaikuttavat suoraan kokijan toimintaan:

”Tässä tapauksessa tekijä sekä uhkasi väkivallalla että käytti väkivaltaa, esti yöunet pakottamalla kokijan pysymään hereillä koko yön, sekä yritti pakottaa kokijan ottamaan ison annoksen rauhoittavia lääkkeitä. Kokijalla ei ollut muuta vaihtoehtoa, kuin suostua tekijän vaatimukseen ja ottaa tekijän vaatima pikavippi sekä käydä nostamassa rahat. Pikavipin takaisinmaksu ei kuvaudu kirjoituksessa, mutta hyvin todennäköistä on, että se jäi kokijan harteille.” Opinnäyte 2, 49

Lainauksessa sanoitetaan suoraan, ettei kokijalla ”ollut muuta vaihtoehtoa”, jolloin kokijan toiminta kehystetään pakotetuksi ja lainan ottamista ei voida nähdä toimijuuden muotona, vaan toisen yksilön toimijuudelle täysin alisteisena tekona. Tekijän rajaaman toimijuuden diskurssille onkin melko tyypillistä käsitellä kokijan toimijuutta lähes olemattomana suhteessa tekijän toimijuuteen toimintamahdollisuuksien puuttumisen seurauksena. Aineistossa on kuitenkin myös sellaisia kohtia, joissa diskurssi esitetään rinnakkain aktiivisen toimijuuden diskurssin kanssa. Tällöin painotus muuttuu hieman. Aktiivinen toimijuus ei ole rajatun toimijuuden suoranainen vastadiskurssi, mutta tästä huolimatta ne edustavat diskursiivisen kentän eri puolia painottaen vastakkaisia asioita. Diskurssit esitetään usein yhdessä siten, että tekijän teot heijastetaan suhteessa kokijan aktiiviseen toimintaan, tuoden siten esille tekijän rajaimia toimintamahdollisuuksia.

”Eräs kokija kuvasi taloudellista hyväksikäyttöä erilaisten hankintojen tekemisenä osamaksulla, siten että kokijan nimissä hankittiin uusi puhelin, osapuolet tekivät keskinäisen sopimuksen takaisinmaksusta, mutta hän ei koskaan saanut mieheltä rahojaan takaisin. Toisella kertaa kokija tilasi miehelle osamaksulla tietokoneen, ja sopi miehen kanssa, että tämä maksaa joka kuukausi tietyn summan takaisin. Ensimmäisen erän mies maksoi myöhässä, mutta seuraavasta erästä ei enää mitään.” Opinnäyte 2, s. 48

”Lasten vähän kasvettua nainen saa työpaikan, mutta joutuu nopeasti lopettamaan työnteen, koska mies tulee naisen työpaikalle huutamaan pahoja sanoja vaimostaan. Tästä nainen on pahoillaan, koska hän oli miehen toiveesta kotiäitinä pitkään lasten kanssa ja hän on vasta pari kuukautta sitten päässyt ansaitsemaan omaa palkkaansa.” Opinnäyte 4, s. 42

Ensimmäisessä lainauksessa tuodaan esiin kokijan aktiivista toimintaa, jossa hän pyrkii tekemään sopimuksia rahojen takaisinmaksusta ja näin turvaamaan oman puolensa tilanteessa. Tätä vasten esitetään väkivallan tekijän taloudellinen väkivalta sopimusten rikkomisena ja rahojen takaisinmaksun laiminlyöntinä. Näin esitettynä kokijan toimijuus kuvautuu keinoja aktiivisesti etsivänä ja soveltavana eikä niinkään täysin poissaolevana tai passiivisena. Toisessa lainauksessa kirjoittaja kuvaa kokijan omia haluja ja toiveita, työpaikan hankkimista ja saamista ja sitten suhteuttaa tekijän rajaavaa toimintaa tähän. Tämänkaltaiset kuvaukset korostavat kokijan toimijuuden monitahoisuutta: se voi olla samaan aikaan esimerkiksi tekijän rajaamaa, että silti aktiivista toimijuutta sen pienessä, tuntevassa ja tahtovassa muodossa.

Voimaantumisen kannalta näiden kahden diskurssin esittäminen rinnakkain näyttäytyy merkityksellisenä: väkivallan kokijat kuvataan aktiivisina, itsenäisinä toimijoina. Voimaantumiseen liitetään ajatus siitä, että sosiaalisesti heikoksi konstruoidun identiteetin omaavat havahtuvat siihen, että heillä on monenlaista vahvuutta ja voimaa, vaikka tämä usein ohitetaan, aliarvioidaan ja häivytetään yhteiskunnallisissa valta-asetelmissa (Jones & Mattingly 2016, 264–265). Voisi ajatella, että kokijan toimintamahdollisuudet ja toimijuuden täysin olemattomaksi kuvaava diskursiivinen lähestymistapa ei ole tämän perusteella kovin voimaannuttava. Toimintamahdollisuuksien rajaukset ovat silti kiistämättömästi läsnä, ja tekijän valta kuvautuu tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa hyvin dominoivaksi kokijan vallan yli. Valtaan liittyy ajatus parisuhdeväkivallasta yksittäisiä tekoja laajempaan, lamaavana vallankäyttönä ja kontrollina, joka on tutkimuksessa yhdistetty intiimin terrorismin käsitteeseen (Johnson 2007, 259–263; Nikupeteri 2016, 39).

”Merja Laitinen (2011, 61–63) on kirjoittanut väkivaltaisessa parisuhteessa kiinnisidotusta, alistetusta ja kontrolloidusta naiseudesta.” Opinnäyte 1, s. 32

Kokijan lainaus: ”No ku mä olin silloin sen ajan ku se oli vankilassa niin mä olin yksin kotona. Se kontrolloi mua sieltäkin niin hyvin, että mä en käyny muuta ku koiran kanssa lenkillä ja töissä. Hänen piti tietää kaikki miten mä käytän rahaa ja, siis kaikki piti kertoa.” (V6) Opinnäyte 1, s. 65

Diskurssissa korostetaan väkivaltaisen suhteen sisältämän vallankäytön ja kontrollin kokijan toimijuudelle ja toimintamahdollisuuksille aiheuttamia rajoittavia vaikutuksia vahvan latauksen sisältävillä sanavalinnoilla, kuten ”kiinnisidottu”, ”alistetettu”, ”kontrolloitu” ja ”vankila”. Tämän yksittäiset väkivallanteot ylittävän dynamiikan vaikutusta tahdotaan selvästi korostaa. Kontrollointia ja vallankäyttöä erotellaan maisterintutkielmissa myös yleistä tasoa tarkemmin, esimerkiksi tarkastelemalla intentionaalista pelon aiheuttamista ja ylläpitämistä:

”Pelko ylläpitää tehokkaasti miehen valtaa suhteessa naiseen ja sen avulla naisen käyttäytymistä voi muuttaa väkivallan tekijää miellyttäväksi (Marttala 2011, 44). Väkivaltaiset miehet ovatkin naisten kertoman mukaan pyrkineet luomaan ja ylläpitämään väkivaltaisesta parisuhteesta aiheutunutta pelkoa uhkailemalla naisia erilaisilla asioilla pyrkiäkseen välttämään naisen aikomukset lähteä väkivaltaisesta suhteesta. (...) Yhdistävänä tekijänä

voidaan kuitenkin pitää uhkausten pyrkimystä rajata naisen toimijuutta ja estää väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen aiheuttamalla naisille pelkoa siitä, mitä lähtemisestä saataisi seurata.” Opinnäyte 1, s. 53

Pelon tunne on asia, jonka käsittely toistuu aineiston eri diskursseissa ja tuo esille niiden välisiä painotuseroja. Diskurssien avulla väkivallan kokijan pelko saatetaan kehystää esimerkiksi tekijän toiminnan suoraksi seuraukseksi, väkivallan vahingoittaman psyykeen toiminnaksi tai väkivallan kokijan sisäiseksi, toimijuutta rajoittavaksi tekijäksi. Tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa pelon aiheuttaminen esitetään vahvasti väkivallan tekijän tarkoituksellisenä toimintana ja tätä kautta aiheutettu pelko väkivallan kokijan toimijuutta rajaavana tekijänä. Väkivallan tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa käsiteltiinkin toistuvasti tekijän taustapyrkimyksiä ja intentionaalisuutta suhteessa väkivallan kokijaan:

”Säälin herättäminen naisessa voi olla myös miehen keino pyrkiä pitämään nainen parisuhteessa.” Opinnäyte 1, s. 51

”Tekstiote kuvaa tekijän suunnitelmallista etenemistä, ja tekijän toistelemaa rahan merkityksen vähättelyä ...” Opinnäyte 2, s. 47

Kyse on kokonaisvaltaiseksi, tahalliseksi ja päämäärätietoiseksi toiminnaksi kehystetystä kontrollista ja manipuloinnista. Väkivallan tekijän harjoittamia väkivallan ja kontrolloinnin muotoja käsitellään diskurssissa hyvin laaja-alaisesti, jolloin niiden kokonaisvaltainen rajoittavuus kokijan toimintamahdollisuuksiin nähden korostuu. Erityisenä ja usein mainittuna kontrollin muotona on pariskunnan yhteisten lasten käyttäminen väkivallan ja kontrollin välineenä. Yhteisistä lapsista kirjoitetaan myös läheisten ja muiden ihmisten rajaaman toimijuuden diskurssissa, mutta väkivallan tekijän rajaamassa diskurssissa tilanne kehystetään nimenomaisesti niin, että väkivallan tekijä käyttää lapsia osana omaa väkivaltaista toimintaansa ja pitää näin hallinnassaan toimijuuteen liitettävää vallan⁹ ulottuvuutta.

”Eron jälkeinen taloudellinen hyväksikäyttö voi ilmetä niinkin, että isä voi yrittää saada lapsia kertomaan heidän äitiinsä liittyviä asioita vaihtamalla lasten tuottamaa tietoa rahaan, ruokaan tai lahjoihin, tai manipuloida lapsia toimimaan tiedonvälittäjänä. Näin pakottava kontrolli ja vainoaminen voi jatkua eron jälkeen. (Bruno 2022, 5.)” Opinnäyte 2, s. 56

Väkivallan tekijän rajaaman toimijuuden diskurssia käytetään käsiteltäessä parisuhteen voimassaoloaika, parisuhteen päättämisyrittämiä sekä suhteen päättymisen jälkeistä aikaa. Diskurssin kytkeytyminen näin laajasti ajallisesti ja tilanteisesti vahvistaa sen hallitsevuuden elementtiä. Esimerkiksi yhteyksissä, joissa käytetään aktiivisen toimijuuden diskurssia kuvaamaan tilanteita, jossa kokija on yrittänyt päättää tai onnistunut päättämään suhteen, saatetaan aineistossa silti käsitellä paljon sitä, mi-

⁹ Toimijuuden valtaulottuvuudesta esimerkiksi Lindqvist (2009, 37)

ten väkivallan tekijän toiminta rajaa edelleen kokijan toimijuutta. Väkivalta ei päätykään välttämättä eroon (Nikupeteri 2016, 39). Tämä vahvistaa kuvaa väkivallan tekijästä toimijana, joka kykenee rajaamaan kokijan toimijuutta erittäin vahvoista ja itenäisistä toiminnan muodoista, kuten eroamisesta, huolimatta.

”Vaikka nainen olisikin päättänyt erota, voi mies omalla toiminnallaan asettua eron toteuttamiseksi vaadittua toimijuutta rajoittavaksi tekijäksi ja näin pyrkiä vaikeuttamaan naisen irtautumista väkivaltaisesta parisuhteesta.” Opinnäyte 1, s. 60

Lainaus kokijalta: ”Kun hän kulki puukko kädessä siellä mun uuden asunnon ulkopuolella ja pudotteli palavia tupakan tumppeja postiluukusta ja kaiken näköistä hän teki tomoista vähemmän mukavaa, pelottavaa. (EHYEKSI/H6N/15)” Opinnäyte 4, s. 43

Jos tekijän rajaaman toimijuuden diskurssia tarkastellaan voimaantumisen näkökulmasta, on eroaminen ja sen jälkeinen aika erityistä siinä, miten kokijan toimijuus nähdään. Voimaantumisella tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö tunnistaa omat kykynsä ja toimivuutensa sekä pystyy toimimaan oman hyvinvointinsa eteen päätöksiä ja valintoja tekemällä (Kim ym. 2019, 1089). Eroamisessa ja uuden elämän aloittamisessa tulee näkyväksi se, että kokija irtaantuu tai on jo irtaantunut suhteesta tekijän aiheuttamista toimintarajoituksista huolimatta. Kokijan toimijuutta suhteessa tekijän rajauksiin ei kuvata mahdottomana, ja esimerkiksi ensimmäisen lainauksen sanavalmuilla ”pyrkiä vaikeuttamaan” luodaan mielikuva, että tekijä ei välttämättä pysty estämään kokijaa lähtemästä.

Yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssi. Myös laajempien yhteiskunnallisten normien ja asenteiden kehystetään rajaavan väkivallan kokijoiden toimijuutta aineistossa. Diskurssia käytetään kaikissa viidessä opinnäytteessä. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet ja normit opitaan, havaitaan ja merkityksellistetään vuorovaikutuksellisessa suhteessa muihin ihmisiin. Toisaalta näiden normien ja asenteiden tiedostetaan olevan myös jotakin yksittäisiä ihmisiä laajempaa ja yleisempää, jonka vaikutuspiiri koskettaa koko yhteiskuntaa ja siinä eläviä. Ihmisten vuorovaikutuksellisen luonteen kautta omaksumme myös ympäröivän kulttuurimme normeja ja asenteita niitä sisäistäen. Tämä tarkoittaa väkivallan kokijan kannalta sitä, että laajemat asenteet ja normit vaikuttavat toimijuuteen kaksitahoisesti: toisaalta muiden ihmisten kanssa toimiessa esiin tulevina asenteina ja toimintoina, koskien vuorovaikutusta niin läheisten, tekijän kuin ammattilaistenkin kanssa, ja taas toisaalta kokijan sisäisen maailman kautta, kun esimerkiksi yleisesti hävettäväksi merkityksellistettyjä tilanteita hävetään.

Yhteiskunnalliset asenteet ja normit toimijuutta rajoittavina tekijöinä saattavat koskea esimerkiksi sukupuolirooleja, ikää, seksuaalisuutta, parisuhteita tai parisuhdeväkivaltaa. Seuraavissa lainauksissa nostetaan esille sukupuolistereotyyppien yhteyksiä väkivallan kokijoiden avun hakemiseen ja suhteesta lähtemiseen. Avun hake-

minen ja suhteesta lähteminen ovat toimintoja, joilla on hyvin keskeinen osa väkivallan kokijoiden toimijuuteen liittyvässä keskustelussa, ja ne ovat myös yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden mukaisesti kokijan harteille asetettuja toiminnan vaateita.

”Myös sukupuoliin liitetyt stereotypiat voivat vahvistaa tietynlaista käytöstä. Juvrud ja Rennels (2017, 35) havaitsivat tutkimuksessaan, että sisäistetyn maskuliinisuuden liitetyt stereotypiat heikensivät sekä naisten että miesten avun hakemista, kun taas naiseuteen liitetyt stereotypiat kannustivat naisia pyytämään apua. Näille stereotyyppioille altistuminen voi siten opettaa nuorille, miten eri sukupuolten kuuluu käyttäytyä ja vaikuttaa siten heidän toimijuuteensa.” Opinnäyte 5, s. 45–46

”Toimijuuden, väkivallan ja sukupuolten kytköksistä nousee esiin kysymys siitä, ovatko miehen subjektius ja toimijuus hyväksyttyjä väkivallassakin (Notko 2011, 198). Tähän annettavan myönteisen vastauksen todennäköisyyttä perustellaan esimerkiksi sillä, että väkivallan kohteena oleva nainen saa harvoin osakseen sympatiaa koskien oletettua passiivisuuttaan, vaan häneltä voidaan kysyä, miksi hän ei lähde suhteesta, tai ylipäätään ”tee mitään”. Opinnäyte 2, s. 71

Ensimmäisessä lainauksessa nostetaan esiin se, miten yhteiskunnallisesti vaikuttavat stereotypiat sisäistetään, jolloin ne vaikuttavat kokijan toimijuuteen sisältä päin. Tällöin diskurssi kietoutuu yhteen rajoittuneen toimijuuden diskurssin kanssa, jossa käsitellään toimijuutta sisäisesti rajoittavia tekijöitä. Liitän tähän sisäistämisen prosessiin ajatukseni siitä, miksi yhteiskunnallisilla diskursseilla ja niiden tarkastelulla on merkitystä: sekä asenteiden sisäistäminen että ympäröivän yhteiskunnan asenne kokijaa kohtaan vaikuttavat hänen toimijuuteensa konkreettisesti. Sukupuoliin liitetyt yhteiskunnalliset asenteet ja normit näyttäytyvät opinnäytteiden valossa toimijuutta rajaavina sekä väkivallan nais- että mieskokijoille, mutta rajaavuuden tavoissa esitetään eroja sukupuolten mukaan:

”Yksi nuorista kertoi yhteiskunnan miehiin kohdistamien yleisten oletusten hankaloittavan avun hakemista hänen kohdallaan. Nuori kertoi ajatelleensa, ettei hänen uhripositiionsa tai avun tarpeeseensa uskottaisi hänen sukupuolensa vuoksi.” Opinnäyte 5, s. 48

”Naisille tarjoutuvat positiot ovat usein vastuun leimaamia. (Notko 2011, 214–215.)” Opinnäyte 2, s. 58

On huomionarvoista, että vain yksi aineistooni valikoituneista opinnäytteistä (5) käsittelee kummankin sukupuolen edustajien kokemuksia parisuhdeväkivallasta, kun taas muut käsittelevät parisuhdeväkivaltaa naisiin kohdistuvana väkivaltana. Aineistoni kontekstissa yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssia käytetään eniten siinä opinnäytteessä, jossa käsitellään sekä mies- että naiskokijoita. Tutkimuksessa Suomessa vallitsevaa diskurssia lähisuhdeväkivallasta on kutsuttu usein sukupuolineutraaliksi (esim. Nousiainen & Pentikäinen 2017, 56), mutta omassa aineistossani korostuu parisuhdeväkivallan käsittely naisiin kohdistuvana väkivaltana, ja kokijoista puhutaankin eksplisiittisesti useimmiten sukupuolittuneella henkilötermillä ”nainen”, jonka eteen saatetaan yhdistää tilanteisia liitteitä, kuten ”väkivaltaisessa suhteessa elävä nainen” tai ”väkivaltaa kokeva nainen”. Parisuhdeväkivallan

sukupuolittuneisuutta¹⁰ siis korostetaan. Sukupuoleen osaltaan usein kietoutuen toimijuutta rajoittavia normeja ja asenteita paikannetaan opinnäytteissä kokijaa ympäröiviin kulttuurisiin ja uskonnollisiin konteksteihin sekä esimerkiksi kokijan ikään.

”Joidenkin tutkimusten mukaan avun hakemiseen liittyvä häpeällisyys saattaa entisestään korostua patriarkaalisisissa yhteiskunnissa, joissa painotetaan miehen asemaa vahvana ja ylivertaisena sukupuolena (esim. Akangbe 2020). Tällaisissa kulttuureissa keskeisten maskuliinisuutta koskevien normien noudattamatta jättäminen saattaa merkitä vallan ja etuoikeuksien menettämistä, eikä uhriposition omaksuneita miehiä välttämättä enää edes nähdä ”miehinä” (Idriss 2022).” Opinnäyte 5, s. 49

”Lestadiolaisyhteisön normeista poikkeaminen saattaa johtaa esimerkiksi yhteisöstä ulos sulkemiseen. Seksuaalisuus on myös teema, jonka kautta etenkin naisia on pyritty yhteisön sisällä häpäisemään. Yhteisön ylläpitämät seksuaalisuuteen liittyvät rajoitukset ja niiden rikkomisesta koituvat seuraukset ovat siis vaikuttaneet nuoren toimijuuteen: hän ei uskaltanut kertoa kokemuksistaan, koska pelkäsi yhteisöltä saamaansa reaktiota. (Lindman 2020.)” Opinnäyte 5, s. 50

Laajemmat asenteet kietoutuvat siis spesifisti juuri siihen kontekstiin, jossa väkivaltaa kokeva elää. Väkivallan kokijan toimijuutta mahdollisesti rajoittavat normit ja asenteet näyttäytyvät aineiston valossa asiana, jota pitää käsitellä intersektionaalisesti, useiden eri tekijöiden yhteisvaikutukset huomioiden. Laajempien yhteiskunnallisten asenteiden kehystetään aineistossa myös liittyvän käsityksiin parisuhteista sekä parisuhdeväkivallasta ja sen dynamiikasta.

”Tiukka jako yksityisiin ja julkisiin asioihin on suomalaisessa kontekstissa vaikuttanut siihen, mistä on soveliaista puhua ja mistä ei. Parisuhdeväkivallan kontekstissa tämä on tarkoittanut suoranaista parisuhteissa tapahtuvan väkivallan kieltämistä. Parisuhde on perinteisesti nähty Suomessa yksityiselämään kuuluvana tilana, eikä ulkopuolisten puuttumista parisuhteessa esiintyviin ongelmiin tai väkivaltaan ole tämän vuoksi pidetty sopivana.” Opinnäyte 3, s. 53

”Jälkimmäinen yllä siteeraamistani naisista muodostaa avioliitosta kuvaa voimakkaana instituutiona ja tekijänä, jonka merkitys jyrää yksittäisen naisen erohalut.” Opinnäyte 3, s. 50

Viimeisessä lainauksessa tulee näkyväksi parisuhteeseen liitettyjen, kulttuuristen normien kytkeytyminen vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, tässä tapauksessa avioliittoon ja sen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Parisuhdeväkivaltaan liitettyjen asenteiden kautta väkivallan kokijalle asetetaan erikseen nimenomaisesti häneen kohdistuvia vaatimuksia, jälleen osittain esimerkiksi sukupuoleen liittyviin asenteisiin kietoutuen. Nämä asenteet ja vaatimukset liittyvät tyypillisesti tilanteen ratkaisemiseen. Seuraavissa lainauksissa tulee esille diskurssissa esiintyvä yleinen korostus siitä, että yhteiskunnassa laajemmin vallitsevat asenteet ja normit kiinnittävät sekä huomion että tämän kautta vastuun kysymykset väkivallan kokijaan,

¹⁰ Väkivallan sukupuolittuneisuutta käsittelevät muun muassa Niemi ym. (2017) kirjassaan ”Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma”.

eivät tekijään. Lisäksi aineistoon valikoituneissa opinnäytteissä korostetaan, että tämä kokija on useimmiten nainen.

”Tutkimuksellisesti samankaltaisen havainnon on tehnyt esimerkiksi Mahoney. Hän on osuvasti kuvannut, että jo terminologian tasolla ‘pahoinpidellyistä naisista’ puhuminen kohdistaa huomion väkivaltaisessa parisuhteessa elävään naiseen. Samanaikaisesti väkivallan prosessit ja pahoinpitelevä mies jäävät vähemmälle huomiolle” Opinnäyte 3, s. 68

”Suvi Ronkainen (2006, 535) kuvaa arkijärkistä päättelyketjua, joka kulkee suunnilleen näin: mies on suhteessa väkivaltainen > väkivalta parisuhteessa on kuitenkin molempien ongelma > väkivallan tekijä kokee harvoin omaa käyttäytymistään ongelmaksi > yleensä uhri kärsii väkivallasta, joten hänen pitää tehdä jotakin. Tämän päättelyketjun myötä uhria velvoitetaan toimimaan, minkä vuoksi vastuu väkivallan katkaisemisesta siirtyy uhrille, ja väkivallan tekijä voidaan vapauttaa vastuusta muovaamalla itsestään selväksi asiaksi se, että väkivaltainen mies ei myönnä, että käyttää väkivaltaa, ei koe asiaa ongelmaksi, tai että hän ei halua ottaa apua vastaan.” Opinnäyte 2, s. 69

Tällainen kokijoita tilanteesta vastuuttava ja syyllistävä diskurssi ei ole tutkimuksellisesti uusi havainto, vaan se esiintyi hallitsevana esimerkiksi Thapar-Björkertin ja Morganin (2010) tutkimuksessa. Jos kyseistä diskurssia jäsennetään suhteessa voimaantumiseen, on korostettava voimaantumisessa olennaisena nähtyä yksilön haavatumista omiin vahvuuksiinsa ja voimaansa varsinkin sellaisissa tilanteissa, joissa hänet on sosiaalisesti konstruoitu identiteetiltään heikoksi (Jones & Mattingly 2016, 264). Kokijan vastuullistamista ja syyllistämistä korostava diskurssi ei kuitenkaan kuvaudu kovin voimaannuttavana, sillä se täysin ohittaa kokijaan parisuhdeväkivaltatilanteessa tosiasiallisesti kohdistuvat toimijuuden rajoitteet ja heikennykset.

Yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssi yhdistyy myöhemmin käsiteltävään rajoittuneen toimijuuden diskurssiin sitä kautta, että yksilö muodostaa omat asenteensa, arvonsa ja norminsa vuorovaikutuksellisessa suhteessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tässä yhteydessä tulee selvästi näkyväksi rajatun ja rajoitetun toimijuuden diskurssien kytkeytyminen toisiinsa: vaikka itselle omaksuttujen arvojen ja asenteiden alkuperä paikantuukin lopulta yksilöä ympäröiviin ihmisiin ja yhteiskuntaan, niitä voidaan käsitellä selvästi joko sisäisinä tai ulkoisina. Kyse on siis jälleen toimijuuden vuorovaikutuksellisten ulottuvuuksien ymmärtämisestä.

”Toisaalta avioliiton ja parisuhteiden merkitykset eivät määrity yksinomaan lainsäädännöllisin perustein, ja Piispa kuvaakin asiaa osuvasti: ”Tämä tarkoittaa paitsi sitä, että eri ajankohtina syntyneillä naisilla on erilaiset yhteiskunnalliset mahdollisuudet toimia väkivaltaisessa parisuhteessa, myös sitä, että he muodostavat käsityksiä itsestään, naiseudesta, parisuhteestaan ja väkivallasta erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen ehtojen sallimissa rajoissa” (Piispa 2004, 31).” Opinnäyte 3, s. 50

Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssi. Hyvin keskeisenä toimijuutta mahdollisesti rajaavana tai toisaalta mahdollistavana väkivallan kokijan ulkopuolisena toimijana esitetään opinnäytteissä palvelujärjestelmä ja siinä toimivat am-

mattilaiset. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssia esiintyi kaikissa aineiston opinnäytteissä. Lähisuhdeväkivalta rajaa elämää hyvin yksityisellä alueella ja laajalla otteella, ja tilanteessa selviäminen ja siitä mahdollisesti irtautuminen voi olla hyvinkin vaikeaa väkivallan erityisen haavoittavuuden, väkivallan vahingoittaman itsetunnon, käytännön asioiden, kuten yhdessä asumisen, sekä kokijan omien ristiriitaisten ajatusten vuoksi (esim. Johnson 2007, 262–263). Tällöin palvelujärjestelmän toiminnalla sekä sen tarjoamalla mahdollisuuksilla ja aiheuttamalla rajoituksilla on suuri merkitys väkivallan kokijan toimijuuteen ja toimintamahdollisuuksiin. Opinnäytteissä diskurssiin liitetään erityisesti palvelujärjestelmään liittyvien käytännön seikkojen aiheuttamat rajaukset sekä laajempien yhteiskunnallisten asenteiden ja vastuuttamisen kietoutuminen palvelujärjestelmän toimintaan aiheuttaen rajauksia väkivallan kokijoiden toimijuudelle.

Diskurssin erityispiirre on se, että kriittinen suhtautuminen palvelujärjestelmään tulee usein näkyväksi sen kautta, miten asioiden *pitäisi* olla. Kokijoita tukeakseen palvelujärjestelmän tulisi opinnäytteiden mukaan esimerkiksi tiedottaa laajasti tarjolla olevasta avusta, antaa tietoa lähisuhdeväkivaltailmiöstä, tarjota käytännön apua tilanteessa pärjäämiseksi ja siitä pois pääsemiseksi sekä auttaa kokijaa hahmotamaan omaa tilannettaan hänen omaa toimijuuttaan tukevalla tavalla. Voimaantumisessa palvelujärjestelmän toiminnalla nähdään olevan merkitystä, sillä esimerkiksi Lindqvist (2009, 47) käsittää voimaantumisen itsestä käsin lähtöisin olevaksi prosessiksi, jonka tueksi väkivaltaa kokevat tarvitsevat kuitenkin voimaannuttavia palveluja sekä tasa-arvoisia ja luottamuksellisia suhteita työntekijöihin. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssin yleisyys opinnäytteissä kertoo kuitenkin, että niiden kontekstissa puutteita järjestelmän toiminnassa nähdään laajasti.

”Ympäristö asettaa rajoja väkivaltaisessa parisuhteessa elävän naisen toimijuudelle sekä mahdollisuuksille lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Esimerkiksi palvelut ja läheisverkosto voivat toimia joko toimijuutta mahdollistavina ja tukevinä tai sitä rajoittavina ja heikentävinä tekijöinä. Niin naisen läheisverkosto kuin eri palvelut ja niissä työskentelevät ammatillaiset voivat vaikeuttaa väkivallaisen parisuhteen päättämistä, mikäli ne eivät tue väkivaltaa kokenutta naista ja tämän toimijuutta oikealla tavalla.” Opinnäyte 1, s. 60

Opinnäytteissä tuodaan esille monenlaisia palvelujärjestelmän käytännön toimintaan ja järjestäytymiseen liittyviä, kokijan toimijuutta rajaavia seikkoja, kuten esimerkiksi sitä, ettei tarjolla olevista auttamispalveluista tai itse lähisuhdeväkivallasta ilmiönä anneta tarpeeksi tietoa. Tämä rajaa väkivallan kokijan toimijuutta hänen käytettävissään olevien toimintamahdollisuuksien ja tiedollisten resurssien kautta, koska koettu väkivalta ei välttämättä itsestään selvästi näyttäytyy tilanteessa elävälle sellaisena asiana, johon voisi saada apua, tai hänellä ei ole tietoa siitä, mistä tätä apua saisi. Tiedon antaminen määritelläänkin opinnäytteissä palvelujärjestelmän olennaiseksi tehtäväksi. Niissä korostetaan myös sitä, että tiedon lisäksi itse palveluiden tulisi olla

väkivaltaa kokeville realistisesti saavutettavissa, jotta kokijan avun saamisen mahdollisuudet eivät rajautuisi. Saavutettavuuden näkökulmasta korostuu yksilökohtainen elämäntilanne sen mahdollisuuksineen ja rajoitteineen.

”Palveluita ja niitä koskevaa informaatiota on vähän, jonka vuoksi nuoren on hankala haakeutua tarkoituksenmukaisen avun piiriin tarpeeksi ajoissa.” Opinnäyte 5, s. 41

”Aineistoni naisten väkivaltaan linkittyvä avuntarve ei poistanut sitä tosiasiaa, että heidän oli pidettävä huolta lapsistaan. Mikäli palvelujärjestelmä ei jousta ja äidin ainoaksi mahdollisuudeksi jää palveluiden ulkopuolelle jättäytyminen, korostaa tämä naisen ja palvelujärjestelmän välistä epätasa-arvoista valtasuhdetta.” Opinnäyte 3, s. 65

”Haasteita liittyi esimerkiksi terapian aikataulujen joustamattomuuteen ja Kelan kuntoutuspsykoterapian omavastuun maksamiseen. (...) Merkitykselliseksi tekijäksi avunsaannissa ja -annossa muodostuu näin ollen jokin muu tekijä kuin naisen tarve saada apua. Naisen vallankäytön mahdollisuudet näyttäytyvät tilanteessa rajoittuneina, ja avun epäminen määrittäytyy järjestelmän joustamattomuuden kautta.” Opinnäyte 3, s. 65

Lainaukset kietoutuvat osittain myös käytännön asioiden rajaaman toimijuuden diskurssiin, sillä väkivallan kokijan toimijuutta voidaan nähdä rajaavan myös kokijan elämän käytännön asiat, kuten vastuu omista lapsista sekä puute rahasta. Tilanteet ovat kuitenkin tässä yhteydessä diskursiivisesti kehystetty palvelujärjestelmän rajaa-maksi toimijuudeksi, koska palvelujärjestelmän joustamattomuus ja ei-saavutettavuus kehystetään perimmäiseksi syyksi toimintamahdollisuuksien rajallisuudelle. Palvelujärjestelmän joustamattomuuden lisäksi esimerkiksi resurssien puutteet ja työntekijöiden vaihtuvuus ovat kehystetty diskurssissa palvelujärjestelmän käytännön ominaisuuksiksi, jotka rajaavat väkivallan kokijan toimijuuden mahdollisuuksia. Lisäksi auttamisjärjestelmän tarjoama apu esitetään diskurssin puitteissa kokijan tilanteessa mahdollisesti epäsovinnaksi tai -hyödylliseksi, jolloin kokonaisvaltaisen ajattelun ja parisuhdeväkivallan dynamiikan syvällisen ymmärryksen tarve korostuu.

”Väkivaltaa kokeneilla naisilla on kokemuksia avusta ja tuesta, joka on ollut heidän näkökulmastaan riittämätöntä väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumisessa.” Opinnäyte 1, 62

”Väkivaltaan liittyvät väliintulot, jotka voivat johtaa parisuhteen horjuttamiseen kuten avioeroon, miehen pidättämiseen tai rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamiseen, ilman että samaan aikaan tuetaan naisia löytämään muita korvaavia sosiaalisia suhteita, eivät välttämättä toimi hyvin (Keskinen 2005, 77).” Opinnäyte 2, s. 66

Viimeisessä lainauksessa parisuhdeväkivallan kokonaisvaltaisuuden huomioimisen tarve tuodaan esiin sosiaalisten suhteiden ajatuksen kautta. On yleistä, että väkivaltaisessa parisuhteessa kokijaa eristetään ja hän myös itse eristäytyy muista sosiaalisista suhteista (Piispa 2004, 43). Ilman tilanteen kokonaisvaltaista huomioimista ja ilmiön dynamiikan tuntemusta tarjotun avun kuvataan jäävän pintapuoliseksi. Aineistossa nostetaan esille, että palvelujärjestelmä voi päätyä rajaamaan väkivaltaa kokevan toimijuutta myös siinä toimivien ammattilaisten osaamiseen ja koulutukseen

liittyvillä seikoilla, kuten väkivallan tunnistamattomuudella sekä epäselvillä tai ristiriitaisilla ohjeistuksilla siitä, miten tilanteessa tulisi toimia.

”On havaittu, että palveluntuottajilla tai avun tarjoajilla ei ole riittävästi tietoa taloudellista väkivallasta, eikä sitä osata tunnistaa yhdeksi lähisuhdeväkivallan muodoksi, vaikka sitä esiintyy huomattavan paljon lähisuhdeväkivaltatapauksissa.” Opinnäyte 2, s. 66

”Aineistossa väkivaltaa kokenut nainen kuvasi omaa epävarmuuttaan ja ristiriitaisia ohjeita siitä, kuinka toteuttaa eron ja varsinaisen lähtötilanteen väkivaltaisesta miehestä turvallisesti.” Opinnäyte 1, s. 58

”Mirva Lohiniva- Kerkelä (2017, 157) nostaa esille tärkeän huomioitavan asian, eli salassapito- ja ilmoitusvelvollisuuden lähisuhdeväkivallasta, ja muistuttaa että sosiaalihuollon työntekijät kohtaavat työssään lähisuhdeväkivaltaa, ja joutuvat pohtimaan miten puuttua tai vaikuttaa tilanteeseen sekä pohtimaan, miten salassapito vaikuttaa tietojen antamiseen sivullisille. Lainsäädännöstä ei kuitenkaan löydy selkeitä vastauksia, vaan ratkaisut tehdään tapauskohtaisesti, ja työntekijä joutuu punnitsemaan erilaisia intressejä. Toimintayksiköissä tulisi olla mahdollisimman selkeät ja yhtenäiset toimintakäytännöt. (Mt., 172, 173.)” Opinnäyte 2, s. 67

Viimeisessä lainauksessa nostetaan esiin, että yksittäisten ammattilaisten tiedon ja osaamisen puutteiden lisäksi kokijan toimijuutta voi rajata palvelujärjestelmän yhteisten toimintaohjeiden puuttuminen, joka lisää yksittäisen työntekijän oman harkinnan ja osaamisen merkitystä. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssia käytetään paljon myös kuvailemaan sellaisia tilanteita, joissa väkivaltaa kokeva on ottanut yhteyttä johonkin palvelujärjestelmän osaan asian tiimoilta, mutta kokonaisvaltaista apua tai jatko-ohjausta tilanteeseen ei ole tarjottu ammattilaisten taholta. Opinnäytteissä nostetaan esille, että usein tilanteissa hoidetaan yksipuolisesti vain kontaktin aikainen akuutti asia, tai joissain tilanteissa apua ei ole tarjottu ollenkaan, vaikka väkivaltaa kokeva on ottanut asian esille aktiivisen toimijuuden vaateen mukaisesti.

”Eräs haastateltavista kertoi kokemuksestaan neuvolassa, jossa hän on avoimesti kertonut parisuhdeväkivallasta, mutta asiaa ei haluttu käsitellä ja se ohitettiin nopeasti. Parisuhdeväkivallasta kertominen ei johtanut mihinkään, eikä apua tarjottu.” Opinnäyte 1, s. 64

”Eräs nainen kuvaa olleensa sairaalassa paikattavana parisuhdeväkivallan vuoksi, mutta tällöin hänestä hoidettiin ainoastaan fyysiset vammat, vaikka nainen kertoi joutuneensa parisuhdeväkivallan uhriksi. Kuten edellä mainitsemani nainen, jolle poliisi ei ollut antanut lisätietoa avun hakemisesta, tämäkin nainen oli ollut kontaktissa viranomaisen kanssa ilmiselvään väkivaltatilanteeseen liittyen, mutta jäänyt silti vaille tarvitsemaansa informaatiota ja jatkohoitoon ohjausta.” Opinnäyte 3, s. 62

Palvelujärjestelmän rajaama toimijuuden diskurssi kietoutuukin usein yhteen aktiivisen toimijuuden diskurssin kanssa, kun tilanne kuvataan sellaisena, että väkivallan kokija haluaa apua ja toteuttaa joitakin toimia saadakseen sitä, mutta palvelujärjestelmä ei vastaa tarpeeseen. Edellä esitetyissä lainauksissa väkivallan kokijat ovat jo aktiivisen toimijuuden vaateen mukaisesti tuoneet asiaa esille neuvolassa ja sairaalassa sekä poliisien kanssa asioidessaan, mutta ammattilaiset eivät ole tästä huolimatta puuttuneet väkivaltaan parisuhteessa, vaan pelkkiin yksittäisiin tilanteisiin, jos

niihinkään. Lainatut tekstiosiot luovat tehokkaasti kuvaa siitä, ettei väkivallan kokijalle asetettava aktiivisuuden vaade ole ainoa toimijuuden mahdollisuuksia rajaava asenne, vaan kokijan oletetaan itseasiassa selviytyvän tilanteestaan itsenäisesti ja yksin, ilman ulkopuolista apua. Tällaisen asenteen varaan rakentuva palvelujärjestelmä kuvautuu lannistavana ja hämmentävänä, sillä toisaalta opinnäytteissä esitetään, että kokijan odotetaan hakevan apua tilanteeseensa. Diskurssissa korostetaan tästä johtuvaa vallan epätasapainoa.

”Kuvauksesta käy ilmi, ettei parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen turvaaminen näyttäytynyt poliisien silmissä sellaisena asiana, johon resursseja olisi kannattanut kohdistaa. Tämä tuo esille tilanteen järjestelmälähtöisyyden: määrittelyvalta ja mahdollisuus priorisointiin on ollut yksinomaan poliisilla. Naisen ainoana toimintavaihtoehtona näyttäytyivät uudet soittoyritykset, ja tilanne alleviivaakin poliisin ja naisen välistä vallan epätasapainoa.” Opinnäyte 3, s. 71

Lainaus liittyy kontekstiin, jossa väkivallan kokija oli kirjoittajan mukaan soittanut poliiseille useaan otteeseen pyytääkseen heitä turvaamaan hänen tavaroidensa hakemista väkivaltaisen kumppanin luota. Tästä aktiivisesta, vahvasta ja uskallusta vaativasta avun pyytamisestä huolimatta apua ei annettu. Opinnäytteissä tuodaan myös esille sitä, että aktiivisen toimijuuden oletus lähisuhdeväkivaltaa kokevalta ei ole aina realistisessa suhteessa niihin todellisiin toimintamahdollisuuksiin ja resursseihin, joita kokijalla on. Diskurssissa korostetaan näkemystä, jonka mukaan palvelujärjestelmän tulisi ottaa enemmän vastuuta väkivallan esille nostamisesta.

”Väkivallan kokijan näkökulmasta hänelle asetetussa vahvan toimijuuden vaateessa on se, ettei väkivallan seurauksia huomioida.” Opinnäyte 2, s. 67

”Eräs väkivaltaa kokeneista naisista toivoikin, että väkivallasta kysyttäisiin rutiininomaisesti peruspalveluissa, kuten neuvolassa, samalla tavalla kuin tupakoinnista tai alkoholin käytöstä. Väkivaltaa kokeneet naiset toivoivat ammattilaisilta myös pienten vihjeiden lukemista siitä, että parisuhteessa saattaa olla väkivaltaa. Väkivallan jääminen piiloon sen vuoksi, ettei sitä oteta esille voi vähentää mahdollisuuksia irtautua suhteesta.” Opinnäyte 1, s. 61

Palvelujärjestelmän rooli asian esille tulemisessa näyttää suurena suhteutettuna väkivaltaa kokevan kykyyn tai resursseihin ottaa asia puheeksi. Edeltävissä lainauksissa toivotaan, että palvelujärjestelmässä nostettaisiinkin väkivalta esille sekä suorina kysymyksinä että pienistä vihjeistä tehtävinä päätelminä. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssissa kokijalle asetettavan aktiivisen toimijuuden vaate esitetään avun hakemisen lisäksi liittyvän myös siihen, että väkivallan kokijoilta näytetään odottavan vahvaa ja jaksavaa, oikeanlaista toimijuutta myös palveluissa asioimiseen, ei pelkästään avun hakemiseen.

”Riittämättömistä resursseista huolimatta vahvaa toimijuutta näytetään edellyttävän esimerkiksi eri viranomaisissa, joissa aineiston naiset ovat eron jälkeen asioineet. Voidaan ajatella, että naisen toimijuuden mahdollisuudet ja käytettävissä olevat resurssit sekä näihin liitetyt odotukset ovat väkivaltaisen parisuhteen päättyessä ristiriidassa, mikä voi hankaloittaa väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä.” Opinnäyte 1, s. 58

Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssissa voidaan nähdä kriittinen suhtautuminen vallitsevaan tilanteeseen ja painotus toimijuuden mahdollisuuksien vuorovaikutukselliseen luonteeseen tavalla, jossa vastuu toimijuuden rajallisuudesta paikannetaan eksplisiittisesti kokijan ulkopuolelle, toimijuutta rajaaviin institutionaalisiiin rakenteisiin. Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssi käsittelee täten toimijuutta vahvasti rakenteisesta näkökulmasta vastakkaisena autonomista ja vapaata yksilötoimijaa painottaville diskurssille. Diskurssin kriittisen suhtautumisen nähtyyn nykytilanteeseen voidaan käsittää olevan yhteislinjassa väkivallan kokijoiden voimaantumisen tukemisen kanssa: kuten aiemmin mainittu, voimaantuminen on itsestä lähtöisin oleva prosessi, mutta sen tueksi tarvitaan voimaannuttavia palveluita ja apua toimijuuden vahvistamiseen (Lindqvist 2009, 47).

Palvelujärjestelmän rajaukset toimijuudelle kietoutuvat yhteen myös laajempien yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa, sillä yhteiskunnalliset normit vaikuttavat sekä palvelujärjestelmän muotoutumiseen, että siinä toimivien ammattilaisten toimintaan.

”Päivystyksen henkilökunta reagoi tilanteeseen hoitamalla naisen fyysiset vammat, muunlaista apua tai turvaa hän ei saanut. Työntekijät ovat saattaneet tulkita tilanteen pariskunnan yksityisasiaksi, johon ulkopuolisten ei ole tarpeellista – tai ehkä sallittuakaan – puuttua. Näkökulma sisältää ajatuksen siitä, että valta väkivallan lopettamisesta on parisuhteen osapuolilla, ei parisuhdeväkivaltatyön edustajilla.” Opinnäyte 3, s. 67

”Yllä olevassa sitaatissa tulee esiin, ettei poliisi ottanut vastaajan hätää tosissaan ja vähätelti nuorten parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. ”Nuorilla on ryppyjä rakkaudessa” - lause kuvastaa vahvasti sitä, miten yhteiskunnassamme nuorten väliseen väkivaltaan suhtaudutaan.” Opinnäyte 5, s. 51

Näissä katkelmissa on nostettu esille palvelujärjestelmän ammattilaisten toimintaan vaikuttavat laajemmat yhteiskunnalliset normit: ensimmäisessä väkivallan pitäminen parisuhteen osapuolten yksityisasiana ja toisessa nuorten välisen seurusteluväkivallan tavallisuus. Tämä kuvastaa hyvin sitä, miten laajemmat yhteiskunnalliset asenteet syntyvät käytäntöä rajaaviksi muiden ihmisten kautta, sillä itsessään ne ovat vain abstrakteja ajatuksia. Laajemmista asenteista palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssissa painottuu erityisesti näkemys väkivaltaa kokevan vastuusta.

”Nainen kuvaa poliisin yleistäen ihmetelleen naisten tapaa jatkaa väkivaltaisissa parisuhteissa. Väkivaltaisen miehen ”vastaanottaminen” näyttäytyy poliisin puheessa kummallisena toimintana. Normaalia ja hyväksyttävää toimintaa olisi puolestaan eittämättä miehen jättäminen ja suhteesta lähteminen. Poliisin kommentista syntyy käsitys, että nainen on syyppää suhteen – ja samalla myös väkivallan – jatkumiseen. Huomio kohdistuu siis nimenomaan väkivallan uhriin, ei tekijään.” Opinnäyte 3, s. 68

Palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssissa nostetaan esille palvelujärjestelmän omaamaa valtaa ja tämän vallan seurauksena nähtyä vastuuta väkivaltaa kokevien auttamisessa vasta-argumenttina väkivaltaa kokevan vastuuta korostavalle

lähestymistavalle. Kriittinen suhtautuminen asioiden nykytilaan näyttäytyy aineistossa palvelujärjestelmän vallan ja vastuun toistuvana esille nostamisena sekä arviointina siitä, kuinka asioiden pitäisi tulevaisuudessa toimia paremmin.

”Asia on kuitenkin merkittävä myös kokonaisvaltaisen auttamisen kannalta, sillä väkivallan uhrin turvallisuuden varmistaminen on sosiaali- ja terveystoimen vastuulla (STM 2008). Tästä näkökulmasta on ongelmallista, mikäli palvelujärjestelmä ei osana kokonaisvaltaista auttamista käytä valtaansa väkivallan uhrien turvallisuuden varmistamiseen.” Opinnäyte 3, s. 68

”Palvelujärjestelmämme olettaa, että väkivaltaa kokeneilla on tarpeeksi voimia hakea apua itselleen (esim. Ronkainen 2002). Väkivallan kokijat jäävät siten usein yksin, koska avun hakeminen on täysin heidän vastuullaan.” Opinnäyte 5, s. 58

Diskursiivinen kritiikki kohdistuukin sekä siihen, että vastuu väkivallan loppumisesta paikannetaan auttamisjärjestelmässä väkivallan kokijoille, että siihen, että palvelujärjestelmän toimijat paikantavat vastuuta auttamisesta toisilleen, jolloin voi käydä niin, että auttamisen vastuu muodostuu ”ei kenenkään asiaksi”. Diskurssin puitteissa nostetaan esille myös toteamuksia siitä, että palvelujärjestelmän rajaukset toimijuudelle eivät ole pelkästään irtautumisen toimintamahdollisuuksien rajoittamista, vaan voivat vaikuttaa kokijan näkemykseen omasta tilanteesta toimijuutta rajoittavasti tai vaikuttaa tämän tavoitteiden suuntautumiseen.

”Väkivaltaisten tekojen määrittäminen väkivallaksi erilaisissa palveluissa ja eri ammattilaisten toimesta voi määrittää paljon sitä, kuinka väkivaltaa kokenut itse määrittelee oman tilanteensa ja vaikuttaa naisen toimintaan tulevaisuudessa. Ammattilaisen kyky suhtautua väkivaltaan ja määrittellä se väkivallaksi vaikuttaa siihen, hakeutuuko nainen jatkossa avun piiriin. (Liang ym. 2005, 73.)” Opinnäyte 1, 62

Palvelujärjestelmän rajoittaman toimijuuden diskurssissa luodaan kuvaa palvelujärjestelmästä väkivallan kokijan toimijuuteen ja sen mahdollisuuksiin hyvin kokonaisvaltaisesti vaikuttavana, rajoittavana tekijänä. Verrattuna vastadiskurssiinsa eli palvelujärjestelmän tukeman toimijuuden diskurssiin, edellä käsiteltyä diskurssia esiintyy aineistoni opinnäytteissä huomattavasti enemmän. Tämän voisi aineiston rajallisesta koosta huolimatta käsittää laajempaan kriittiseen suhtautumiseen nykyisen palvelujärjestelmän toimivuudesta väkivallan kokijoiden toimijuuden tukemisessa. Mielenkiintoista on se, että opinnäytteiden kirjoittajat ovat tulevia ammattilaisia, jotka tulevat luultavasti toimimaan osana tätä samaa palvelujärjestelmää. Diskurssin kriittisen vireen vuoksi on nähtävissä, että tulevien ammattilaisten silmissä muutoksia tarvitaan.

Lähipiirin rajaaman toimijuuden diskurssi. Aineistossa nostetaan esiin myös kokijan lähipiiriin kuuluvien henkilöiden ja hänen tuttaviansa toiminnan rajaavia vaikutuksia kokijan toimijuudelle. Diskurssia käytetään neljässä viidestä opinnäytteestä. Tutkimusten mukaan väkivallan kokijat turvautuvat virallisen palvelujärjestelmän lisäksi epävirallisen tukiverkostonsa apuun parisuhdeväkivaltatilanteissa (Cho ym. 2020).

Lähipiirin rajaaman toimijuuden diskurssissa lähipiirin ja muiden ihmisten aiheuttamia rajauksia väkivaltaa kokevan toimijuudelle käsitteellistetään sekä asenteellisiin rajauksiin että käytännön avun puutteisiin. Asenteiden tasolla lähipiirin kehystetään rajaavan kokijan toimijuutta sen kautta, että toimija ei halua tulla tuomituksi muiden ihmisten silmissä ja myös sen kautta, että lähipiiriin asenteet ja suhtautuminen tilanteeseen vaikuttavat kokijan omaan näkemykseen itsestään ja vallitsevasta tilanteesta. Käytännön avun suhteen lähipiiri kehystetään kokijan toimijuutta rajoittavana toimintamahdollisuuksien puuttumisen kautta, jos he eivät auta kokijaa esimerkiksi fyysisen turvapaikan tarjoamisen tai henkisen tuen muodossa.

”Palvelujärjestelmien ohella parisuhteesta lähtemistä voi vaikeuttaa myös epävirallisen avun tahot, kuten perhe ja ystävät, tai näiden tahojen puuttuminen.” Opinnäyte 1, s. 64

Läheisten puuttumisen olen tämän analyysin yhteydessä paikantanut käytännön asioiden rajaaman toimijuuden diskurssiin, sillä silloin toimijuutta eivät rajaa suoranaisesti kokijan lähipiirin toimijat, vaan kokijalla ei vain syystä tai toisesta ole lähipiiriä, johon tukeutua. Silloin kun lähipiiri on olemassa, ei siitä välttämättä silti ole kokijalle apua, vaan diskurssin valossa sen toimijat voivat vaikeuttaa kokijan tilannetta tai olla puuttumatta väkivaltaan. Lähipiirin aiheuttamia rajoituksia väkivaltaa kokevan toimijuudelle tuodaan näkyväksi sekä passiivisen toiminnan, eli puuttumattomuuden, että aktiivisen toiminnan, eli esimerkiksi syyttelyn ja vähättelyn, kautta.

”Oman puhumattomuuden lisäksi naisten kokemuksista löytyy kuvauksia myös siitä, etteivät läheiset tai muu epävirallinen verkosto puuttuneet naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka olivatkin siitä tietoisia.” Opinnäyte 3, s. 54

”Väkivaltaa kokevan naisen sosiaaliseen verkostoon kuuluvat voivat esimerkiksi syyttää naista väkivallasta, eivät usko naisen kokemukseen tai eivät halua puuttua asiaan (Goodkind ym. 2003, 349). Laitisen (2011, 6667) mukaan väkivaltaa parisuhteessa kokevan naisten tukiverkostot, kuten perhe- ja ystävyysuhteet voivat pettää ja näin kiinnittää naisen tiukemmin väkivaltaiseen suhteeseen, kun naisen väkivaltakokemus tai oikeus apuun kyseenalaistetaan. Väkivaltaa kokeneiden läheisten reaktiot väkivaltaan voivat siis vaikuttaa naisten lähtemispäätökseen myös negatiivisesti.” Opinnäyte 1, s. 67

Diskurssissa tuodaan toistuvasti esiin tilanteita, joissa lähipiiri tai muut ihmiset suhtautuvat kokijan väkivaltakokemukseen epäuskoisesti. Opinnäytteissä käsitellään sitä, että väkivaltaista suhdetta peitellään muilta ihmisiltä sekä väkivallan tekijän että väkivallan kokijan taholta, mikä voi vaikuttaa siihen, miten muut ihmiset näkevät tilanteen. Väkivallan kokijan suorittama peittely liitetään usein häpeään tilanteesta, jolloin syntyy yhteys lähipiirin rajoittaman ja rajoittuneen toimijuuden välille. Häpeä taas saattaa pohjautua laajempiin yhteiskunnallisiin asenteisiin, jotka kietovat yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman ja rajoittuneen toimijuuden diskurssit yhteen.

”Parisuhdeväkivallan peittelyyn osallistuu väkivaltaa kokeneiden naisten kertoman perusteella niin väkivallan tekijä kuin kokijakin. Suurin osa naisista kertoi ulospäin heidän parisuhteensa näyttäneen hyvältä, eivätkä ulkopuoliset olleet väkivallan salaamisen vuoksi tienneet väkivallasta, ainakaan aluksi.” Opinnäyte 1, s. 47

”Väkivaltaa kokeneilla naisilla on kokemuksia, etteivät ulkopuoliset ole uskoneet kumppanin väkivaltaisuuteen. Väkivaltaa parisuhteessa usein peitellään eikä väkivalta näy ulkopuolisille. Kumppani usein kontrolloi omaa väkivaltaista käyttäytymistään siten, että se tapahtuu piilossa muilta ihmisiltä ja kohdistuu ainoastaan kumppaniin. (Husso 2003, 73-77.)” Opinnäyte 1, s. 67

Väkivallan peittelyn vuoksi se ei välttämättä tule esiin ulkopuolisille, mikä voi vaikuttaa ulkopuolisten suhtautumiseen. Edellä mainittujen diskurssien lisäksi peittely on väkivallan tekijän tekemänä osa väkivallan tekijän rajoittaman toimijuuden diskurssia, joten myös se kietoutuu lähipiirin rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa yhteen tätä kautta, kuten edellä lainauksessa tulee esille. Yhteenkietouma yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman diskurssin kanssa tulee aineistossa esille myös siten, että lähipiiri ja muut ihmiset saattavat odottaa väkivallan kokijalta vahvaa toimijuutta ja pitää väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä yksinkertaisena ratkaisuna.

”Eräs väkivaltaa kokenut nainen kertoikin läheisverkoston aluksi olleen hänen tukena, mutta kyllästyneen lopulta hänen auttamiseensa. Myös tukiverkostot näyttävät odottavan naiselta vahvaa ja nopeaa toimijuutta, eivätkä välttämättä ymmärrä kuinka monimutkainen prosessi väkivaltaisen kumppanin jättäminen voi olla.” Opinnäyte 1, s. 66

Lähipiirin rajaaman toimijuuden diskurssissa muihin rajatun toimijuuden aladiskurssiin verrattuna uniikkia on se, etteivät kokijaan kohdistuvat asenteet ja oletukset määrittäneet hänen lähtemistään parisuhteesta kuitenkaan ainoaksi tavoitteeksi. Parisuhteeseen jäämisen tuomitsemisen lisäksi opinnäytteissä esitetään, että kokijaa saatetaan tuomita suhteen päättämisestä.

”Läheinen voi myös kokea lähipiirin taholta nousevaa ulkopuolista painetta parisuhteen päättämiseen, mikä voi lisätä häpeän ja syyllisyyden tunteita (mt., 162).” Opinnäyte 2, s. 70-71

”Kokemuksensa vähättelyn lisäksi väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat ulkopuolisten myös syyllistäneen heitä väkivaltaisen kumppanin jättämisestä. Ulkopuolisten kommentit ja näkemykset esimerkiksi siitä, kuinka naisen päätös lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta vaikuttaisi pariskunnan yhteisiin lapsiin voi vahvistaa naisen omia pelkoja eron seurauksista (Kaittä 2017a, 96). Ulkopuolisten naiseen kohdistama syyllistäminen on lasten lisäksi liittynyt esimerkiksi siihen, kuinka miehelle käy kun nainen jättää tämän yksin.” Opinnäyte 1, s. 69

Edeltävät lainaukset kietoutuvat rajoittuneen toimijuuden diskurssiin, kun viitataan kokijan omiin sisäisiin pelkoihin liittyen eroamisen seurauksista sekä opinnäytteissä laajasti toimijuutta lukkiuttavina tunteina kehystettyihin häpeään ja syyllisyyteen. Lainauksessa toistuu jo yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssin yhteydessä käsitelty yhteenkietouma sisäisesti rajoittuneeseen toimijuuteen, jossa muiden ihmisten asenteet vaikuttavat interaktiivisesti kokijan omaan käsitykseen itsestään, tilanteestaan ja toimintamahdollisuuksistaan. Diskurssilla luodaan käsitystä siitä, että laajemmilla asenteilla ja suhtautumisella parisuhdeväkivaltaan sekä näiden näkyväksi tulemisella kokijaa ympäröivien ihmissuhteiden kautta on siis konkreettista merkitystä väkivaltaa kokevan tilanteelle ja toimijuudelle.

Diskurssin yhteys voimaantumisen konseptiin on mielestäni käsitettävissä erityisesti siitä käsitteellistämisen tavasta lähtöisin, jossa korostetaan kokijalla käytösään olevia resursseja voimaantumisen edellytyksenä (Leburu-Masigo ym. 2019, 13442). Ihmisluonnon vuorovaikutuksellisen luonteen vuoksi lähipiirin tuki on huomattava hyödynnettävissä oleva resurssi niille, joilla se on. Lähipiirin rajaaman toimijuuden diskurssin voidaankin nähdä korostavan sitä, miten tämän resurssin puuttuminen rajaa toimijuutta ja sen vahvistumisen mahdollisuuksia eli mahdollisuutta voimaantumiseen. Pelkän resurssin puuttumisen lisäksi diskurssi korostaa, että lähipiiri voi aktiivisesti vaikeuttaa väkivaltaa kokevan tilannetta.

”Naisen kokemus, että ulkopuoliset eivät usko hänen kertomaansa parisuhdeväkivallasta voi heikentää naisen toimijuutta. Parisuhteesta lähteminen voi olla vaikeaa, kun pelkää väkivallan paljastuessa leimautuvansa itse valehtelijaksi tai muiden ajattelevan, että nainen itse on syyllinen väkivaltaan parisuhteessa. Tällaisessa tilanteessa naisen voi olla helpompi jatkaa väkivaltaisessa suhteessa välttääkseen ulkopuolisten tuomitsemisen. Ulkopuolisten taholta koettu vähättely ja syyttely voivat vaikuttaa myös naisen omaan näkemykseen omasta tilanteestaan sekä parisuhdeväkivallan vakavuudesta.” Opinnäyte 1, s. 69–70

Diskurssissa muiden ihmisten vaikutus toimijuuteen kuvataankin siis laajana. Tätä laajaa vaikutusta kuvastaa se, että opinnäytteiden mukaan reaktioiden ja asenteiden ei tarvitse olla tosiasiallisesti tapahtuneita, vaan jo kokijan olettaus muiden ihmisten mahdollisesta suhtautumisesta asiaan vaikuttaa hänen toimintaansa. Lisäksi aineistossa nostetaan esiin, että ennako-oletukset lähipiirin negatiivisesta suhtautumisesta ovat toisinaan aivan oikeassa.

”Väkivaltaa kokenut pelkää muiden ihmisten reaktioita tilanteeseen ja valitsee mieluummin väkivallan peittelyn kuin muiden silmissä esimerkiksi hyväuskoiseksi tai tyhmäksi leimautumisen.” Opinnäyte 1, s. 48

”Heidän tutkimuksessaan suuri osa väkivaltaa kokeneista vanhemmista naisista kuvasi, että he pelkäsivät kertoa väkivallasta perheelleen. Oletus näillä naisilla oli, ettei perheen reaktio olisi kannustava. Osa saman tutkimuksen naisista oli jakanut väkivaltaan liittyviä kokemuksia oman perheensä kanssa, ja seurannut reaktio olikin ollut useimmissa tapauksissa negatiivinen.” Opinnäyte 3, s. 54

Edeltävissä lainauksessa kietoutuvat mielenkiintoisella tavalla lähipiirin rajaaman, rajoittuneen ja aktiivisen toimijuuden diskurssit. Pelko toimintaa rajoittavana tunteena on rajoittuneen toimijuuden diskurssin piiriin kuuluva maininta, kun taas ensimmäisen lainauksen sanat ”valitsee mieluummin” kehystävät väkivallan kokijan toiminnan aktiiviseksi vaihtoehtojen välillä valitsemisen kautta. Toimijuus toteutuu silloin, kun on olemassa vaihtoehtoinen tekemisen mahdollisuus (Giddens 1984, 14; Ronkainen 2008, 388; Honkasalo 2013, 44), joka kyseisessä lainauksessa esitetään eksplisiittisesti. Kuitenkin kokonaisuudessaan lainaus paikantuu myös muiden ihmisten rajaaman toimijuuden diskurssiin, koska kyse on kasvojen suojelemisesta muiden ihmisten silmissä.

Muun lähipiirin lisäksi myös lapset kehystetään läheisten rajaaman toimijuuden diskurssin puitteissa toisinaan väkivallan kokijan toimijuutta rajoittaviksi sen kautta, että yhteiset lapset väkivallan tekijän kanssa vaikeuttivat opinnäytteiden mukaan parisuhteesta lähtemistä. Sinällään vanhemmuuden voisi käsittää myös sellaiseksi käytännön asiaksi, joka rajaa kokijan toimijuutta, mutta joissain tilanteissa nimenomaisesti lapset kehystetään toimintaa tai toimintamahdollisuuksia rajaavaksi tekijäksi, jolloin kyse on lähipiirin ihmisestä. Asia esitetään välillä rinnakkain sen kanssa, että lapset voivat tukea väkivallan kokijan toimijuutta, eli lähipiirin tukeman toimijuuden diskurssiin kietoutuen.

”Näen mainitsemisen arvoisena myös sen, että lapsiin liittyvät tekijät ovat usein myös syy sille, miksi väkivaltaisesta parisuhteesta lähdetään, vaikka lapset osaltaan toimivat myös lähtöpäätöstä vaikeuttavana tekijänä (Kaittila 2017a, 100).” Opinnäyte 1, s. 50

Lapsiin liittyvät toimijuuden rajaukset paikantuvat osittain rajoittuneen, aktiivisen ja tekijän rajaaman toimijuuden diskurssien alle. Perheen koossa pitäminen on sellainen sisäinen arvo, joka diskursiivisesti kehystetään opinnäytteissä kokijan toimijuutta rajoittavaksi suhteessa tavoitteeseen väkivallan suhteen päättämisestä. Tällöin kyse on sekä rajoittuneesta toimijuudesta kokijan omien sisäisten arvojen kautta, toisaalta aktiivisesta toimijuudesta tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Yleisesti tämä kuitenkin kehystetään siten, ettei perheen koossa pitämisen arvo ole väkivallan suhteen kontekstissa rationaalisessa suhteessa tilanteeseen, jolloin kyse on jollain tavalla rajoittuneesta toimijuudesta.

Käytännön asioiden rajaaman toimijuuden diskurssi. Myös kokijan ulkopuoliset käytännön asiat tai niiden puuttuminen saattavat opinnäytteiden mukaan rajata väkivallan kokijan toimijuuden mahdollisuuksia. Tällaisiksi asioiksi kehystetään esimerkiksi asumiseen, rahaan, maantieteellisiin etäisyyksiin ja tietotekniikkaan liittyvät asiat. Tämä diskurssi poikkeaa muista rajatun toimijuuden aladiskursseista sen kautta, ettei se sitoudu muiden ihmisten toiminnan aiheuttamiin rajauksiin, vaikka voikin yhdistyä muihin toimijoihin liittyviin diskursseihin. Diskurssia käytetään neljässä opinnäytteessä viidestä. Seuraava lainaus tiivistää hyvin diskurssissa esille tuotuja toimintamahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä suhteuttaen niitä avun hakemisen mahdollisuuksiin:

”Avun hakemisen esteinä voi olla muun muassa sosiokulttuurisia tekijöitä, kuten tiedon tai resurssien puutteita, joista jälkimmäisellä tarkoitetaan rahan, vakuutuksen, puhelimen tai ajan puutetta tai logistisia vaikeuksia, kuten lastenhoidon tai kuljetuksen puutetta, tai käytännön esteenä voi olla huoli omasta ja lasten taloudellisesta pärjäämisestä parisuhteen päättyessä (Kaittila 2017, 95).” Opinnäyte 2, s. 68

Käytännön asiat kehystetään diskurssissa väkivallan kokijan toimijuutta rajoittaviksi usein liittäen juuri suhteesta lähtemisen mahdollisuuksiin. Esimerkiksi asuntoon ja rahatilanteeseen liittyvät realiteetit käsitetään sellaisina seikkoina, jotka

rajaavat mahdollisuuksia lähteä suhteesta. Oman uuden asunnon saamista korostetaan diskurssissa tärkeänä mahdollistajana lähtöpäätöksen tekemiselle verrattuna väliaikaisen turvan saamiseen, jos siihenkään on ylipäätään mahdollisuus.

”Tyypillisesti asuntoon ja rahaan liittyvät haasteet koskivat oman asunnon saamista ja uuden elämän aloittamista siellä. Muutama aineistoni nainen kuvaa, että he olisivat jättäneet väkivaltaisen suhteensa aiemmin, mikäli heillä olisi ollut paikka mihin mennä. Erään naisen tilanteeseen vaikutti selvä taloudellinen riippuvuus miehestään.” Opinnäyte 3, s. 56

Lainaus: ”...Koska se ei nyt ihan oikeesti paljon auta, et jos sut hakataan ja sit sä pääset kahdeks, kolmeks yöks jonneki naapuriin tai jonkun kaverin sohvalle. Se ei auta. Se ei auta, kun pitää olla joku pidempiaikainen paikka, missä sä olet ihan rauhas.” (EHY-EKSI/H4N/60)” Opinnäyte 4, s. 51

Oma asunto näyttäytyy aineiston mukaan ensisijaisena suhteesta lähtemistä tukevana seikkana turvakotiin tai lähipiirin tarjoamaan suojaan verrattuna. Lisäksi aineistossa tuotiin esiin, ettei kaikilla ole epävirallista tukiverkostoa, joka tukisi heitä tilanteessa, tai he ovat saattaneet menettää suhteet tukiverkostonsa jäseniin parisuhdeväkivallan eristävän luonteen vuoksi. Asuntoon ja rahaan liittyvät toimintamahdollisuuksien rajaukset liitetään aineistossa usein toisiinsa. Diskurssissa uuden asunnon hankinta, muuttaminen ja väkivallan tekijästä erillisen elämän aloittaminen kehystetään hyvin kalliiksi prosessiksi, joka vaikuttaa väkivallan kokijan toimijuuteen tiukan rajaavasti.

”Uuteen asuntoon muuttaminen saattaa olla rahallisesti hyvin kallis operaatio, etenkin, jos kalusteet ja käyttötavarat on uusittava kokonaan. Rahan merkitys korostuu myös Andersonin ym. (2003, 154) tutkimuksessa. Siinä liki puolet kyselyyn vastanneista naisista totesi rahan olleen yksi syy sille, miksi nainen palasi väkivaltaisen kumppaninsa luo tai miksei hän alun perinkään ollut eronnut kumppanistaan.” Opinnäyte 3, s. 57

”Eräs nainen kuvaa olleensa parempituloinen kuin miehensä, mutta tästä huolimatta rahan puute hidasti naisen eroprosessia. Nainen kuvaa jääneensä suhteeseen vielä viideksi kuukaudeksi varsinaisen eropäätöksen tekemisen jälkeen, sillä hänen oli säästettävä rahaa takuuvuokraan.” Opinnäyte 3, s. 56

Jälkimmäisen lainauksen tilanteessa kokija ei ole taloudellisesti riippuvainen tai alisteinen tekijään nähden, mutta rahan puuttuminen kuvataan kuitenkin lähtemistä pitkäaikaisesti rajoittavana tekijänä kokijan halusta huolimatta. Toisaalta voitaisiin pohtia, voisiko väkivallan kokijoille suunnattu palvelujärjestelmä tukea kokijoiden toimijuutta tilanteessa nykyistä paremmin taloudellisella tasolla, jotta parisuhteeseen jääminen ei olisi rahasta kiinni. Samaa pohdintaa voi liittää muihin aineiston valossa toimijuutta rajaaviin käytännön seikkoihin, kuten maantieteellisiin etäisyyksiin.

”Myös Grigsbyn ja Hartmanin BM:ssa tuodaan esille eristämiseen liittyviä teemoja: väkivaltainen mies saattaa esimerkiksi fyysisesti estää naista poistumasta kotoaan, ja lisäksi syrjäisillä seuduilla asuminen ja liikenneyhteyksien puuttuminen saattaa huomattavasti hankaloittaa naisen pääsyä turvakotiin (Grigsby & Hartman 1997, 487–488). Eräs aineistoni nainen kuvaa asuneensa kaukana läheisverkostostaan, joten hänellä ei akuuteissa väkivaltatilanteissa ollut juurikaan sellaisia ihmisiä, joiden luo olisi voinut mennä.” Opinnäyte 3, s. 59

Sinällään maantieteelliset etäisyydet ovat tosiasioita ja kokijan asuinpaikka sellainen asia, mihin ulkopuoliset eivät voi vaikuttaa. Kuitenkin turvakotien sijainti ja määrä ovat niiden saavutettavuuteen liittyviä asioita, jolloin sitäkin voisi kehystää palvelujärjestelmän rajoittaman diskurssin näkökulmasta. Tämä on kuitenkin vain omaa pohdintaani, sillä tällaista kehystystä ei opinnäytteissä ole nähtävissä. Edeltävässä lainauksessa diskurssi korostaa vahvasti etäisyydet ja liikenneyhteyksien puuttuminen toimijuuden rajoitusten syyksi, jolloin on kyse käytännön asioiden rajaaman toimijuuden diskurssista. Liikenneyhteyksien ollessa huonot ja välimatkojen ollessa pitkät auton merkitys korostuu. Lisäksi tiettyjen teknologisten välineiden puuttumista kuvataan aineistossa toimijuutta rajaavana.

”Autottomuus sekä välimatka muihin ihmisiin ja palveluihin rajoittivat kuitenkin tätä ennen naisen toimijuuden mahdollisuuksia.” Opinnäyte 3, s. 60

”Kännykän kuvaaminen vapauden välineeksi kuvastaa osaltaan myös sitä tilaa, missä nainen jokapäiväistä arkeaan eli. Lankapuhelimen käyttö ja perheenjäsenten jatkuva läsnäolo eivät tarjonneet mahdollisuuksia puhua puhelimessa mitä tahansa.” Opinnäyte 3, s. 61

Nykyisellään arkipäiväinen ihmisten välinen kommunikaatio ja yhteisöllisyys on yhä korostuvissa määrin teknologiavälitteistä. Tekijä saattaa rajoittaa kokijaa kommunikaatiovälineiden ja median seuraamiseen käytettyjen välineiden ostamisesta, tai voi olla, ettei kokijalla ole rahaa näihin. Lisäksi tekijän rajaaman toimijuuden diskurssi kietoutuu käytännön asioiden rajaamaan diskurssiin sen kautta, että tekijä voi valvoa ja kontrolloida kokijan laitteiden käyttöä, kuten toisessa lainauksessa todetaan. Tällöin vaikka laitteita olisikin, niiden käyttö esimerkiksi tuen ja avun saamiseen voi rajautua. Edellä mainittujen käytännön rajoitteiden lisäksi toimijuutta rajaavien tekijöiden kehystetään liittyvän myös avun piiriin hakeutumiseen sekä avun saamiseen, jolloin diskurssin voidaan jälleen nähdä kietoutuvan palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa.

”Naisen illat täyttyivät lapsen kanssa olemisesta, eikä hän tiennyt, minne olisi voinut lapsensa viedä mahdollisen ryhmätapaamisen ajaksi. Esimerkki tuo näkyviin sen, että väkivaltaa kokeneet naiset ovat aina konkreettisissa elämäntilanteissaan eläviä yksilöllisiä ihmisiä. Palveluihin hakeutumisen on siis oltava käytännössä mahdollista naisten elämäntilanteen kannalta.” Opinnäyte 3, s. 65

”Erään naisen kertomasta kuvastuu, että halua avunsaantiin ja terapian aloittamiseen kenties olisi, mutta aikatauluihin ja rahan liittyvät konkreettiset esteet tekevät tämän mahdolliseksi.” Opinnäyte 3, s. 65

Vastuu kokijan toimijuuden rajautumisesta paikannetaan lainausten laajemmissa kappalekonteksteissa palvelujärjestelmän tasolle, joten palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssi korostuu. Tilanteet kietoutuvat kuitenkin käytännön asioiden rajaaman toimijuuden kanssa, sillä toimijuutta rajaa toisaalta vanhemmuuden velvoitteet, kokijan elämän aikataulut ja rahan puute. Tämä kietouma toimii hyvänä esimerkkinä siitä, miten käytetystä kielestä voidaan löytää samalla useampia

diskursseja, mutta joku niistä on toista selvästi hallitsevampi käytettyjen ilmausten valossa. Tähän liittyy ajatus myös siitä, että hallitsevalla diskurssilla on merkitystä esimerkiksi vastuukysymysten paikantumisen vuoksi. Jos vastuu väkivaltaa kokevien tilanteen parantamisesta palveluissa asioimisen helpottamisena paikannetaan palvelujärjestelmään, se lisää painotusta parisuhdeväkivallasta yhteiskunnallisena ongelmana, johon puuttuminen on myös yhteiskunnan vastuulla. Diskurssiin sisältyy ajatus siitä, että palvelujärjestelmää on kehitettävä, jotta se voisi paremmin auttaa väkivaltaa kokevia. Jos taas yksilöön paikallistuvat diskurssit painottuvat, fokus tilanteen ratkaisemisesta siirtyy myös herkästi yksilön asiaksi.

5.3 Aktiivisen toimijuuden diskurssi

Aktiivisen toimijuuden diskurssi on aladiskursseineen aineiston toiseksi hallitsevin diskurssi. Kyseisessä diskurssissa väkivallan kokijan aktiivinen toimijuus korostuu useilla eri tavoilla: joskus toimijuutta käsitellään perinteisten toimijuusteorioiden värittämän vahvan, aktiivisen yksilötoimijan (ks. Honkasalo 2013, 43–44) linssin läpi, kun taas toisinaan toimijuus kuvautuu hauraammaksi ja pienemmäksi. Aktiivisen toimijuuden diskurssi tulee esille aineistossa esimerkiksi sanojen aktiivimuotoilun kautta silloinkin, kun kyse on perinteisten toimijuusteorioiden valossa nähdystä ei-toimijuudesta, kuten pelkäämisestä, sietämisestä tai tunnetyöstä. Diskurssia tarkastellessa onkin kiinnitettävä erityistä huomiota aktiivisen toimijuuden monimuotoiseen ja joskus ristiriitaiseltakin vaikuttavaan luonteeseen, joka tehdään näkyväksi yhdistelemällä diskursiivisen kentän eri puolia.

Aktiivisen toimijuuden diskurssia käytetään aineistossa sellaisenaan, mutta sen alle on paikannettavissa myös kolme aladiskurssia sisältöineen, jotka olen nimennyt asiantuntevan toimijuuden, mahdollisen toimijuuden sekä rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskursseiksi. Aladiskurssit ovat syntyneet jonkin selkeästi eroteltavan puhe- tai käsittelytavan ympärille, ja niillä on omat erityispiirteensä ja kietoumansa. Ne myös korostavat aktiivisen toimijuuden diskurssin eri puolia. Aktiivisen toimijuuden diskurssi itsessään on aineistossa kokonaisuudessaan melko hallitseva, mutta sen aladiskursseja ei käytetä yhtä paljon.

Aktiivisen toimijuuden diskurssia käytetään aineistossa kuvailemaan väkivallan kokijan toimijuutta parisuhteen eri vaiheissa eli sekä parisuhteessa elämisen aikana että sen jälkeisenä aikana. Avun hakeminen palvelujärjestelmästä parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan sekä palvelujärjestelmässä asiointi avun saamiseksi ovat sellaisia tekoja, joissa aktiivisen toimijuuden diskurssi korostuu erityisen paljon. Avun hakemisen voi toimintana mieltää täyttävän parisuhdeväkivallan kontekstissa perin-

teisempien toimijuusteorioiden vahvan ja itseohjautuvan toimijuuden (esim. Honkasalo 2013, 43–44) piirteitä. Väkivaltainen parisuhde on aina tilanne, joka rajaa väkivallan kokijan toimijuuden mahdollisuuksia, mutta apua hakiessaan ja tilanteen helpottamiseen pyrkiessään kokijan toiminta kuvautuu selkeästi aktiivisena ja tavoitteellisenä.

”Osa naisista kuvasi lisäksi hakeneensa apua parisuhteensa tilanteelle.” Opinnäyte 3, s. 44

”Pariskunnan ero kärjistyi fyysiseen väkivaltaan, ja kokija hakeutui jo ensimmäisellä kerralla turvakotiin.” Opinnäyte 2, s. 62

Myös avun vastaanottaminen ja palvelujärjestelmässä sen puitteissa asiointi on toimintaa, jossa aktiivisen toimijuuden diskurssi korostuu. Samalla diskurssi kietoutuu sekä palvelujärjestelmän rajaaman että tukeman toimijuuden diskursseihin. Avun haluaminen, vastaanottaminen ja asioiminen ovat prosesseja, joihin väkivallan kokija itse aktiivisesti osallistuu toimijana. Tämä kokijan aktiivinen toimijuus peilautuu palvelujärjestelmän ja siinä toimivien ammattilaisten toimintaan, oli se sitten mahdollistavaa tai rajaavaa. Seuraavissa lainauksissa tulee esille se, miten väkivallan kokijan aktiivista toimijuutta korostetaan suhteessa palvelujärjestelmästä saatavaan tukeen.

”Muutaman naisen palvelujärjestelmäkohtaamisissa ilmeni eräänlaista asiakkaan ja asiantuntijan kulkemista rinnakkain. Tarkoitan tällä rinnalla kulkemisella sitä, että kohtaamisessa asiakas ei määriy yksinomaan toimenpiteiden kohteeksi, vaan työskentelyn keskiössä on jokin yhteisesti tiedostettu ongelma. Työskentely perustuu siihen, että ratkaisua tuohon ongelmaan haetaan yhteisesti.” Opinnäyte 3, s. 74

Edeltävässä lainauksessa nostetaan esiin kokijan omaa toimintaa avunsaajana ja -hakijana. Aktiivisen toimijuuden diskurssissa kokijaa ei käsitellä passiivisena autettavana, vaan auttamisprosessi kuvautuu kahden aktiivisen toimijan yhteispelinä. Voimaantumisen kannalta ajateltuna aktiivisen toimijuuden diskurssi korostaakin käsitteen itsestä lähtöisin olevaa luonnetta, jossa yksilö itse havahtuu mahdollisuuksiinsa ja saa enemmän kontrollia suhteessa elämäänsä. Työntekijät voivat osaltaan auttaa tässä prosessissa, ja myös tukevia palveluita tarvitaan (Kuronen 2004, 279; Lindqvist 2009, 44, 47; Kam 2021, 1431). Toisaalta aineistossa nostetaan esille se, etteivät kaikki parisuhdeväkivaltaa kokevat välttämättä halua ulkopuolista apua tilanteeseensa.

”Avovastauksissa tuli myös esiin se, etteivät kaikki seurusteluväkivaltaa kokevat halua apua. Muutama vastaaja kertoi, ettei hakenut apua, koska ei halunnut tai kokenut tarvitsevänsä sitä. Eräs vastaaja kertoi, että hän haluaa mieluummin selvittää asiat itse kuin hakea apua ulkopuolisilta. Halu käsitellä asioita itse saattaa estää nuoria hakemasta apua myös esimerkiksi mielenterveysongelmiin (esim. Eigenhuis ym. 2021).” Opinnäyte 5, s. 53

Edeltävä lainaus on tutkielman aineiston näkökulmasta melko tyypillinen esimerkki tilanteesta, jossa kokijan suhtautuminen tilanteeseen on jollain tavalla ristiriidassa sen kanssa, mikä kehystetään toimivaksi tai oikeanlaiseksi. Avun hakeminen

näyttäytyy oikeanlaisena tavoitteena, jolloin avun hakemisen haluamattomuus on ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Tällaisissa ristiriitaisissa tilanteissa käytetään usein eri diskursseja rinnakkain siten, että joku niistä painottuu enemmän. Esimerkiksi tässä lainauksessa esiintyy aktiivisen toimijuuden diskurssi, jossa väkivallan kokija tunnustetaan omat halut, arvot ja tiedot omaavaksi toimijaksi. Tämä tulee näkyväksi ilmaisuissa, kuten "ei halunnut tai kokenut tarvitsevansa sitä" ja "haluaa mieluummin". Viimeisessä lauseessa nostetaan kuitenkin esiin toinen diskurssi, tässä tapauksessa ongelmallisen toimijuuden diskurssi. Lauseen paikantuminen ongelmallisen toimijuuden diskurssiin tulee esiin, kun katsotaan koko lainauksen suhdetta kyseisen lauseen kohtaan "saattaa estää", jossa avun hakeminen kehystetään sanan "estää" sävyllä tavoiteltavaksi asiaksi. Lisäksi diskursiivisen vallan painottumista lisää parisuhdeväkivallan vertaaminen mielenterveysongelmiin. Lainauksesta siis välittyy, että parisuhdeväkivalta on asia, jonka käsittelyyn tulisi haluta ja hakea ulkopuolista apua. Aineistossa käsitellään laajasti myös sitä, miten aktiivisesta avun hakemisesta huolimatta väkivallan kokijat eivät olleet saaneet apua ulkopuolisilta, kuten palvelujärjestelmän rajaaman toimijuuden diskurssin yhteydessä jo mainittiin.

"Nainen kuvaa kertoneensa sairaanhoitajalle suoraan, että pahoinpitelyyn syylistyi hänen kumppaninsa, ja että kyseinen mies on hänen mukanaan sairaalassa. Hän ei kuitenkaan koe saaneensa tilanteessa toivomaansa apua." Opinnäyte 3, s. 66

"Nainen kuvaa jopa esitelleensä saamiensa vammoja tuttavilleen, mutta tästä huolimatta asiaan ei puututtu." Opinnäyte 3, s. 54

Aktiivisen toimijuuden diskurssissa käsitellään myös sellaisia avunhaun näkökulmia, jotka eivät suoranaisesti liity eroamiseen, sen harkitsemiseen tai yrittämiseen. Vaikka eroamista tavoitteena korostetaankin tässä diskurssissa ja aineistossa yleisesti, myös selviämiseen tähtäävä ja väkivallan tekijälle haettu apu esitetään kokijan aktiivisen toimijuuden muotoina. Tällaiset tilanteet saattavat liittyä esimerkiksi väkivallan väliaikaiseen pakenemiseen tai yhteiseen asiointiin palvelujärjestelmässä väkivallan tekijän kanssa.

"Ajoittain nainen on paossa mieheltään tuttavien luona." Opinnäyte 4, s. 47

"Turvakotijakson jälkeen kokija kertoi käyneensä puolisonsa kanssa muutamia kertoja perheasioiden sovittelussa, jossa hän muistaa ottaneensa peli- ja päihderiippuvuudet esille, mutta koska tekijä ei myöntänyt ongelmiaan viranomaisille, eikä kokenut tarvitsevansa apua, asioiden käsittely jäi." Opinnäyte 2, s. 62

Edeltävät lainaukset kietoutuvat yhteen edellä kuvatun tekijän rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa, sillä tekijän käytös näyttäytyy ensimmäisessä pakenemisen tarpeen aiheuttajana ja toisessa avunsaannin esteenä. Lisäksi ensimmäinen lainaus paikantuu myös tuetun toimijuuden diskurssiin, sillä tuttavat näyttäytyvät pakopaidan tarjoajina ja täten pakenemisen mahdollistajina. Aktiivisen toimijuuden diskursia käytetäänkin avun hakemisen ja sen saamisen lisäksi väkivaltaisessa parisuhteessa

elämisen kontekstissa. Diskurssissa väkivallan kokijat nähdään henkilökohtaisessa tilanteessaan ja väkivaltaisen parisuhteen kontekstissa elävinä toimijoina.

"Puhuttaessa tiedosta ja epätietoisuudesta on olennaista tarkastella aineistoni naisten ikää ja sitä ajallis-paikallista todellisuutta, missä he ovat väkivaltaa kokiessaan eläneet." Opinnäyte 3, s. 61

"Esimerkki tuo näkyviin sen, että väkivaltaa kokeneet naiset ovat aina konkreettisissa elämäntilanteissaan eläviä yksilöllisiä ihmisiä." Opinnäyte 3, s. 65

Väkivaltaa sisältävässä parisuhteessa elämiseen liitetään diskurssissa vahvasti sellaisia väkivallan arvioinnin, ennakoinnin ja esimerkiksi varautumisen näkökulmia, joissa väkivallan kokijan toimijuuden aktiivinen puoli korostuu. Vaikka tarve kaikkeen tähän toimintaan syntyy tekijän väkivaltaisesta käyttäytymisestä, väkivaltaa kokevan toiminta, toimintamahdollisuudet ja näiden myötä toimijuus ei kuvaudu auttamattoman passiivisena tai vastaanottavana, kuten joissakin muissa diskursseissa. Aineiston neljännessä opinnäytteessä kirjoittaja rakentaa tyyppikertomuksia väkivaltaisten parisuhteiden kulusta. Hän käyttää näissä kertomuksissa esimerkiksi seuraavia ilmaisuja:

"Vaimo alkaa aavistella, että kaikki ei kunnossa heidän suhteessaan." Opinnäyte 4, s. 41

"Kun mies seuraavalla kiukkukerralla iskee naisen auton tuulilasin hajalle, naista alkaa epäilyttää miehen hyvyys aviopuolisena ja yhteisten lasten isänä. Hän alkaa punnita mielessään suhteen koossa pysymisen etuja ja haittoja." Opinnäyte 4, s. 41

Tyyppikertomuksissa tämä aktiivinen toimijuus, arviointi ja reagointi, suhteutuu muihin diskursseihin, kuten toisen lainauksen ensimmäisessä lauseessa käytettyyn tekijän rajaaman toimijuuden diskurssiin. Kokijan toiminnasta käytetään aktiivimuotoisia ilmaisuja, kuten "aavistella" ja "punnita". Toiminnan tarpeen taustalla on selvästi väkivaltaisen kumppanin aiheuttamat rajoitukset ja toimet, mutta lauseissa suhteutetaan kokijan toimintaa näihin tilanteisiin aktiivisena ja rationaalisena, korostaen ajattelun ja pohdinnan voimaa. Parisuhteessa elämisen kontekstissa väkivaltaa kokevan aktiivinen toiminta saattaa näyttäytyä myös yrityksenä estää väkivallanteoja tai vahvistaa oman toimijuuden mahdollisuuksia.

"Eräs kokija kuvasi kokemuksiaan siitä, miten he tekivät kumppanin kanssa yhteisen lomamatkan, ja sopivat että mies maksaa puolet matkan kuluista jälkikäteen, koska hänellä ei juuri sillä hetkellä ollut rahaa. Kaikki menot kirjattiin ylös ja oli selkeästi sovittu, mitä miehen tulee maksaa takaisin." Opinnäyte 2, s. 51

"Eräs väkivaltaa kokeneista naisista kertoi kirjoittaneensa tapahtuneita ylös, jotta ei myöhemmin ala epäilemään, onko väkivaltaisuuDET todellisuudessa edes tapahtuneet." Opinnäyte 1, s. 35

Edeltävissä lainauksissa väkivaltaa kokevat näyttäytyvät toimijoina, jotka pyrkivät teoillaan turvaamaan omia myöhempiä toimintamahdollisuuksiaan väkivaltaa

vastaan. Nähdäkseni nämä teot voi ymmärtää sellaisena vastarintana, jonka toteutumisesta väkivaltaisissa suhteissa on tutkittu jonkin verran¹¹. Aktiivinen toimijuus kytkeytyy siis arvioimisen ja varomisen lisäksi toimintoihin, joiden tarkoituksena on saada jonkinlaista hallintaa tilanteesta, vaikkei toiminto suoraan liittyisi suhteesta poistumiseen. Edeltävien muotojen lisäksi kokijan toimijuutta liitetään diskurssissa väkivaltaisesta suhteesta selviytymisen näkökulmiin. Suhteesta elämisen ja selviytymisen näkökulmat poikkeavat niistä, joissa suuntaudutaan eroamiseen tai eron jälkeiseen elämään. Aktiivisen toimijuuden diskurssia on paikannettavissa erilaisista diskursiivisista kietoumista myös siellä, missä suhteesta lähteminen ei kuvautunut kokijan sen hetkisenä tavoitteena.

Kokijan lainaus: "Kyl jollakin tasolla varmaan rikki menee. Joku särkyy tuolla omas mielessä. Tai onks siin sit enää vaan se eloonjäämisvietti, joka on niin voimakas, et pitää hengissä, täytyy selvitä. Mä menen tosta eteenpäin, eteenpäin, eteenpäin ja eteenpäin... (EHY-EKSI/H6N/28)" Opinnäyte 4, s. 46-47

"Väkivallan salaaminen ulkopuolisilta voi toimia väkivaltaa kokevan keinona selviytyä väkivaltaisessa suhteesta päivästä toiseen ja sillä pyritään kieltämään omaa haavoittuvuutta (Nousiainen 2015, 100)." Opinnäyte 1, s. 48

"Nainen harkitsee avun pyytämistä viralliselta taholta, muttei uskalla eikä halua tehdä sitä. Avun hakemista estää naisen ajatus siitä, että hän on kuitenkin kerran mennyt naimisiin ja miehestä on tullut heidän yhteisten lastensa isä. Sen takia miehen pyytäessä anteeksi ja luvatta, ettei väkivalta enää toistu, naisen oloa helpottaa se, että hän haluaa uskoa miestänsä. Perhettä ei tarvitse hajottaa." Opinnäyte 4, s. 47-48

Viimeinen lainaus paikantuu kokonaisuudessaan enemmän rajoittuneen toimijuuden kontekstiin, jossa kokijan arvomaailmaa sivuavat ajatukset avioliiton kestävyuden sekä perheen yhdessä pysymisen vaatimuksista estävät avun hakemista sisäisinä tekijöinä, jolloin ne nähdään toimijuutta rajoittavina. Lainauksessa kuitenkin nostetaan esille myös kokija pohtijana ja arvioijana: "harkitsee avun pyytämistä". Lisäksi tietynlainen aktiivisen toimijuuden diskurssin häivähdys voidaan nähdä kokijan arvojen ja niiden toteuttamisen kautta: "...naisen oloa helpottaa se, että hän haluaa uskoa miestänsä. Perhettä ei tarvitse hajottaa." Sanavalinta "haluaa uskoa" tekee kokijasta aktiivisen toimijan, jolla on omia haluja ja tavoitteita. Nämä halut ja tavoitteet kuitenkin kehystetään rajoittuneen toimijuuden diskurssin avulla vääränlaisiksi, sillä ne eivät kohdistu väkivaltaisesta suhteesta irtautumiseen. Väkivaltaisen suhteen heikentäessä kokijan hyvinvointia yhdessä pysymisen tavoitteet näyttäytyvät epärationaalisina eivätkä yksilön aitoina valintoina, jolloin kyse ei ole perinteisen toimijuuskäsityksen mukaan aktiivisesta toimijuudesta, vaan toimijuus voidaan käsittää jollain tavalla vinoutuneena. Aktiivisen ja rajoittuneen toimijuuden diskurssien yhteenkietouma onkin aineistossa toistuva ilmiö.

¹¹ Väkivaltaa kokevien aktiivisesta toimijuudesta esimerkiksi Abraham (2000, 132-153) Jones ja Mattingly (2016, 265), Lindqvist (2009, 226-227) sekä Lloyd, Emery ja Klatt (2009, 264-277).

Kokijan lainaus: "Niin mä sanoin, et mä haluan eron tosta miehestä. Mä olen halunnut jo yli 20 vuotta. Mut kun mä en uskalla. Mä pelkään sitä niin paljon." (EHYEKSI/H6N/18)" Opinnäyte 4, s. 46

"Nainen kertoo yrittäneensä saada miestänsä avun piiriin ja uskoneensa siihen, että muutos voisi olla mahdollinen." Opinnäyte 3, s. 44

Toisessa lainauksessa aktiivinen toiminta, yritys saada väkivaltainen kumppani avun piiriin, rinnastetaan muutokseen uskomisen kanssa, joka opinnäytteen kontekstissa kehystetään laajasti toimijuutta sisäisesti rajoittavaksi tekijäksi. Ensimmäisessä lainauksessa taas nousee esille kokijan sisäinen kamppailu: toisaalta halu ja motivaatio erota väkivaltaisesta kumppanista, mutta tätä estävänä sisäisenä tekijänä pelko kumppania kohtaan. Pelko tunteena on aineistossa asia, jota käsiteltiin hyvin monesta erilaisesta tulokulmasta.

"Esimerkiksi Andersonin, Gilligin, Sitakerin, McCloskeyn, Malloyn ja Grigsbyn tutkimuksessa kysyttiin parisuhdeväkivaltaa kokeneilta naisilta syitä sille, miksi naiset olivat jääneet suhteeseen tai vastaavasti palanneet väkivaltaisen miehensä luokse. Naisista 22,4 prosenttia totesi yhdeksi syyksi sen, että väkivaltaisen miehen toimintamallit olivat tuttuja ja he tunsivat olonsa turvallisemmaksi hänen kanssaan. (Anderson ym. 2003, 154.)" Opinnäyte 3, s. 46-47

Edeltävä lainaus sijoittuu vahvasti rajoittuneen toimijuuden diskurssiin, sillä siinä taustalla vaikuttava tekijä on pelko, joka on kehystetty kyseisessä opinnäytteessä toimijuutta sisäisesti rajoittavaksi seikaksi. Väkivallan kokijan toiminnasta käytetään kuitenkin aktiivi-ilmaisuja: "jääneet suhteeseen" ja "palanneet väkivaltaisen miehensä luokse". Tämän vuoksi aktiivisen toimijuuden diskurssia lainauksessa ei pysty sivuuttamaan täysin, vaikka se ei näyttäytykään sitä hallitsevana diskurssina. Aktiivisen toimijuuden ja rajoittuneen toimijuuden diskurssien yhteen kietoutumisessa tulee erityisesti näkyväksi se, miten monimutkainen ilmiö lähisuhdeväkivallan kokijan sisäiset prosessit ovat ja millaista ambivalenssia näiden sisäisten prosessin, jäämisen sekä lähtemisen, välisten yhteyksien käsittelyyn liitetään. Kyseisten diskurssien välisessä hallitsevuuskamppailussa aktiivisen toimijuuden diskurssia painotetaan enenevässä määrin niissä tilanteissa, kun väkivallan kokijan lähtemisen estävät sisäiset seikat, kuten pelko tai välittäminen, ovat väistyneet. Lähtemistä estävien sisäisten tekijöiden, kuten pelon tunteen, voittaminen kehystetään aktiiviseksi.

"Pariskunta erosi, ositti omaisuutensa ja haastateltava hankki itselleen oman asunnon. Yksi haastatelluista naisista pelkäsi puolisoaan koko liiton ajan ja voitti pelkonsa vasta, kun näki lapsensa kärsivän väkivallasta." Opinnäyte 4, s. 46

"Oleellista ehkä onkin, että nainen pystyy ylittämään omat syyllisyyden kokemuksensa ja pelkonsa liittyen perheen hajottamiseen, jotta kykenee lopulta katsomaan niin omaa parastaan kuin arvioimaan myös väkivaltaisen suhteen vaikutuksia pariskunnan lapsiin." Opinnäyte 1, s. 50

Toisaalta pelkoa käsitellään aktiivisen toimijuuden diskurssissa myös kolmannella, edellä esitellyistä poikkeavalla tavalla. Tällöin sitä ei nähty pelkästään sisäisesti

rajoittavana, vaan toimintana itsessään. Tämän kaltaisessa pelon käsitteellistämässä voidaan nähdä yhteys Honkasalon (2013) käsityksiin pienestä ja hauraasta toimijuudesta. Tunteminen voidaan käsittää toimintana sen sijaan, että se ymmärrettäisiin pelkästään toimijuutta rajoittavana sisäisenä tai ulkoisena tekijänä (Sartre 1962, 63–71; Honkasalo 2013, 49). Tunteen ja järjen vastakkainasettelu toimijuuskeskustelussa voidaan nähdä osittain myös keinotekoisena, sillä ihmiset ovat tuntevia toimijoita, ja tässä kokonaisuudessa tunteet ja toiminta kietoutuvat yhteen monin eri tarkoituksin¹².

”Pelon ja vallan välinen suhde ei kuitenkaan rajoitu yksinomaan tähän, ja Hydénin mukaan pelko onkin osoitus voimattomina (eng. powerless) pidettyjen naisten vastarinnasta. Pelontunne sisältää hänen mukaansa hiljaista tietoa naisen haluamista asioista. Pelko on osoitus siitä, että nainen vastustaa miehen väkivaltaa eikä halua kokea sitä. (Hydén 2005, 172.)” Opinnäyte 3, s. 47

Aineistossa pohditaan myös eksplisiittisesti kokijan toiminnan päämääriä niissä tilanteissa, joissa ne eivät suuntaudu eroamiseen. Nämä tilanteet saattavat liittyä esimerkiksi kokijan haluihin tai arvoihin, vaikkapa perheen yhdessä pitämiseen.

”Toimijuudessa keskeiseksi muodostuu yksilön arvot yksilön toimintaa ohjaavana tekijänä (Bandura 2001, 6-11). Parisuhteeseen jäämisessä tai siitä lähtemisessäkin on kyse arvoista. Jäämiseen tai lähtemiseen vaikuttaa se, mitkä asiat nainen arvottaa toista korkeammalle. Jos nainen asettaa esimerkiksi ehjän perheen arvojärjestyksessä väkivallatonta parisuhdetta korkeammalle, voi nämä arvot ja niistä kiinni pitäminen asettua väkivaltaisen parisuhteen päättämisen estäviksi tekijöiksi.” Opinnäyte 1, s. 43

”Väkivaltaa kokevat naiset saattavat jäädä väkivaltaiseen parisuhteeseen, koska haluavat pitää perheen yhdessä (Beaulaurier ym. 2008, 63)” Opinnäyte 1, s. 49

Väkivaltainen parisuhde on tilanne, joka kiistämättä heikentää väkivaltaa kokevan hyvinvointia (esim. Coker ym., 2002). Tähän näkökulmaan peilaten suhteesta lähteminen väkivallan kokijan päämääränä korostuu kokijan toimijuuden käsittelyssä. Toimijuuden nähdään yleisesti olevan rationaalista ja tavoitteellista (Honkasalo 2013, 43–44), ja yksilön hyvinvointia heikentäviin tavoitteisiin suuntautuminen, kuten suhteessa pysyminen, nähdään tästä poikkeavana. Tällöin se saatetaan käsittää heikkona toimijuutena tai ”ei-toimijuutena”. Toisin sanoen, toiminta, joka ei suoranaisesti ole eroa kohti menevää tai jossa ero ei ole kokijan suorana päämääränä, kehystetään diskursiivisesti esimerkiksi ottamalle rinnalle toisia, tilanteisesti hallitsevia diskursseja. Väkivallan kokijan ajatuksia ja järkeilyä korostetaan aineistossa etenkin niissä kohdissa, missä kokijan arviointi- ja päättelyketju johtaa eroajatuksiin ja sen suunnitteluun.

”Miehen puuttuminen naisen yksityiseen elämään ja turvallisuuden alkaa olla liiallista ja nainen alkaa miettiä, miltä tuntuisi elää vapaasti. Parisuhde on naisen kannalta kestävä, kun hän alkaa säästää rahaa oman vuokra-asunnon takuuvuokraa varten.” Opinnäyte 4, s. 43

¹² Esimerkiksi tunteiden, motivaation ja toiminnan suhteesta MacIntyre, Ross & Clément (2019).

"Nainen keskustelelee sosiaaliohjaajan kanssa ja toteaa, ettei ole uskaltanut hakea apua, mutta on jo pitkään halunnut lähteä liitosta. Hän on salaa valmistellutkin lähtöä." Opinnäyte 4, s. 52

Suhteen päättämiseen liittyen aineistossa käsitellään sekä kokijan henkistä prosessia liittyen eroamiseen että sen käytännön toteutusta. Eron suuntautuminen ja sen eteen toimiminen näyttäytyy aineistossa erityisen vahvana aktiivisena toimijuutena. Tarve eroamiseen paikantuu väkivaltaisen kumppanin käytökseen ja täten häivähdyksenä rajatun toimijuuden diskurssiin, mutta koska kokijan toiminta kuvataan vahvana ja mahdollisena tästä huolimatta, aktiivisen toimijuuden diskurssi hallitsee aineistossa käytyä eroamisen käsittelyä yksipuolisesti.

"Myöhemmin hän kuvaa hankkineensa ajokortin ja vieneensä autolla omia tavaroitaan pikkuhiljaa pois pariskunnan yhteisestä asunnosta." Opinnäyte 3, s. 60

"Tämä on naiselle viimeinen pisara. Hän päättää, että lasten ei enää tarvitse nähdä tällaista elämää eikä hän halua kuolla väkivaltaan ja jättää lapsia miehen kasvatettaviksi. Nainen lähtee lasten kanssa kodista ja liitosta vielä samana iltana." Opinnäyte 4, s. 42

Aktiivisen toimijuuden diskurssia käytetään aineistossa myös eron jälkeisestä ajasta kirjoitettaessa. Eron jälkeisessä ajassa väkivaltaa kokeneen aktiivista toimijuutta käsitellään sekä väkivallan tekijän edelleen jatkuvan väkivallan että kokijan selviytymisen, toipumisen ja elämän jatkumisen näkökulmista. Toimijuus kuvautuu toimintarajoituksiin nähden yksiselitteisen vahvana ja horjumattomana.

"Nainen kokee entisen miehensä taholta eron jälkeistä vainoa, muttei anna sen häiritä elämänsä." Opinnäyte 4, s. 43

"Must on tullu paljon vahvempi ihminen ajan kanssa. (EHYEK-SI/H3N/30)" Opinnäyte 4, s. 49

Eräänlaisena poikkeuksellisena maininta aineiston viidennessä opinnäytteessä nostetaan esille myös parisuhdeväkivallan kokijan väkivaltainen toiminta väkivallan tekijää kohtaan. Tilanteet kehystetään opinnäytteen kontekstissa siten, että väkivalta tekijää kohtaan on johtunut tekijän tekemästä väkivallasta eli on ollut niin kutsuttua reaktioväkivaltaa, tai seurausta jostakin ikävästä tunteesta.

"Väkivaltaan reagoiminen väkivallalla nousi myös yhdessä vastauksessa esiin. Jatkuva väkivallalle altistuminen voi johtaa siihen, että uhri käyttää väkivaltaa väkivallan tekijää kohtaan. Seurusteluväkivallan kokeminen voi myös vaikuttaa seuraaviin parisuhteisiin ja lisätä riskiä väkivaltaiseen käytökseen, kuten yhdessä vastauksista käy ilmi. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että nuorena koettu seurusteluväkivalta lisää todennäköisyyttä käyttäytyä väkivaltaisesti tai kokea väkivaltaa tulevilla parisuhteissa (esim. Gómez 2011, 178)." Opinnäyte 5, s. 38

Lainauksessa käytetään vahvasti vahingoittuneen toimijuuden diskurssia, mutta aktiivisen toimijuuden diskurssi kuitenkin kietoutuu siihen. Ensimmäisessä lainauksessa kokijan väkivaltaista käytöstä kuvataan aktiivisena, "uhri käyttää väkivaltaa", mutta identiteettiä tuottavien sanojen "uhri" ja "tekijää" kautta lauseen painotus

muuttuu. Asia esitetään vahvasti vahingoittuneen toimijuuden diskurssin kautta, jossa henkilö toimii väkivaltaisesti vain siksi, että häneen kohdistuva kohtelu on vahingoittanut hänen toimijuuttaan ja hän reagoi väkivaltaan tällä tavalla. Vastuu ei paikannu tässä väkivaltaa käyttävälle henkilölle, sillä toinen osapuoli identifioidaan edelleen väkivallan tekijäksi ja vastuulliseksi häneen kohdistuvasta väkivallasta, kun taas kokija on ”uhri” silloinkin, vaikka käyttäisi itse väkivaltaa. Tämä tuo mielenkiintoisella tavalla esille sen, miten paljon käytetyllä diskurssilla on merkitystä asian, kuten väkivaltaisen käytöksen, kannalta.

Rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssi. Rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toiminta kehystetään rationaaliseksi, eli järkeväksi, tai adaptiiviseksi, eli kokijan vallitseviin toimintamahdollisuuksiin suhteuttamaksi. Oman toiminnan suhteuttaminen vallitseviin toimintamahdollisuuksiin painottuu kokijan tekemään arvioon hänen mahdollisuuksistaan ja rajoituksistaan tilanteessa sekä tämän pohjalta toimimiseen. Väkivaltainen parisuhde on aineiston valossa erilaisista syistä hyvin vahvasti kokijan toimijuutta ja sen mahdollisuuksia rajoittava. Rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan sopeutumista näihin vallitseviin olosuhteisiin käsitellään muista diskursseista poikkeavalla painotuksella. Eräs esimerkki tästä on pelon tunne, jota käsitellään rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssissa seuraavasti:

”Tutkimusten mukaan parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset saattavat jäädä suhteeseen, koska pelkäävät kumppaninsa kosta (World Health Organization 2012). Kostolla saateen viitataan muun muassa fyysisiin rangaistuksiin. Nainen jää usein tällaisissa väkivaltatilanteissa fyysisten ominaisuuksiensa vuoksi alakynteeseen (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 46). Myös Isotalon (2019) tutkimuksen mukaan yksi syy sille, miksi seurusteluväkivaltaa kokeneet tytöt salaavat asiaa ulkopuolisilta, on pelko poikaystävästä kohtaan.” Opinnäyte 5, s. 44

Kyseisessä lainauksessa pelko esitetään tekijänä, joka saa väkivaltaa kokeneet jäämään parisuhteeseen ja salaamaan kokemaansa väkivaltaa. Tämä pelko väkivaltaista kumppania kohtaan kehystetään kuitenkin tietyllä tavalla järkeväksi, sillä ”nainen jää usein tällaisissa väkivaltatilanteissa fyysisten ominaisuuksiensa vuoksi alakynteeseen”. Kyseinen lause esitetään tosiasiana, ja lisäksi sitä legitimoidaan tutkimuslähteeseen viitaten (ks. Pälli & Lillqvist 2020, 393). Tästä seuraa, että väkivallan kokijan tietäessä tämän asian ja arvioidessa tilannetta sen valossa, on hänen päätelmänsä tilanteessa vallitsevissa todennäköisyyksistä oikea ja pelko suhteellinen reaktio, joka liittyy pyrkimykseen suojella itseä väkivallalta yksiselitteisesti fyysisesti vahvemman tekijän taholta. Tällaisella tavalla kehystettynä kokijan toiminnan rajaukset tulevat näkyväksi, mutta niitä ei paikanneta esimerkiksi hänen sisäisten tekijöidensä rajoittamiseksi kehystämällä pelon tunne itsessään rajoittavaksi tekijäksi, vaan rajoittavuus paikantuu tekijään ja tätä kautta väkivallan tekijän rajoittaman toimijuuden diskurssiin.

Kokijan pelko taas näyttäytyy järkevänä ja ymmärrettävänä arvioinnin tuloksena vaikeassa tilanteessa. Pelon ja arvioinnin välistä suhdetta käsitellään rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssissa vetoamalla myös kokijan omakohtaisiin kokemuksiin kumppanin väkivallasta ja hänen kyvystään väkivaltaan, jonka seurauksena tilannetta arvioidaan ja ennakoidaan.

”Erityisesti toistuvan väkivallan ulkopuolella olevien on usein erittäin vaikeaa kuvitella sitä tapaa, jolla pelko, etenkin jatkuva väkivallan pelko, muokkaa kokijansa todellisuutta (Ronkainen 2006, 545). Pelon arviointi ulkopuolisen silmin onkin erittäin ongelmallista, väkivallan kokijalle kyse on koetusta tilanteesta, tapahtuneesta, joka on tuonut väkivallan realiteetiksi, konkreettiseksi mahdollisuudeksi hänen elämäänsä. Todennäköisyyden maailmasta tulee ”entä jos”- maailma, jossa erilaiset vihjeet, yllä mainitussa otteessa väkivallan uhka, vakuuttaa väkivallan toteutumisen mahdollisuudesta.” Opinnäyte 2, s. 52

Lainauksessa arviointiprosessin rationaalisuutta lähdetään perustelemaan vetoamalla etenkin siihen, että ulkopuolisten on vaikea ymmärtää ilmiötä, mutta kokijalle pelko on todellisessa suhteessa hänen kokemaansa aitoon väkivaltaisuuteen, joka voi hyvinkin toistua. Rationaalisen tai adaptiivisen toimijuuden diskurssia käytetään ennakoinnin ja arvioinnin käsittelyn lisäksi myös väkivaltaa kokevan selviytymisstrategioita ja sopeutumista käsittelevissä kohdissa.

”Grigsby ja Hartman huomauttavat kuitenkin, että naisten päätös jäädä väkivaltaiseen suhteeseen on lähes aina strateginen ratkaisu. Käytös, joka saattaa muiden silmissä olla merkki riippuvuudesta, saattaa naisen elämässä merkitä yksinomaan pyrkimystä selviytyä hengissä päivästä toiseen. (Grigsby & Hartman 1997, 490.)” Opinnäyte 3, s. 43

”Miehen aiempi väkivaltainen käyttäytyminen synnytti siis naisissa pelon oman toimintansa seurauksista. Mies oli jo aiemmin osoittanut olevansa kykenevä väkivaltaan, ja tämä teki näkemykseni mukaan naisten kokemasta pelosta entistä perustellumpaa. Pelon seurauksena naiset punnitsivat etukäteen tekojensa vaikutuksia ja rajoittivat sellaista toimintaa, jonka ajattelivat voivan kostautua.” Opinnäyte 3, s. 46

Näissä lainauksissa korostuu diskurssin adaptiivista, sopeutuvaa toimijuutta painottava puoli. Tekijän väkivalta rajaa kokijoiden toimintaa, mutta heidän vastatoimensa eli punnitseminen, varominen, itsen syyttäminen ja parisuhteeseen jääminen kuvautuvat diskurssissa selviytymisenä ja sopeutumisenä vaikeaan tilanteeseen. Toimintoja ei kuvata esimerkiksi epärationaalisina tai yksinkertaisen passiivisina, vaan niissä korostuu aktiivinen painotus. Tätä näkökulmaa voi heijastaa esimerkiksi Raon (2015), Jäppisen (2015, 54, 207) ja Honkasalon (2013) ajatuksiin toimijuuden monimuotoisuudesta ja pienestä toimijuudesta; siitä, että toimijuudessa voivat painottua esimerkiksi kestävyys ja sietäminen.

Mahdollisen toimijuuden diskurssi. Mahdollisen toimijuuden diskurssin olen tullut kinnut sellaisista aineiston kohdista, joissa väkivaltaa kokevan toimijuus esitetään olemassa olevia toimintamahdollisuuksia ja potentiaalista toimintaa korostaen. Kokonai-

suudessaan toimintamahdollisuuksien korostaminen kuvautuu aineistoni opinnäytteissä hyvin väistyvästä verrattuna toiminnan rajoitteiden näkökulmaan. Diskurssi on kuitenkin selvästi paikannettavissa aineistosta ja poikkeaa muista diskursseista aiheen käsittelyssä. Se jäsenyy aktiivisen toimijuuden diskurssin alle siitä syystä, että aktiivisen toimijuuden nähdään olevan mahdollista silloin, kun on mahdollisuuksia toimia myös toisin (Giddens 1984, 14; Ronkainen 2008, 388; Honkasalo 2013, 44).

”Esimerkiksi väkivaltaisesta suhteesta lähteminen ei näin ollen kuvaudu naisten kertomuksissa mahdottomana tehtävänä. Valta-asetelmia tarkasteltaessa tämä tarkoittaa sitä, että suhteessa miehen harjoittamaan väkivaltaan ja vallankäyttöön naisella on ainakin teoreettinen mahdollisuus myös vastarintaan. Ymmärrän tässä kontekstissa vastarinnaksi esimerkiksi väkivaltaisen suhteen jättämisen ja muut naisen omaa turvallisuutta parantavat toimenpiteet. Vastarinnan ja naisen oman vallankäytön mahdollisuudet ovat linjassa Foucault’n keskeisen näkemyksen kanssa, jonka mukaan valtaan liittyy aina myös vastarinnan mahdollisuus (esim. Foucault 2010, 74). Vastarinnan mahdollisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että tuota mahdollisuutta välttämättä aktiivisesti hyödynnettäisiin.” Opinnäyte 3, s. 48

Lainauksessa esitetään, että väkivaltaa kokevilla on mahdollisuus lähteä suhteesta, toimia oman turvallisuutensa parantamiseksi tai tehdä muunlaista vastarintaa suhteessa väkivallan tekijän toimintaan. Lainauksessa kuitenkin mainitaan myös, että vastarinnan mahdollisuus on ”ainakin teoreettinen”. Tällä liennytetään nähdäkseni asian esittämistä liian yksioikoisena, jolloin diskurssin sävy voisi helposti esiintyä kokijaa tilanteestaan syyllistävänä. Väkivallan kokijoita tilanteestaan vastuullistava ja syyllistävä diskurssi on noussut esiin väkivallan kokijoita koskevassa diskurssintutkimuksessa (Thapar-Björkert & Morgan, 2010). Viimeinen lause kuitenkin tuo esille toimintamahdollisuuksien korostamiseen liittyvän valinnan näkökulmaa: vaikka toiminta olisi mahdollista, sitä ei välttämättä tehdä. Mahdollisen toimijuuden diskurssia käytetäänkin niissä kohdissa, joissa suhteesta lähteminen esitettiin mahdollisena sen sijaan, että se kehystettäisiin kaikkien toimintarajoitteiden kontekstissa miltei mahdottomaksi.

”Hän ymmärtää, ettei sopeutuminen alituisen pelossa elämiseen ole ratkaisu, jolloin jäljelle jää vain suhteen katkaiseminen. Nainen tietää olevansa luonteeltaan sinnikäs ja hän toteuttaa liitosta lähdön tahdonvoimansa ja elämänhalunsa avulla.” Opinnäyte 4, s. 48

Lähdön mahdollisuutta lisääviksi tekijöiksi kehystetään esimerkissä kokijan luonteen sinnikkyys ja hänen itsetietämyksensä tämän suhteen sekä hänen tahdonvoimansa ja elämänhalunsa. Mahdollisen toimijuuden diskurssi on erityisen mielenkiintoinen tulkinnallinen löydös väkivaltaa kokevan toimijuuden käsittelyn kannalta, sillä yleisempää on käsitellä suhteesta lähtemisen mahdollisuutta lähes olemattomana ja täten myös toimijuuden mahdollisuuksia hyvin rajoittuneina. Yllä olevassa lainauksessa esitetään eksplisiittisesti toimijuuden vaihtoehdot ja kokijan valinta. Lisäksi poikkeuksellista lainauksessa on se, miten se korostaa kokijan sisäisiä tekijöitä lähtemistoiminnan mahdollistajina niiden rajoittavuuden sijasta, kuten rajoittuneen toimijuuden diskurssissa tehdään. Toimintamahdollisuudet saatetaan diskurssissa liittää

väkivallan kokijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten sukupuoleen, tai näiden ominaisuuksien kehittymiseen, kuten vanhentumiseen.

”Yllä olevassa sitaatissa ilmenee naiseuden mukana tuomien tietojen ja kokemuksen lisäksi myös motivaatio hakeutua avun piiriin. Parisuhdeväkivaltaa kokevien naisten motivaatiota avun hakemiseen on tutkittu myös aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Rohnin ja Tenkorangin (2022) tutkimuksessa motivaatioon vaikutti uupumus, väkivallan muuttuminen vakavammaksi sekä luotto muihin ihmisiin ja läheinen suhde heihin. Naisten kohdalla erityisesti vahvat siteet perheenjäseniin tai ystäviin voivat lisätä kokemusta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, mikä voi taas lisätä motivaatiota hakea läheisiltä apua. Siten nais-sukupuoli voi lisätä yksilön toimijuutta avun hakemisessa motivaation kautta.” Opinnäyte 5, s. 46

Lainauksessa kokijan sukupuoli kehystetään tekijäksi, joka voi lisätä hänen käytössään olevia toimintamahdollisuuksia sen kautta, että naissukupuolen edustajilla saattaa olla erityisen vahvat siteet lähipiiriinsä, jolloin motivaatio hakea heiltä apua väkivaltaisessa suhteessa voi olla suurempi kuin toisenlaisessa tilanteessa. Täten nais-sukupuoli kehystetään toimijuutta mahdollistavaksi tekijäksi suhteessa avun hakemiseen. Tällainen naiseuden tuomia mahdollisuuksia korostava diskursiivinen kehystämistapa on aineiston kokonaisuudessa tietynlainen poikkeus, koska tutkielmissa käsitellään sukupuolta yleisemmin toimintamahdollisuuksien rajoittumisen näkökulmasta. Mahdollisen toimijuuden diskurssissa kyse on pääasiassa juuri toiminnan mahdollisuuksiin liittyvien valinnan kysymysten käsittelemisestä.

”Todellisuuden kieltäminen niin itseltä kuin muiltakin sekä pyrkimys unohtaa väkivaltaiset tilanteet voi olla helpompi ratkaisu” Opinnäyte 1, s. 35

”Väkivaltaa kokenut pelkää muiden ihmisten reaktioita tilanteeseen ja valitsee mieluummin väkivallan peittelyn kuin muiden silmissä esimerkiksi hyväuskoiseksi tai tyhmäksi leimautumisen.” Opinnäyte 1, s. 48

Olennaista lainausten paikantumisessa mahdollisen toimijuuden diskurssiin ovat kohdat ”helpompi ratkaisu” ja ”valitsee mieluummin”. Molemmat ilmaukset tuovat esille sen, että kokija on tehnyt aktiivisen ratkaisun tai valinnan, vaikka tähän valintaan vaikuttavia, rajoittavia tekijöitä tuodaankin ilmi. Tilanne esitetään kuitenkin valintana, jossa voitaisiin valita myös toisin, jolloin toimijuuden edellytyksenä pidetty mahdollisuus valita on läsnä. Tätä näkökulmaa tuodaan myös nostamalla esiin väkivaltaa aikaisemmin suhteissaan kokeneiden katumusta.

”Itsesyytösten positiosta tarkasteltuna suhteensa jättänyt nainen, ”nainen joka lähti” syyttää entistä minäänsä, ”naista joka jäi”, huonoista valinnoista. Hydén analysoi tätä ilmiötä hyvin vastaavalla tavalla kuin itsekin tein: huonoja valintoja tehnyt ”entinen minä” näyttää naisten kertomuksissa henkilönä, jolla olisi ollut valtaa jättää suhde taakseen. Edelleen, koska naisella olisi ollut valtaa lähteä, mutta hän ei tehnyt niin, asettuu vastuu väkivallan jatkumisesta tästä näkökulmasta yksin naiselle itselleen. (Hydén 2005, 180–182.) Tämä toimii perusteluna naisen itse itsensä kohdistamille syytöksille.” Opinnäyte 3, s. 48–49

Asiantuntevan toimijuuden diskurssi. Kaikissa opinnäytteissä käytetään asiantuntevan toimijuuden diskurssia vähintään niissä yhteyksissä, joissa lainataan väkivallan kokijoilta kerättyä haastatteluaineistoa. Tässä diskurssissa väkivallan kokijat nähdään oman tilanteensa vuoksi parisuhdeväkivallan kontekstin tuntevina ja tietävinä kokemusasiantuntijoina, joilta saatua tietoa hyödynnetään aiheen tutkimuksessa. Väkivallan kokijoiden kertomuksia referoidaan opinnäytteissä laajasti, käyttämällä ilmauksia kuten ”naisten kertomuksissa”, ”naiset kuvasivat” ja ”naiset kertoivat”. Diskurssissa korostuu se, että väkivaltaa kokeneet tutkimuksiin osallistujat tuovat aktiivisesti esiin oman elämänsä tapahtumia ja sisäistä tietopääomaansa. Tutkimukseen osallistuvat kokijat näyttäytyvät aktiivisina toimijoina, jotka tahtovat osallistua aiheen tutkimukseen ja tiedontuotantoon.

”Kyselyn avulla selvitimme nuorten näkemystä siitä, olisivatko he toivoneet apua kokemaansa seurusteluväkivaltaan ja millaista apua he olisivat halunneet saada. Vastaajista 26 henkilöä eli noin kolme neljäsosaa olisi toivonut tai toivoo tällä hetkellä apua kokemaansa seurusteluväkivaltaan. Vain kahdeksan vastaajaa ei toivonut apua. Aineistossamme nousee siten esiin nuorten toive avun saamisesta.” Opinnäyte 5, s. 53

”Vastauksissa nuori ikä osoittautui tekijänä, joka on vaikuttanut nuorten käsitykseen seurustelusuhteen rajoista, mutta myös toisaalta aikuisten ja oppilaitosten rooli lähisuhdeväkivallan tietoisuuden lisääjinä olisi nuorten mielestä tärkeää.” Opinnäyte 5, s. 57

Molemmissa lainauksissa kokijat esitetään informantteina, joilta tutkielman tekijät ovat halunneet kerätä tietoa liittyen seurusteluväkivallan kokemiseen. Ensimmäinen lainaus paikantuu vahvasti kokijoiden oman spesifin tilanteen kontekstiin, mutta toisen lainauksen kohdalla siirrytään myös tasolle, jossa pohditaan sitä, miten asioiden tulisi olla. Tämä näkyy lainauksen viimeisen lauseen muotoilussa. Tällaista kokijoiden suorittamaa kehittämispohdintaa tuodaan esille aineistossa myös laajemmin.

”Työterveysväylän lisäksi naiset ehdottivat väkivallan seulontapaikoiksi terveyskeskusta ja sosiaalitoimea. Naisten näkökulmissa korostui ajatus siitä, että väkivaltaa tulisi seuloa ja aihe pitäisi voida ottaa puheeksi monissa erilaisissa palvelujärjestelmäkohtaamisissa.” Opinnäyte 3, s. 76

”Yhden vastaajan mukaan matalan kynnyksen apu voisi olla esimerkiksi soittopyyntöpalvelu, jossa voisi keskustella ammattilaisen kanssa.” Opinnäyte 5, s. 58

Asiantuntevan toimijuuden diskurssissa esiin nostetut kokijoiden näkemykset palveluiden kehittämisestä liittyvät niin väkivallan ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen, seulontaan kuin palvelumuotoiluunkin. Palvelujärjestelmän kehittämisen ohella asiantuntevan toimijuuden diskurssissa korostuu väkivaltaa kokeneiden kaksoisidentiteetti sekä palvelujärjestelmän käyttäjinä että henkilökohtaisesti parisuhdeväkivaltaa kokeneina, jotka voivat juuri tämän oman kokemuksensa perusteella tehdä arvioita tilanteestaan ja palvelupoluistaan.

”Moni nainen kuvaa uskovansa, että vertaisryhmän tuesta olisi ollut hyötyä. Eräs nainen tarkentaa, ettei vertaisryhmästä saatava tuki olisi välttämättä oikeanlaista apua akuutissa väkivaltilanteessa. Nainen jatkaa kuitenkin uskovansa, että yleisesti ottaen vertaisryhmään osallistuminen olisi varmasti ollut hyödyllistä.” Opinnäyte 3, s. 75

”Lähes jokainen aineistoni nainen piti kokonaisvaltaista auttamista yksinomaan hyvänä asiana. Merkittävä osa naisten kokonaisvaltaiseen auttamiseen liittyvistä kokemuksista perustui TYKS:n Naistenklinikan käyttämään seulontalomakkeeseen. Aineistoni naisilla on seulontakysymyksistä hyvin myönteisiä kokemuksia.” Opinnäyte 3, s. 75

Voimaantumisen näkökulmasta asiantuntevan toimijuuden diskurssissa korostuu väkivaltaa kokeneiden identiteetti suhteesta pois pääseinä ja nyt omia kokemuksiaan yleisen hyvän vuoksi hyödyntävinä. Voimaantumista on käsitteellistetty prosessiksi, jossa ne, joilta on estetty kyky tehdä strategisia elämänvalintoja, saavat kyseisen kyvyn (Kabeer 1999, 435; Kim ym. 2019, 1089). Tällöin omakohtaisia elämäkokemuksiaan jälkikäteen jakavat naiset näyttäytyvät tämän kyvyn menneisyydessään saaneina, selviytyneinä toimijoina. Voimaantumiseen liitetään vahvasti myös rakenteellinen taso, jossa voimaannuttamisen tarkoituksena on auttaa järjestelmän käyttäjiä toimimaan yhdessä rakenteellisten ongelmien ratkaisemiseksi ja taistelemaan sosiaalisia epäoikeudenmukaisuuksia vastaan (Rubin & Rubin 2005, 192; Kam 2021, 1431). Tällöin voidaan nähdä, että väkivaltaa kokeneet suuntautuvat voimaantumisen rakenteelliselle tasolle osallistuessaan tutkimuksiin ja antaessaan omakohtaista tietopääomaansa hyödynnettäväksi lähisuhdeväkivallan tutkimuksessa.

5.4 Rajoittuneen toimijuuden diskurssi

Rajoittuneen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toimijuutta käsitteellistetään kokijan sisäisten tekijöiden rajoittamana. Rajoittaviksi sisäisiksi tekijöiksi kehystetään diskurssissa esimerkiksi tiedon ja ymmärryksen puute, tietyt tunteet, usko väkivallan loppumiseen, kokijan sisäiset arvot ja uskomukset sekä kokijan tietynlaiset ominaisuudet. Rajoittuneen toimijuuden diskurssista erottautuu myös epärationaalisen toimijuuden aladiskurssi, jossa väkivallan kokijan toiminta kehystetään epärationaaliseksi ja tätä kautta tietynlaiseksi ei-toimijuudeksi, koska toimijuuden edellytyksenä nähdään olevan rationaalisten valintojen tekeminen. Rajoittuneen toimijuuden diskurssia esiintyy kaikissa opinnäytteissä ja epärationaalisen toimijuuden aladiskurssia kahdessa.

”Tästä huolimatta myös sisäisillä tekijöillä on vaikutusta naisten mahdollisuuksiin elää väkivallasta vapaata elämää. (Grigsby & Hartman 1997.) Näiden sisäisten tekijöiden merkitys tuli ilmi myös omassa tutkimuksessani. Monet naiset kuvasivat, että mahdollisen eron prosessointi ja eroajatusten pohdiskelu veivät aikaa. Käsittelemiäni sisäisiä tekijöitä ovat usko muutokseen, miehen hyvien puolien merkitys, pelko, itsesyytökset ja itsen pitäminen tyhjänä.” Opinnäyte 3, s. 44

Edeltävässä lainauksessa mainitaan useita niitä seikkoja, joita käsitellään koko aineistossa väkivallan kokijan toimijuuden sisäisenä rajoittumisena. Mainittua kumppanin hyvien puolien käsittelyä olen paikallistanut inhimillisen toimijuuden diskurssin yhteyteen. Lainauksessa mainittujen asioiden lisäksi aineistossa toistuva teema on kokijalta puuttuva tieto, jonka rajaavaa merkitystä korostetaan rajoittuneen toimijuuden diskurssissa. Tiedon puutteen nähdään rajaavan olennaisesti kokijan toimintamahdollisuuksia ja toiminnan suuntautumista. Tiedonpuute kehystetään usein liittymään väkivaltaan itsessään, jonka vuoksi kokija ei kykene tunnistamaan häneen kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa. Lisäksi tiedon puutteen rajoittavaa merkitystä korostetaan etenkin suhteutettuna parisuhteen päättämisen tavoitteeseen.

”Henkinen väkivalta saattaa olla huomaamattomampaa kuin fyysinen väkivalta ja sen tunnistaminen voi siksi olla haastavampaa (Martin & Younger-Lewis 1997, 1555).” Opinnäyte 5, s. 56

”Kun väkivaltaa ei tunnista, ei sen lopettaminen myöskään asetu naisen toimintaa ohjauvaksi tekijäksi. Rationaalisten ratkaisujen tekeminen väkivaltaisesta suhteesta lähtemiseksi väkivallan vuoksi ei ole mahdollista, jos yksilö ei tunnista väkivaltaa.” Opinnäyte 1, s. 38

Väkivaltaan liittyvän tiedon puuttumisesta aiheutuva toimintamahdollisuuksien ja toiminnan suuntautumisen rajoittuminen liitetään diskurssissa sekä suhteen päättämiseen että avun hakemiseen. Yksilö ei osaa hakea apua lähisuhdeväkivaltapalveluista, jos hän ei osaa nimetä häneen kohdistuvaa väkivaltaa. Väkivallan tunnistamattomuuden vuoksi yksilö ei pysty myöskään asettamaan suhteesta lähtemistä tavoitteeseen. Lisäksi varsinaisen väkivaltatiedon lisäksi tiedonpuute tai epävarma tieto liitetään aineistossa tietoon saatavissa olevasta avusta, sinne hakeutumisesta sekä omista oikeuksista.

”Väkivaltaan kokevien naisten keskuudessa on usein epätietoisuutta siitä, millaista apua väkivaltaan on tarjolla ja mistä sitä voi hakea (Beulaurier ym. 2008, 65-66). Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat, että eivät osanneet hakea itselleen oikeanlaista apua tai eivät tieneet, mistä apua voisi hakea. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kynnyksen hakea apua olleen suuri. Epätietoisuus voi kasvattaa kynnystä hakea apua.” Opinnäyte 1, s. 63

”Hän kertoo olleensa tietämätön omista oikeuksistaan ja siitä, että olisi voinut tehdä puolisonsa tekemistä pahoinpitelyistä rikosilmoituksen.” Opinnäyte 3, s. 62

Parisuhdeväkivallan toimijuuden mahdollisuuksia myös sisäisesti¹³ rajoittavan luonteen vuoksi ulkopuolisen avun merkitys korostuu, ja sitä myös korostetaan aineiston kaikissa opinnäytteissä. Ulkopuolisen avunsaannin estyminen rajoittaa väkivaltaa kokevan mahdollisuuksia huomattavasti. Opinnäytteissä palveluista tiedottaminen kehystetään laajemmin palvelujärjestelmän tehtäväksi, jolloin tiedonpuutteen

¹³ Esimerkiksi vaikutukset itsetuntoon ja minäpystyvyyssuskomuksiin (Matheson ym. 2015, 561–562, 566–567; Rhatigan, Shorey & Nathanson 2011, 187; Bowen 1982, Jagow-Francen 2009, 17 mukaan)

nähdään johtuvan vajavaisesta tiedotuksesta, ja tällöin viimesijainen vastuu tiedon puuttumisesta paikantuu palvelujärjestelmälle väkivallan kokijan sijaan.

”Nuoret eivät välttämättä tiedä, mikä seurustelusuhteessa on sallittua ja mikä ei, minkä vuoksi koulutusta näistä olisi syytä lisätä.” Opinnäyte 5, s. 56

”Tiedon merkityksestä puhuttaessa keskeistä ei siis olekaan yksinomaan se, että palvelujen olemassaolosta ollaan tietoisia. Tietoa on lisäksi oltava myös siitä, kenelle palvelu on suunnattu.” Opinnäyte 3, s. 62–63

Väkivaltatiedon ja palvelujärjestelmää koskevan tiedon lisäksi rajoittuneen toimijuuden diskurssissa käsitelty kokijan tiedonpuute saatetaan liittää muihinkin asioihin, kuten eroamisen käytännön järjestelyihin. Lähisuhdeväkivaltatilanteessa on läsnä pelkoa ja väkivallan uhkaa, jolloin kaikenlainen epävarmuus voi vaikuttaa jo valmiiksi jaksamisen ääri rajoilla olevaan kokijaan.

”Lisäksi epätietoisuus siitä, mitä kaikkea erotessa on otettava huomioon ja kuinka nämä asiat hoidetaan, voi heikentää mahdollisuuksia suhteesta irtautumiselle.” Opinnäyte 1, s. 58

Toimijuutta ja voimaantumista ajatellen tiedon puutteen esiin nostaminen korostaa erityisesti kokijan käytettävissä olevien resurssien puutetta, joka vaikuttaa sekä toiminnan tavoitteiden asettamiseen sekä siihen, miten näihin tavoitteisiin suunnitellaan päästävän. Tiedon puutteen lisäksi väkivallan kokijan toimijuutta sisäisesti rajoittavaksi tekijäksi kehystetään aineistossa ymmärryksen puute, ja nämä kaksi kietoutuvat usein toisiinsa. Ymmärryksen puutetta tuodaan esille esimerkiksi sen kautta, ettei kokija ymmärrä häneen kohdistuvan väkivallan vakavuutta tai seurauksia.

”Erityisesti henkinen väkivalta tuli aineistossa esille sellaisena väkivallan muotona, jonka vakavuus helposti hämärtyy ja jota ajan myötä aletaan sietämään. Naiset kuvasivat, etteivät olleet ajatelleet henkisen väkivallan olevan vakavaa. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kokemuksistaan, joissa eivät olleet ymmärtäneet henkisen väkivallan vahingoittavuutta tai olivat vähätelleet sen merkitystä esimerkiksi muihin väkivallan muotoihin verrattuna.” Opinnäyte 1, s. 33

”Kognitiiviset kyvyt kuten abstrakti ajattelu ja syy-seuraussuhteiden hahmottaminen kehittyvät aikuisen tasolle 18–22-vuotiaana. Vasta tällöin nuori kykenee täysin ymmärtämään esimerkiksi sitä, millaisia vaikutuksia erilaisilla elämäkokemuksilla on heihin itseensä. (Korhonen 2021.) Näin ollen ajattelun kehityksen vaikutus nuoren toimijuuteen näkyy kyetä-modaliteetin kautta: nuori ei ole hakenut apua kokemaansa seurusteluväkivaltaan, koska hän ei ole kyennyt ymmärtämään väkivallan vakavuutta ja vaikutuksia omaan elämäänsä.” Opinnäyte 5, s. 43

Ensimmäisessä lainauksessa on mielenkiintoista, miten rajoittuneen toimijuuden diskurssi kietoutuu aktiivisen toimijuuden diskurssiin: väkivaltaa ”aletaan sietämään” tai kokijat ”olivat vähätelleet sen merkitystä”. Ymmärtämättömyyden aiheuttamat seuraukset kuvataan hyvin suoraan suhteessa kokijan toimintaan. Kuten väkivaltatiedon puuttuminen, ymmärtämättömyys saatetaan kehystää aineistossa myös sen esteeksi, että väkivallan kokija asettaisi parisuhteesta irtautumisen tavoitteekseen.

Ymmärtämättömyys kietoutuu toisessa lainauksessa myös osaamattomuuteen: "kun ei ymmärrä, ei osaa". Lisäksi aineistossa nostetaan esiin, ettei kokija välttämättä ymmärrä tai tiedä hyväksikäytön tai riippuvuuksien toiminnasta.

"Toinen kuvasi, että huumemaailma oli hänelle itselleen vieras eikä hän ymmärtänyt, miksi mies oli niin stressaantunut ja kireä. Myös riippuvuudet ja niiden mekanismit olivat kokijoille vieraita, mikä voi lisätä ongelman tunnistamisen ja nimeämisen vaikeutta, ja hidastaa tai estää avun hakemista." Opinnäyte 2, s. 55

Lainauksessa korostetaan väkivallan kokijan ja tekijän elämänpiirien eroavaisuutta, jonka kuvataan olevan ymmärryksen puutteen ja epätietoisuuden taustalla. Ymmärryksen ja tiedon puutetta yhdistetään aineistossa tekijän väkivallan taustalla oleviin ilmiöihin, kuten huumeriippuvuuteen tai rahapeliongelmaan, joka on kokijalle vieras, jolloin tietoa tai ymmärrystä siihen liittyvistä tekijöistä ei ole. Osaltaan myös ymmärrykseen ja tietoon kietoutuen kokijan toimijuutta rajoittavaksi sisäiseksi tekijäksi kehystetään aineistossa myös tiettyjen taitojen puutteellisuus.

"Heikentynyt taloudellinen tilanne voi vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä, ja naisen taloushallinnan taidot ovat voineet heikentyä tilanteessa, jossa naisen kumppani on vastannut rahaan liittyvästä päätöksenteosta sekä varallisuuden hallinnasta." Opinnäyte 2, s. 68

Diskursiivisten kehysten merkityksen tuo erityisesti esiin kokijan sisäisen kokemusmaailmaan kuuluvien tunteiden käsittely, sillä tunteet voidaan kehystää joko toimijuutta mahdollistaviksi tai rajoittaviksi. Aineiston kontekstissa erityisesti häpeä, syyllisyys, sääli ja pelko kehystetään useimmiten toimijuutta rajoittaviksi tunteiksi. Esimerkiksi pelkoa voidaan kuitenkin aineiston valossa käsitteellistää rationaalisenä, epärationalisena, väkivallan tai tekijän aiheuttamana tai sisäisenä rajoitteena. Kaikki nämä käsitteellistykset kietoutuvat myös keskenään yhteen lähisuhdeväkivaltailmiön monimutkaisen dynamiikan kehässä, mutta eri diskurssien näkökulmaerot ovat silti selkeästi esillä. Eräässä opinnäytteessä kirjoittaja perustelee valintaansa käsitellä tunteita rajoittuneen toimijuuden diskurssista käsin seuraavasti:

"Toimijat voidaan ajatella tunteita hyödyntävinä tai jopa omat tunteensa tuottavina ja niitä hallitsevina subjekteina. (Virkki 2004, 23, 53). Tämän aineiston perusteella tässä alaluvussa käsitellyt tunteet ovat kuitenkin näyttäytyneet nimenomaan toimijuutta rajaavina ja väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttaneina tekijöinä. En kuitenkaan halua sulkea ulkopuolelle ajatusta, että myös nämä tunteet voivat osaltaan toimia lähtöpäätöstä edesauttavina tekijöinä, kun ne käyvät sietämättömäksi ja nainen haluaa lopulta päästä näistä tunteista vapaaksi. Aineiston perusteella tunteiden voidaan nähdä rajoittaneen naisten toiminnan vapautta, mahdollisuuksia tehdä rationaalisia päätöksiä ja toimia niiden mukaisesti irtautuakseen väkivaltaisesta parisuhteesta." Opinnäyte 1, s. 46

Lainauksen lopussa tunteet kehystetään rationaalista päätöksentekoa rajoittavaksi tekijäksi, jonka kautta nostetaan esiin myös epärationalisen toimijuuden aladiskurssi. Pelko kuvataan opinnäytteissä tunteena, joka kohdistuu sekä väkivallan te-

kijään, avun hakemisen seurauksiin, että eroamisen seurauksiin. Silloin, kun rajoittavana nähty pelko kohdistuu johonkin muuhun kuin väkivallan tekijään, se saattaa aiheiston valossa koskea esimerkiksi taloudellista pärjäämistä tai perheen hajoamista.

Kokijan lainaus: ”Joo, et puoltoist vuotta sitä käytiin semmosta kamppailuu tual sisäl, et uskallan sanoo [eroajatuksista, MM], saanko turpaan, en uskalla (...) (EHY-EKSI/H2N/20.)” Opinnäyte 3, s. 46

”Pelon tunne on yksi yleisimmistä parisuhdeväkivaltaa koskevistä avun hakemisen esteistä. Se voi liittyä monien muiden syiden lisäksi esimerkiksi taloudellisiin menetyksiin tai perheen hajoamiseen (esim. Ensi- ja turvakotien liitto 2018, Göy 2022).” Opinnäyte 5, s. 42

Sillä, missä diskurssissa pelosta puhutaan, on huomattava vaikutus siihen, millaisina sen aiheuttamat rajoitukset kokijan toimijuudelle ja toimintamahdollisuuksille nähdään, vaikka ne yleisesti mielletään kokonaisvaltaisiksi. Jos pelon ymmärtää esimerkiksi järkevänä reaktiona kokijan kohtaamaan väkivaltaan, se näyttäytyy itsessään toimintana, jonka pyrkimyksenä on suojella itseä. Rajoittuneen toimijuuden diskurssissa korostuu pelon näkeminen kokijan sisäisenä, toimijuutta rajoittavana tekijänä.

”Väkivaltaa kokeneiden naisten pelko on toisinaan epärealistisessa suhteessa koettuun todelliseen ulkoiseen uhkaan (Väänänen 2011, 112). Tästä huolimatta pelko on tunteena ja kokemuksena todellinen väkivaltaisessa parisuhteessa elävälle naiselle ja voi lamaannuttaa. Tuttu parisuhde väkivallasta huolimatta voi tuntua turvallisemmalta vaihtoehdolta kuin ottaa riski siitä, mitä eron jälkeen voisi olla vastassa (Beaulaurier ym. 2008, 66).” Opinnäyte 1, s. 52

Lainauksessa esiintyy jälleen kietouma epärationaalisen toimijuuden diskurssin kanssa: pelon vihjataan olevan osittain irrallinen kokijaan kohdistuvasta ”todellisesta” ulkoisesta uhasta, jolloin sen painottuminen toimijuutta rajoittavana sisäisenä tekijänä vahvistuu sen sijasta, että sitä käsiteltäisiin esimerkiksi väkivallan tekijän rajaaman toimijuuden diskurssin tavoin. Pelon paikantuminen kokijan toimijuutta sisäisesti rajaavaksi kokemusmaailmalliseksi tekijäksi tehdään selvästi näkyväksi: ”pelko on tunteena ja kokemuksena todellinen”. Lisäksi lainauksen viimeisessä virkkeessä esiintyy vihje mahdollisen toimijuuden diskurssin läsnäolosta: suhteeseen jääminen esitetään sananmukaisesti ”vaihtoehtona”, jonka valitsemista pelko kokijan sisäisenä tunteena vahvasti ohjaa, ja tämä nähdään toimijuuden rajoittumisena. Samankaltaista diskurssien yhteenkietoutumista on nähtävissä seuraavassa lainauksessa:

”Pelko kaventaa naisen mahdollisuuksia valita lähtemisen ja jäämisen välillä. Pelko voimakkaana ja aineistonkin perusteella hyvin kokonaisvaltaisena tunteena voi sulkea lähtemisen pois mahdottomalta tuntuvana vaihtoehtona. Pelkoa voidaankin ajatella sellaisena ulkoisena tekijänä, joka vaikuttaa naisen mahdollisuuksiin valita ja toimia.” Opinnäyte 1, s. 54

Lainauksessa mahdollisen toimijuuden diskurssi on selvästi läsnä: käytetään sanoja jääminen, lähteminen, valita ja vaihtoehto. Mielenkiintoista on se, että lainauksen

lopussa pelkoa kutsutaan mahdollisuuksia rajaavaksi ulkoiseksi tekijäksi, vaikka samassa opinnäytteessä nostetaan esille sitä, miten kokijan kokemana pelko voi olla epärealistisessa suhteessa koettuun uhkaan. Pelko ulkoisena tekijänä viittaisi tekijän rajaaman toimijuuden diskurssiin, jossa tekijä väkivaltaisella toiminnallaan aiheuttaa pelon, joka rajoittaa kokijan toimijuutta. Kyse on painotuseroista. Näistä sävyeroista huolimatta kaikissa opinnäytteissä tuodaan esille pelon kokonaisvaltaisesti vaikuttavaa luonnetta.

”Pelko onkin väkivaltaa parisuhteessaan kokevan ensisijainen tunne (Väänänen 2011, 116). Pelko näyttäytyi naisten kertomuksissa moninaisena ja hyvin hallitsevana tunnetilana väkivaltaisessa parisuhteessa. Monet naiset kertoivat pelänneensä vielä pitkään eron jälkeenkin. Naiset kuvasivat pelon olleen siinä määrin kokonaisvaltaisen tunne väkivaltaisessa parisuhteessa, että se on kaventanut heidän mahdollisuuksiaan irtautua suhteesta.” Opinnäyte 1, s. 52–53

Pelko kuvataan rajoittuneen toimijuuden diskurssissa hyvin lukkiuttavana, toimintaa ja toimijuutta kokonaisvaltaisesti estävänä tunnetilana. Pelon lisäksi myös muita tunteita, kuten häpeää, käsitellään diskurssissa toimijuutta rajoittavina sisäisinä tekijöinä. Häpeän toimijuutta rajoittava luonteen kehystetään liittyvän erityisesti väkivallan peittelyyn, avun hakemisen estymiseen tai avun vastaanottamisen häpeämiseen.

”Väkivaltaisille parisuhteille on ominaista, että väkivalta yritetään käsitellä parisuhteen sisällä ennen ulkopuolisen avun hakemista (Kaittila 2017a, 90-91) ja väkivalta parisuhteessa pyritään usein salaamaan mahdollisimman pitkään sen aiheuttaman häpeän vuoksi (Nousiainen 2015, 99).” Opinnäyte 1, s. 47

”Väkivaltaisesta puolisosta kärsivän häpeä on häpeää omasta heikkoudesta ja oman itsemääräämisoikeuden menettämisestä. Siinä lienee kyse samasta mekanismista kuin jäisellä kadulla liukastuneen häpeässä. Tuttavien sohvalle pariksi yöksi miestänsä pakoon joutunut nainen on menettänyt oman elämänsä hallinnan ja tuntee häpeää tilanteestaan” Opinnäyte 4, s. 44

Ensimmäisessä lainauksessa tulee näkyväksi häpeämisen kietoutuminen aktiivisen toimijuuden diskurssiin, kun käytetään aktiivimuotoilua liittyen yritykseen käsitellä väkivalta parisuhteen sisäisesti ja väkivallan salailuun pyrkimiseen. Näiden toimintojen syiden nähdään kuitenkin pohjautuvan toimijuutta rajoittaviin tunteisiin, jolloin rajoittuneen toimijuuden diskurssi hallitsee keskustelutilaa. Pyrkimykset pitää väkivalta piilossa ja käsitellä asia ilman ulkopuolisten apua kehystetään häpeästä joutuviiksi, joka taas kehystetään toimijuutta sisäisesti rajoittavaksi tekijäksi. Häpeän ja muiden toimijuutta rajoittavien tunteiden viitataan aineistossa usein kumpuavan alkuperäisesti muualta kuin yksilöstä itsestään, yleensä laajemmista yhteiskunnallisista asenteista sekä muiden ihmisten oletetusta tai todellisesta suhtautumisesta.

”Naiset voivat hävetä miehen käytöstä, väkivallan kohteeksi joutumista, väkivaltaisessa suhteessa pysymistä ja epäonnistumista hyvän ja tasa-arvoisen parisuhteen luomisessa, mikä katsotaan usein naisen vastuuksi ja tehtäväksi (Julkunen 2010, 183).” Opinnäyte 2, s. 68

”Naapurien mahdollinen reagointi kodin tapahtumiin aiheutti häpeän tunnetta” Opinnäyte 4, s. 44

Jos häpeää sisäisesti toimijuutta rajoittavana tekijänä pohditaan voimaantumisen näkökulmasta, on huomioitava tämä liitos, joka vedetään aineistossa rajoittuneen toimijuuden ja yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssien välille. Sellaiset diskursiiviset kehystämistavat, joissa tuodaan esille tätä yhteyttä, korostavat häpeän ulkoista alkuperää ja tämän kautta sitä, että itse väkivallan kohteeksi joutuminen ei ole perimmäisesti häpeän syy, vaan laajemmat asenteet. Näillä asenteilla ja niiden sisäistämällä esitetään opinnäytteiden valossa olevan monia rajoittavia vaikutuksia väkivaltaa kokevan toimijuudelle, kuten väkivallan piiloon jääminen. Vastuuta häpeämisestä paikannetaan ikään kuin kokijan ulkopuolelle ja tehdään näin ymmärrettäväksi, jolloin kokijoita ei konstruoida identiteeteiltään häpeämisen vuoksi heikoksi.

Häpeän ja pelon tunteiden lisäksi toimijuutta sisäisesti rajaavina tunteina käsitetään diskurssin puitteissa syyllisyys ja sääli. Kokijan kokeman syyllisyyden nähdään liittyvän sekä itse väkivaltaan että suhteen päättämisen seurauksiin.

”Usea aineistoni nainen kuvaa kohdistaneensa itseensä jonkinlaisia syytöksiä. Kolme naista kuvaa aiempien väkivaltatilanteiden yhteydessä pohtineensa, onko syy väkivaltaan naisessa itsessään.” Opinnäyte 3, s. 47

Syyllisyys sanana viittaa siihen, että koetaan jonkun asian oleva oma syy, jolloin voidaan myös loogisesti ajatella, että asian voi korjata muuttamalla omaa toimintaa. Tuntiessaan syyllisyyttä väkivallasta kokija paikantaa tekijän toteuttaman väkivallan syyn itseensä. Syyllisyyden toimijuutta rajoittavaan luonteen kehystetäänkin diskurssissa liittyvän erityisesti tähän virheellisenä nähtyyn arvioon väkivallan synnystä ja syy-seuraus-suhteesta, jonka seurauksena kokijan tekemät korjausyrityksetkin kehystetään virheellisiksi. Tällainen virheellinen toiminta nähdään aineistossa rajoittuneena toimijuutena.

”Syyllisyyden kokemusten toimijuutta rajoittavan luonteen näen liittyvän osaltaan toimijuuden edellytyksenä pidettävään itsereflektioon, jonka perusteella omaa toimintaa arvioidaan ja suunnataan uudelleen (Bandura 2001, 6-11). Kun nainen kokee syyllisyyttä väkivallasta, siitä aiheutuneista seurauksista ja arvioi väkivallan olleen seurausta omasta aiemmasta toiminnastaan, näen inhimillisenä reaktiona pyrkiä muuttamaan omaa käytöstään parisuhteen sisällä siten, että väkivaltatilanteet parisuhteessa eivät enää toistuisi.” Opinnäyte 1, s. 50

Lainauksessa viitataan eksplisiittisesti kirjoittajan toimijuuskäsitykseen, jonka mukaisesti syyllisyys vääristää erityisesti toimijuuteen liitettävän itsereflektion prosessia, vaikka toimintaa ohjataankin sitten sen pohjalta aktiivisesti. Toimijuuden rajoituksen sisäisenä nähty luonne korostuu, sillä myös itsereflektion prosessi tapahtuu kokijassa sisäisesti. Myös säälin tunteet kumppania kohtaan kehystetään aineistossa tekijänä, joka saattaa rajoittaa väkivallan kokijan toimintaa.

”Näen säälin kokemusten rajoittavan naisen mahdollisuutta päättää väkivaltainen parisuhde. Sääli miestä kohtaan ja huoli miehen pärjäämisestä eron jälkeen voi olla niin suurta, että se vaikeuttaa lähtemistä. Säälin herättäminen naisessa voi olla myös miehen keino pyrkiä pitämään nainen parisuhteessa.” Opinnäyte 1, s. 51

Säälin käsittelyssä rajoittuneen toimijuuden diskurssi kietoutuu inhimillisen toimijuuden diskurssiin, sillä sääli kumppania kohtaan liittyy parisuhteissa tavanomaiseen kumppanista välittämiseen. Siinä opinnäytteessä, josta lainaus on, toimijuutta käsitellään vahvasti parisuhteesta lähtemisen näkökulmasta, jolloin sääli naisen sisäisenä tunteena nähdään tämän tavoitteen tiellä olevana, joskin inhimillisenä, seikkana. Lainauksen lopussa esiin tuodaan myös mahdollisuus, että säälin tunteen herättäminen on tekijän toiminnan tavoite, jolloin lainaus kietoutuu myös tekijän rajaamaan toimijuuden diskurssiin. Inhimillisen toimijuuden ja tekijän rajaamaan toimijuuden diskursseihin voidaan nähdä kietoutuvan myös kokijan usko väkivallan päättymiseen, sillä se liittyy sekä kumppanista välittämiseen, että tekijän lupauksiin käytöksen muuttamisesta.

”Osa naisista kuvaa uskoneensa muutoksen mahdollisuuteen ja jääneensä tämän vuoksi väkivaltaiseen suhteeseen. Usko ilmeni esimerkiksi ajatuksena siitä, että nainen voisi parantaa miehensä ja auttaa häntä jättämään väkivaltaiset toimintamallit taakseen.” Opinnäyte 3, s. 44

”Haastatellut naiset kertoivat yhden lähdön viivästyksen syyn olevan se, että he halusivat uskoa puolisonsa lupauksia pahoinpitelyjen lopettamisesta.” Opinnäyte 4, s. 49

Usko muutokseen kuvataan sekä uskomisena sekä haluna uskoa, ja jälkimmäisessä korostuu erityisesti aktiivimuotoilu. Aineistossa korostetaan muutoksen epätoimennäköisyyttä osittain myös menneeseen sijoittuen, sillä tutkimuksissa haastatellut ihmiset eivät ole enää näissä suhteissa. Täten usko kuvautuu turhana, menneisyydessä lähtemistä sisäisesti rajoittaneena tekijänä. Rajoittuneen toimijuuden diskursseissa tunteiden ja uskomisen lisäksi toimijuutta sisäisesti rajoittavaksi tekijäksi kehystetään väkivaltaa kokevan tietyt arvot ja uskomukset. Esimerkiksi tiettyjen hyveiden merkitys ja avioliiton pysyvyys korostuvat sellaisina kokijan sisäisinä arvoina, joiden nähdään rajoittavan hänen toimintamahdollisuuksiaan.

”Lojaalisuus ja vastuullisuus voivat olla suhteeseen kiinnittäviä ja niissä pitäviä puolia, ja ne ovat selkeästi yhteydessä pysähtymisen ja paikalleen jäämisen kertomuksiin. Joillain ihmisillä voi olla vahva ajatus vastuullisen, kunnollisen ihmisen velvollisuudesta auttaa.” Opinnäyte 2, s. 57

”Toisaalta nainen korostaa myös omaa vakaumuksellisuuttaan, mikä osaltaan merkinnee tämän voimakkaan instituution (avioliiton) aseman hyväksymistä. Yhteistä edellä kuvatuille naisten kertomuksille on se, että niiden perusteella valta suhteen päättymisestä tai jatkumisesta ei asetu yksiselitteisesti suhteen eri osapuolille. Sen sijaan suhteen mahdollisuuksia määritellään pitkälti abstraktin, vahvaksi ja ilmeisen merkitykselliseksi koetun avioliiton kautta.” Opinnäyte 3, s. 50

Toisessa lainauksessa diskurssi kietoutuu jälleen yhteen laajempien yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa, sillä avioliitto on yhteiskunnallinen instituutio ja siihen liittyvät asenteet voidaan nähdä vahvasti ulkoapäin sisäistettyinä. Kuitenkin lainauksessa välähtelee myös aktiivisen toimijuuden diskurssi, sillä omien arvojen seuraaminen aktiivisena toimintana tuodaan selkeästi esiin. Silti lainaus päättyy lauseeseen, jossa tämä tapa nähdä omat toimintamahdollisuudet määritellään sisäiseksi seikaksi, joka rajoittaa kokijan mahdollisuuksia, jolloin rajoittuneen toimijuuden diskurssi saa hallintavallan. Avioliiton ohella sisäisiin uskomuksiin ja arvoihin yhdistetään aineistossa kokijoiden ajatuksia esimerkiksi lapsista ja sukupuolesta.

”Haastatteluista käy lisäksi ilmi useiden naisten taustaoletus siitä, että lapsella – etenkin hyvin pienellä – tulisi olla sekä isä että äiti.” Opinnäyte 3, s. 51

”Naisten ja miesten väkivaltaisuuteen tai väkivallattomuuteen liitetyt oletukset saattavat siten vaikuttaa yksilön tapaan arvioida naisten ja miesten kokemaa väkivaltaa ja vaikuttaa avun hakemiseen. Kun naisten tekemää väkivaltaa ei pidetä yhtä vääränä kuin miesten tekemää, siihen ei välttämättä haeta yhtä herkästi apua.” Opinnäyte 5, s. 47

Aineistossa korostuu ensimmäisen lainauksen arvostus ydinperhettä kohtaan, jossa molemmat vanhemmat ovat paikalla lasten elämässä. Arvojen lisäksi sisäisesti toimijuutta rajoittavaksi seikaksi kehystetään uskomukset liittyen esimerkiksi sukupuolistuneeseen väkivaltaan, kuten toisessa lainauksessa. Sisäisten uskomusten lisäksi sukupuoli tulee rajoittuneen toimijuuden diskurssissa esiin myös toisella tavalla, sillä diskurssissa viitataan toimijuutta rajoittavina myös laajemmin sellaisiin ominaisuuksiin, jotka vaihtelevat yksilöiden välillä. Tällaisiksi ominaisuuksiksi kehystetään esimerkiksi kokijan yksilöllinen haavoittuvuus, ikä, sukupuoli tai etniseen vähemmistöön kuuluminen.

”On selvää, että ihmisten haavoittuvuus väkivallalle vaihtelee omaelämäkerrallisen historian, psyykkisen minuuden haavoittuvuuden, tapahtumatilanteiden piirteiden, väkivallanteekojen muodon ja toistuvuuden, avuttomuuden ja järkytyksen kokemusten syvyyden ja sukupuoleen liittyvien erojen mukaan. Kaikki väkivalta ei ole samanlaista, edes samankaltaisen teon vaikutukset eivät ole kaikille samat, mihin myös termillä haavoittuvuus viitataan: haavoittuvuudessa on eroja.” Opinnäyte 2, s. 67

”Tutkimusten mukaan nuorille saattaa olla haastavaa ymmärtää sitä, millainen käytös parisuhteissa on suotavaa ja sen vuoksi he saattavat esimerkiksi tällä tavoin kunnioittaa kumppaninsa toiveita (esim. Bildjuschkin ym. 2019, 7).” Opinnäyte 5, s. 40

”On myös havaittu, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret ja nuoret aikuiset kokevat usein voimakkaampia leimautumisen ja häpeän tunteita kuin valtaväestö, kun he hakevat apua esimerkiksi mielenterveysongelmiin (Eigenhuis ym. 2021, 14).” Opinnäyte 5, s. 49

Edeltävissä lainauksissa on eroja, koska esimerkiksi ensimmäisessä vedotaan haavoittuvaisuuteen vaikutusalttiuden taustasyynä ja toisessa nuoren ikään ymmärtämättömyyden taustasyynä, kun taas viimeisessä lainauksessa sukupuoleen liittyvä

rajoittuneisuus yhdistetään yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssiin. Voimaantumisen näkökulmasta rajoittuneen toimijuuden diskurssin kokijan ominaisuuksiin viittaavan osuuden käsittelyssä olennaiseksi nousee intersektionaalisuuden ajatus: ihmisten ongelmat kontekstualisoituvat niiden sosiaalis-poliittisessa yhteydessä yhteiskunnassa, joka on sortava marginalisoituja kohtaan (Leburu-Masigo ym. 2019, 13441; Robbins, Chatterjee & Canda 2012, Leburu-Masigon ym. 2019, 13441 mukaan). Vaikka parisuhdeväkivallan kokijat ovat asemansa vuoksi jo marginaalissa, marginalisaation tavat vaihtelevat suhteessa siihen, mikä on kokijan sukupuoli, ikä, etninen tausta tai vaikka varallisuustilanne. Näillä eroavaisuuksilla on myös vaikutusta voimaantumisen prosesseihin ja mahdollisuuksiin.

Epärationalisen toimijuuden diskurssi. Epärationalisen toimijuuden diskurssissa väkivallan kokijan toiminnan ja toimintaa ohjaavien tekijöiden ei nähdä perustuvan rationaalisuuteen eli järkeen. Järki ja rationaalisuus tai näiden puute toimijan sisäisinä tekijöinä paikantavat diskurssin rajoittuneen toimijuuden diskurssin alaisuuteen. Diskurssille on tyypillistä sen kietoutuminen muihin diskursseihin, eikä se yleensä esiinny aineistossa yksinään, mikä vähentää sen hallitsevuutta. Epärationalisen toimijuuden diskurssissa kokijan toimijuudessa korostetaan esimerkiksi tunteiden merkitystä ja niiden vaikutusta kokijan kykyyn tehdä järkeen pohjautuvia valintoja. Järkeen pohjautuvat valinnat taas kehystetään toimijuuden perustaksi. Seuraavassa lainauksessa eräs kirjoittaja perustelee valintaansa käsitellä tiettyjä tunteita toimijuutta rajaavina tekijöinä opinnäytteessään.

”Toimijuuden ja tunteiden välinen suhde voi näyttäytyä ongelmallisena, jos toimijuuden ymmärtäminen rakentuu ainoastaan mahdollisuudesta tehdä rationaalisia valintoja. Ongelman voi kuitenkin kiertää, kun toimijuuden ja rationaalisuuden välistä suhdetta ajatellaan joustavampana ja irrottaudutaan perinteisestä käsityksestä järjen ja tunteiden vastakaisuudesta. Toimijat voidaan ajatella tunteita hyödyntävinä tai jopa omat tunteensa tuottavina ja niitä hallitsevina subjekteina. (Virkki 2004, 23, 53). Tämän aineiston perusteella tässä alaluvussa käsitellyt tunteet ovat kuitenkin näyttäytyneet nimenomaan toimijuutta rajaavina ja väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttaneina tekijöinä. En kuitenkaan halua sulkea ulkopuolelle ajatusta, että myös nämä tunteet voivat osaltaan toimia lähtöpäätöstä edesauttavina tekijöinä, kun ne käyvät sietämättömäksi ja nainen haluaa lopulta päästä näistä tunteista vapaaksi. Aineiston perusteella tunteiden voidaan nähdä rajoittaneen naisten toiminnan vapautta, mahdollisuuksia tehdä rationaalisia päätöksiä ja toimia niiden mukaisesti irtautuakseen väkivaltaisesta parisuhteesta.” Opinnäyte 1, s. 46

Edellä esitetty lainaus on kokonainen kappale aineiston ensimmäisen opinnäytteen tekstistä. Se alkaa ja päättyy epärationalisen toimijuuden diskurssiin, ja välissä esiintyy sekä aktiivisen että rajoittuneen toimijuuden diskurssia. Keskeistä on se, että kirjoittaja perustelee eri diskurssien käytöllä omaa valintaansa suhtautua tunteisiin rationaalisten valintojen ja päätösten tekemistä rajoittavana tekijänä. Tällöin tunteiden pohjalta tehdyt valinnat kuvautuvat epärationalisena, ja tietynlaisen toimijuuskäsitelmän mukaisesti siis rajoittuneen toiminnan muotoina. Tunteiden ikään kuin näh-

dään kahlitsevan väkivaltaa kokijaa sisäisesti, sillä niiden todetaan ”rajoittaneen naisten toiminnan vapautta”. Muita diskursseja nostetaan esiin lähinnä vastatodistelun keinona (Pälli & Lillqvist 2020, 394). Tunteiden toimijuutta rajoittavaa luonnetta sama kirjoittaja käsittelee säälin tunteen yhteydessä seuraavasti:

”Naisen toiminta ohjautuu oman hyvinvoinnin ja tarpeiden kustannuksella sen mukaan, minkä katsotaan olevan väkivaltaiselle kumppanille parhaaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö jättää toimimatta itselleen parhaalla, järkevimmällä tavalla siitä syystä, että kokee esimerkiksi huonoa omatuntoa tai huolta toiselle ihmiselle aiheutuvista seurauksista.”
Opinnäyte 1, s. 52

Lainaus sijoittuu kokonaisuudessaan ja laajemmassa kontekstissaan ongelmallisen toimijuuden diskurssiin, mutta sisältää myös rajoittuneen ja epärationaalisen toimijuuden diskursseja. Muiden hyvinvoinnin asettaminen oman hyvinvoinnin edelle kehystetään ei-järkeväksi toiminnaksi, ja tämän toiminnan syyksi tunteet, kuten sääli, huono omatunto ja huoli toisesta. Tunteet kokijan sisäisinä tekijöinä tuovat mukaan rajoittuneen toimijuuden diskurssin ja järkevyyden korostaminen taas epärationaalisen toimijuuden diskurssin. Kokijan sisäisten tunteiden lisäksi uskoa väkivallan päättymiseen nostetaan diskurssissa esiin sellaisena tekijänä, joka liittyy epärationaaliseksi nähtyyn toimintaan.

”Toiseksi hyvien ja huonojen hetkien vaihtelu luo usein turhaa uskoa väkivallan päättymiseen ja naisen toiminta rakentuu parisuhteeseen jäädessä tämän, aineiston naisten kertomuksissa epärationaalisen uskon pohjalle. Jos naisen kuvitelma tilanteen paranemisesta ja väkivallan päättymisestä ei ole järkeen perustuvaa, voidaan ajatella naisen toimijuuden ja suhteen päättämisen mahdollisuuksien sen myötä kaventuneen.” Opinnäyte 1, s. 45–46

”Niin kauan, kun nainen uskoo pystyvänsä korjaamaan tilanteen muuttamalla omaa käytöstään, ei hän välttämättä lähde väkivaltaisesta parisuhteesta.” Opinnäyte 1, s. 49

Lainauksen yhteydessä epärationaaliseksi kehystetty usko liittyy sekä väkivallan päättymiseen että ajatukseen omasta vaikutuksesta tilanteen korjaamiseksi. Ensimmäisessä lainauksessa epärationaalisen toimijuuden diskurssi tulee esiin eksplisiittisissä ilmauksissa ”epärationaalisen uskon”, ”kuvitelma” ja ”järkeen perustuvaa”. Toisessa lainauksessa taas se on läsnä piiloisemmin: vihjataan, ettei kokija pysty korjaamaan tilannetta muuttamalla omaa käytöstään, jolloin usko kuvautuu virheellisenä. Tunteiden ja uskon lisäksi epärationaalisen toiminnan taustasyiksi paikannetaan diskurssissa väkivallan aiheuttamat vahingot, kuten heikentynyt itsetunto sekä vääristyneet käsitykset itsestä ja tulevaisuudesta. Tällöin kyse on kietoutumisesta vahingoittuneen toimijuuden diskurssiin.

”Suhteeseen jääminenkin ilmentää toimijuutta perustuessaan yksilön arviointiin eri vaihtoehtojen seurauksista, mutta tämän valinnan voidaan kuitenkin ajatella perustuvan parisuhdeväkivallan muovaamaan, epärationaaliseen kuvaan itsestä ja omasta tulevaisuudesta ilman kumppania.” Opinnäyte 1, s. 40

Opinnäytteen kirjoittaja tuo esille lainauksessa omaa toimijuuskäsitystään ja perustelee, miksi käsittelee asioita tietyistä näkökulmista. Lainauksessa kietoutuvista diskursseista väkivallan vahingoittaman toimijuuden diskurssi on vahvin, sillä väkivallan aiheuttamat vahingot kehystetään asioiden juurisyyksi sanoilla ”perustuvan parisuhdeväkivallan muovaamaan”. Parisuhdeväkivallan kuvataan muokanneen kokijan ajatuksia epärationaaliseksi, jolloin näiden ajatusten pohjalta syntyvää toimintaakaan ei nähdä rationaalisenä, mitä pidetään toimijuuden edellytyksenä. Samankaltaista useiden diskurssien käyttöä oman näkökulman perustelussa tulee esiin seuraavassa lainauksessa:

”Passiivinen toiminta, kuten väkivaltaiseen suhteeseen jääminen mielletään usein heikoksi toimijuudeksi, mutta tällaisessa tilanteessa ei suoranaisesti voi puhua naisen toimijuuden heikentymisestä, jos päätös jäädä parisuhteeseen on tosiasiasa perustunut tiettyjen yksilön arvojen asettumiseen toisten edelle. (Campbell & Mannell 2016, 5-6.) Tämä edellyttää, että nainen tekisi tietoisin ja omaan harkintaan ja järkeen perustuvan valinnan jäädä suhteeseen väkivallasta huolimatta. Toisaalta mielenkiintoista on, mistä nämä suhteen väkivallattomuuden edelle asettuvat arvot kumpuavat ja ovatko ne naisesta itsestään vai jostain ulkopuolisesta voimasta tai odotuksista lähtöisin.” Opinnäyte 1, s. 43

Lainauksen alkupuoli edustaa aktiivisen toimijuuden diskurssia ja loppu vihjaa yhteiskunnallisten asenteiden rajaaman toimijuuden diskurssiin. Lisäksi passiivisen toimijuuden diskurssi tuodaan esiin aivan alussa ikään kuin vastatodisteluna aktiivisen toimijuuden diskurssiin, mutta koska koko lainaus ei kuitenkaan aivan tue aktiivisen toimijuuden diskurssia, on passiivisen toimijuuden diskurssilla myös jonkinlaista vipuvoimaa, eikä kyse olekaan vastatodistelusta. Keskimäinen virke taas paikantuu epärationaalisen toimijuuden diskurssiin sillä perusteella, että siinä vihjataan kappalekontekstiin liitännäisenä, ettei kokijan päätös jäädä suhteeseen ole tietoinen ja omaan harkintaan ja järkeen perustuva. Tämä tulee näkyväksi virkettä edeltävässä ja seuraavassa virkkeessä sekä konditionaalinen käytössä: ”tekisi”. Etenkin lainauksen loppun pohdinta kokijan arvojen alkuperästä asettaa kyseenalaiseksi sen, onko kyseessä subjektiivinen ja tietoinen valinta.

Tällä tavalla kehystettynä vastuuta parisuhteeseen jäämisestä nostetaan pois kokijan harteilta, kun tehdään näkyväksi kokijan sisäiseen maailmaan ja valintakamppailuun liittyvää syvempää dynamiikkaa ja siihen vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä. Väkivallattomuus kehystetään ainoana järkevänä arvona muiden yli. Kokijan toimijuus näyttäytyy kerta kaikkiaan rajoittuneena, ja oikeastaan aktiivisen toimijuuden diskurssi nostetaan esille vastatodistelun keinona (Pälli & Lillqvist 2020, 394). Myös epärationaalisen toimijuuden diskurssia itsessään tuoda aineistossa esiin vastatodistelun keinona:

”Tällöin kysymys on tekijöistä, jotka nainen kokee väkivallan loppumisesta arvokkaampina, vaikka ajatus väkivallan sietämisestä suhteessa jonkin asian varjolla voi tuntua ulkopuolisesta kummalliselta.” Opinnäyte 1, s. 41

”Julkisessa keskustelussa tulee säännöllisesti vastaan pohdintoja siitä, miksi naiset jäävät huonoon tai jopa väkivaltaiseen suhteeseen. Ulkopuolisten näkökulmasta sinnittely haitallisessa suhteessa saattaa vaikuttaa järjenvastaiselta.” Opinnäyte 3, s. 43

Tuodessaan epärationalisen toimijuuden diskurssia esiin vastatodistelun keinona, kuten edeltävissä lainauksissa, kirjoittajat pystyvät etäännyttämään itseään kyseisestä käsityksestä, jossa väkivallan kokijaa pidetään ei-järkevänä toimijana. Samalla he pystyvät kuitenkin varautumaan siihen, että kyseinen yleisenä pidetty vasta-argumentti kutsutaan esiin. Ulkopuolisten asenteiden lisäksi opinnäytteissä tuodaan esille sitä, että väkivaltaa aiemmin kokeneet pitävät suhteen aikaisia ajatuksia ja toimintaansa epärationalisena jälkikäteen.

Kokijan lainaus: ”(...) Niin ei ja sit jotenkin, et naimisiin on menty et ei siitä nyt ihan noin vaan nyt lähdetäkään joka oli ihan hullu ajatus. (...) (EHYEKSI/H3N/2.)” Opinnäyte 3, s. 49

Jos epärationalisen toimijuuden diskurssia lähdetään tarkastelemaan voimaannuttamisen viitekehyksestä käsin, sen käyttö kuvautuu ristiriitaisena. Toisaalta se korostaa väkivaltaa kokevan toimijuuteen kohdistuvia rajoituksia tavalla, joka kohdistaa vastuuta muualle kuin kokijan harteille. Voimaantumisen viitekehyksen käyttöä esimerkiksi käytännön väkivaltatyössä on arvosteltu siitä, että se korostaa väkivallan kokijan toimijuuden vahvistamista tavalla, joka saattaa jättää vastuun väkivallan loppumisesta kokijan harteille (Virkki 2015, 730). Sosiaalityön voimaannuttamislähtöisestä näkökulmasta diskurssissa voitaisiin nähdä korostuvan, että kaikilla ihmisillä ei ole samanlaisia resursseja ja mahdollisuuksia omien oikeuksien vaatimiseen, jolloin sosiaalityön rooli ulkoisena voimaantumisen tukijana vahvistuu (vrt. Lindqvist 2009, 45–46). Toisaalta on kuitenkin pidettävä mielessä sosiaalityöntekijöiden ja väkivaltaa kokevien välinen valta-asetelma, ja muistettava voimaannuttamisen sisäiset lähtökohdat (Saleebey 1992, 8, Kamin 2021, 1431 mukaan; Lam & Kwong 2014, 185; Kam 2021, 1430–1431).

5.5 Vahingoittuneen toimijuuden diskurssi

Vahingoittuneen toimijuuden diskurssissa väkivaltaa kokevan toimijuus näytetään väkivallan aiheuttamien vahinkojen rajoittamana. Väkivallan kokeminen voi vahingoittaa kokijaa niin fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisestikin (Coker ym., 2002; Tolman 2011; Cirici Amell ym. 2023, 8, 15–16), ja näillä kaikilla vahingoittumisen tavoilla nähdään aineiston kontekstissa olevan merkitystä kokijan toimijuuteen ja toimintamahdollisuuksiin. Sen lisäksi, että väkivallan aiheuttamien vahinkojen käsittely on liitettävissä kokijan toimijuuden käsittelyyn, sanoitetaan väkivallan aiheuttamien vahinkojen rajauksia kokijan toimintamahdollisuuksiin myöskin eksplisiittisesti. Diskurssia käytetään kaikissa viidessä aineiston opinnäytteessä.

Vahingoittuneen toimijuuden ja tekijän rajaaman toimijuuden diskurssien erottaminen toisistaan on hieman haastavaa, koska ne molemmat paikantuvat pohjimmiltaan siihen, että väkivallan tekijä rajoittaa väkivaltaisella toiminnallaan kokijan toimijuutta ja sen mahdollisuuksia. Ero on kuitenkin olemassa: tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa toimijuuden rajoittumista käsitellään tekijän ja hänen toimintansa kautta, kun taas vahingoittuneen toimijuuden diskurssissa on kyse nimenomaisesti väkivallan vahinkojen vaikutuksista kokijan toimijuuteen. Väkivallan vahingot saattavat esimerkiksi rajata toimijuutta edelleen, vaikka tekijä ei olisi enää läsnä.

”Eron jälkeinen vaino vahingoittaa kohdettaan sosiaalisesti, psykologisesti, emotionaalisesti ja mahdollisesti fyysisesti. Vainon kohteen arjen elinpiiri kaventuu. Vaino vaikuttaa mieleen ja ajatuksiin ja vainon kohde voi alkaa epäillä omia tulkintojaan.” Opinnäyte 4, s. 42-43

Aineistossa korostuu erityisesti väkivallan kokijalleen psyykkisesti aiheuttamat vahingot. Vahinkoja käsitellään aineistossa sekä yleisellä tasolla että syvällisemmin liittyen siihen, miten psyykkiset vahingot tarkalleen ottaen vaikuttavat kokijaan ja hänen toimintamahdollisuuksiinsa. Väkivallan psyykkisillä vahingoilla on toimijuuden käsittelyssä ymmärtääkseni erityinen luonne, sillä niiden nähdään aineistossa muodostavan monenlaisia toimintamahdollisuuksien rajauksia ja toimijuuden heikennyksiä. Psyykkiset vahingot ymmärretään väkivallan aiheuttamina, mutta niiden rajoittavan luonteen kuvataan kumpuavan jälkikäteen, kokijan sisältä päin.

Diskurssissa korostuu erityisesti toimijuuden pieni luonne, jota voi ymmärtää Honkasalon (2013) pienen ja hauraan toimijuuskäsityksen valossa. Pientä toimijuutta voi nähdäkseni olla esimerkiksi asioiden ajatteleva, kokeminen, vastaanottaminen, tunteminen ja sietäminen. Erityisesti kirjoittajat kuitenkin käsittelevät diskurssilla väkivallan vahinkojen aiheuttamia toimintamahdollisuuksien rajauksia samoin kuin väkivallan tekijän rajaaman toimijuuden diskurssissa.

”EHYEKSI-aineiston naisilla esiintyi psykosomaattisia oireita väkivaltaisessa liitossa ollessaan. Heillä oli vaihtelevasti muun muassa ahdistusta, sydämen rytmihäiriöitä, päänsärkyä, epäsäännölliset kuukautiset sekä vatsakipua ennen töistä kotiin lähtöä.” Opinnäyte 4, s. 47

”Taloudellisella väkivallalla voi olla merkittäviä seurauksia kokijan psyykkiseen ja fyysiseen terveydentilaan, ja taloudellisen väkivallan on havaittu olevan yhteydessä masennuksen kokemuksiin, heikentyneeseen itsetuntoon sekä häpeän ja arvottomuuden tunteisiin. (Kaittila ja Nyqvist, 2014, 271.)” Opinnäyte 2, s. 68

Vahinkojen toimijuuteen vaikuttava luonne toimiikin psyykkisten vahinkojen kohdalla eri tavalla kuin esimerkiksi fyysisten. Toimijuuteen nähdään liitettävän paljon yksilön sisäisiä, psyykkisiä seikkoja, kuten minäpystyvyysuskomukset, itsetunto, tavoitteellisuus ja kyky vaikuttaa oman elämänsä asioihin (Bandura 1995; Gebauer ym. 2013; Fischer 2020, 72; Virkki & Lehtikangas 2014, 123–124). Lähisuhdeväkivalta va-

hingoittaa näitä kykyjä ja ominaisuuksia, jolloin rajoitus toimijuudelle on hyvin erilainen luonteeltaan kuin esimerkiksi murtunut käsi, vaikka sekin rajoittaa kokijan toimintaa omalla tavallaan.

”Sekä sukupuolistunut häpeä, että itsen pitäminen tyhjänä ovat hänen mukaansa esimerkkejä niistä psykologisista seurauksista, joita väkivallan kohteeksi joutumisella on (Enander 2010, 24).” Opinnäyte 3, s. 49

”Matthew Yalch ja Sloane R. M. Rickman (2021, 1) ovat tutkineet parisuhdeväkivallan yhteyttä posttraumaattiseen stressiin sekä vaaroja aiheuttavaan päihdyttävien aineiden käyttämiseen uhrin osalta, ja todenneet että fyysisellä väkivallalla on voimakkain yhteys päihdeiden käyttämiseen.” Opinnäyte 2, s. 68

Viimeisessä lainauksessa korostuu aktiivisen toimijuuden diskurssiin kietoutuminen, kun puhutaan päihdeiden ”käyttämisestä”. Ensimmäisessä lainauksessa keskitytään kuvaamaan enemmänkin väkivallan vahinkoja itsessään. Väkivallan psyykkisten vahinkojen vaikutusta kokijan toimijuuteen tuodaan opinnäytteissä esille erityisesti vahingoittuneen itsetunnon ajatuksen kautta. Parisuhteessa tapahtuvan väkivallan kehystetään muuttavan hyvin kokonaisvaltaisesti kokijan minäkuva ja heikentävän tämän itsetuntoa, joka on myös tutkimuksessa todettu asia (Matheson ym. 2015). Tämän vahingoittumisen kuvataan muokkaavan kokijan suhdetta ja uskomuksia muihin ihmisiin ja itseän negatiivisemmaksi sekä vahvistavan tekijän otetta parisuhteessa.

”Väkivaltaisen parisuhteen jatkuessa ja sen mukana itsetunnon alentuessa väkivaltaa kokeneet naiset alkavat hyväksyä saamansa kohtelun. Vaikka naisella olisi ymmärrys siitä, että mies tekee väärin, voi nainen silti kokea itsensä huonoksi tai epäonnistuneeksi (Marttala 2011, 46), sillä alentunut itsetunto ja heikko omanarvontunto voi saada naisen kokemaan syyllisyyttä häneen kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta.” Opinnäyte 1, s. 38–39

Edellä esitetty lainaus tuo näkyväksi vahvemmin sitä, miten diskurssissa väkivallan vahinkojen luettelemisen lisäksi avataan niiden vaikutusta kokijan toimintaan ja toimintamahdollisuuksiin. Vahingoittuneen toimijuuden diskurssi tuokin aivan erityisellä tavalla ilmi sitä, miksi juuri parisuhteessa tapahtuva väkivalta on niin haavoittavaa kokijan toimijuudelle. Sisäisten prosessien näkyville tuominen liitännäisenä väkivallan vahinkoihin luo ymmärrettävyyttä siihen, miksi kokijan toimijuus voidaan käsittää niin rajautuneena, vaikkei näkyviä ulkoisia esteitä olisikaan. Lisäksi vastuu paikantuu selkeästi väkivallan tekijälle, sillä syyksi toimijuuden rajautumiselle esitetään selkeästi väkivallan haavoittavuus. Tähän liitännäisenä aineistossa nostetaan esille myös väkivaltaan tottuminen väkivallan kokijalleen aiheuttamana psyykkisenä vahinkona.

”Väkivaltaisessa parisuhteessa elävä nainen voi alkaa ajatella ansaitsevansa tulla kohdelluksi väkivaltaisesti ja alkaa oikeuttamaan väkivaltaisen kumppanin käyttäytymistä omalla huonommuudellaan tai epäonnistumisellaan. Itsensä näkeminen väkivaltaisten tilanteiden aiheuttajana ja sen kautta myös vastuun kantaminen miehen väkivaltaisuudesta edesauttavat väkivallan normalisoitumisprosessia (Hulkko 2011, 92). Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat alentuneen itsetunnon kokemuksia parisuhteissaan muun muassa sen

kautta, että eivät ole enää osanneet ajatella ansaitsevansa tulla kohdelluksi eri tavalla. Naiset kertoivat olleensa jopa hämillään, kun vastoin sitä mihin he parisuhteessaan olivat tottuneet, toiset ihmiset olivatkin kohdelleet heitä ystävällisesti tai ilmaisseet pitävänsä heistä. Tämä viestii siitä, että käsitys omasta arvosta ja siitä, kuinka ansaitsee tulla kohdelluksi, on ollut vääristynyt väkivaltaisen parisuhteen myötä. Tämän vuoksi väkivaltaisen parisuhteen päättäminenkin voi vaikeutua, jos väkivaltaa kokeva ei näe tarvetta suhteesta irtautumiseen.” Opinnäyte 1, s. 39

Lainaus on otettu aineiston ensimmäisestä opinnäytteestä, jossa kokijan toimijuutta käsitellään suhteutettuna parisuhteen päättämisen tavoitteeseen. Lainauksessa mainitaan, miten väkivaltaisen parisuhteen psyykkisenä vahinkona väkivaltaisen kohtelun normalisoituminen vaikeuttaa parisuhteen päättämistä, sillä kokija ei välttämättä näe tarvetta lopettaa suhdetta, jos ajattelee ansaitsevansa häneen kohdistuvan väkivallan. Syy tähän paikantuu väkivallan vahinkoihin, eikä fokuksa keskitetä esimerkiksi kokijan yksilöllisiin sisäisiin ominaisuuksiin tai pelkkään päättelyn järjettömyyteen. Lisäksi väkivallan psyykkisten vahinkojen aiheuttamat, toimijuutta rajoittavat tekijät paikannetaan diskurssissa uupumukseen.

Kokijan lainaus: ”Minä olin jo ihan asennoitunu siihen että ruumis ehkä etitään, ehkä se löydetään ehkä ei. Mut et minä jään tänne, et minä en pääse täältä enää Suomeen. Olin ihan semmonen luovuttanu olo. Oli ihan semmonen et tee, et ihan sama et tee vaan mitä vaan et ei tavallaan jaksanu enää ees puolustautua eikä tehdä mitään, et minä vaan ajattelin et millon se hetki koittaa et kohta se varmaan tulee.” (V4)” Opinnäyte 1, s. 33

Kokijan omakohtaisessa lainauksessa kokija kuvaa uupumustaan tavalla, joka korostaa hänen toimijuutensa pienuutta kuvaten kuoleman ajattelun ja siihen henkisesti valmistautumisen ainoana jäljelle jääneinä toiminnan muotoina, kun väkivallan vahingot uupumus ja lamaannus ovat vieneet kaikki muut mahdollisuudet. Uupumuksen lisäksi pelontunnetta käsitellään aineistossa vahingoittuneen toimijuuden näkökulmasta. Pelko kehystetään diskurssissa väkivallan aiheuttamaksi vahingoksi, ja pelon tunteen nähdään muokkaavan kokijaa toimijana sekä persoonallisuuden muuttumisen että hyvinvoinnin heikkenemisen kautta. Lisäksi pelon käsitetään vaikuttavan kokijan toiminnan ohjautumiseen.

”Väkivaltaista parisuhdetta hallitsee pelon ilmapiiri, mikä osaltaan vaikeuttaa avun hakemista. Väkivallan uhka ja pelko lannistavat naisen ja saavat tämän käyttäytymään miehen haluamalla tavalla. Mies voi ilmaista uhkaa pienillä eleillä ja näin hallita naisen käytöstä erilaisissa tilanteissa. Fyysinen ja henkinen väkivalta kietoutuvat yhteen, jolloin fyysiseen väkivaltaan liittyy aina henkinen väkivalta. Tämä yhdistelmä määrittää naisen vapautta myös silloin, kun fyysistä väkivaltaa ei tapahdu. Pelko ja jatkuva varuillaanolo aiheuttavat seurauksia naisen sosiaaliseen elämään, persoonallisuuteen ja yleiseen hyvinvointiin. (Marttala 2011, 40-44).” Opinnäyte 4, s. 45

Lainaus paikantuu osittain myös rajatun toimijuuden diskurssiin tekijän tekojen kautta, mutta väkivallan vahinkona pelko nostetaan ikään kuin omaksi toimijuutta rajoittavaksi tekijäkseen. Pelko kuitenkin kehystetään selkeästi väkivallasta aiheutu-neeksi vahingoksi, jolloin kyse ei ole myöskään pelon korostamisesta kokijan sisäisenä

seikkana, joka toimijuutta rajoittaa, kuten rajoittuneen toimijuuden diskurssissa. Vahingoittuneen toimijuuden diskurssissa siis korostetaan laajasti erilaisia väkivallan aiheuttamia psyykkisiä vahinkoja aineiston kontekstissa. Muista diskurssissa esiin nostetuista seikoista poikkeavana näyttäytyy väkivaltaa kokeneen oman väkivaltaisuu- den esiin nostaminen. Näissä nostoissa kokijan väkivaltaiset ajatukset kehystetään hä- neen kohdistuneen väkivallan psyykkisiksi seurauksiksi.

”Yksi laukaiseva tekijä lähtöpäätökselle voi olla väkivallan kohteeksi joutuneen ajatusten muuttuminen vastavuoroisesti väkivaltaisiksi.” Opinnäyte 4, s. 50

Psyykkisiin vahinkoihin osaltaan liittyen väkivallan vahingoittaman toimijuu- den diskurssissa käsitellään myös sosiaalisia vahinkoja, sillä sosiaaliin suhteisiin kohdistuvan väkivallan nähdään vahingoittavan kokijaa myös psyykkisesti. Väki- val- lan sosiaalisten vahinkojen toimijuutta rajoittava luonne paikantuu aineistossa erityi- sesti kotiin eristymiseen niin fyysisesti kuin psyykkisesti, jolloin kokijan toimintamah- dollisuudet hakea ja saada apua omalta läheisverkostoltaan kaventuvat. Lisäksi ih- miskontaktit alkavat rajoittua vain väkivaltaa tekevän kumppaniin.

”Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen saattaa eristämisen seurauksena jumiutua kotiinsa, tilaan, joka on hänelle muutoinkin vaarallinen. Miehen harjoittama voimakas kontrollointi ja naisen elinpiirin kapeneminen tekevät pariskunnan välisen valtasuhteen hyvin näky- väksi. Samanaikaisesti nainen itse saattaa muuttua näkymättömämmäksi, liueta pois entis- ten ihmissuhteiden ulottuvilta.” Opinnäyte 3, s. 60

Kyse on siis sekä fyysisestä, ”jumiutua kotiinsa”, sekä psyykkisestä, ”muuttua näkymättömämmäksi”, vahingoittumisesta. Psyykkisten ja fyysisten rajausten lisäksi sosiaalinen vahingoittuminen vaikeuttaa avun hakemista ja saamista. Psyykkisen ja sosiaalisen näkökulman lisäksi aineistossa kuvataan väkivallan fyysisten vahinkojen aiheuttamia seurauksia väkivallan kokijan toimijuuteen. Fyysisten vahinkojen käsit- telyn yhteydessä korostuu etenkin raskauteen ja lapsiin liittyvä tematiikka sekä viit- taukset seksuaaliseen väkivaltaan.

”Naisen kertomuksessa oli parisuhdeväkivallassa saavutettu piste, jossa nainen oli ikään kuin luovuttanut ja valmistautunut siihen, että hän ei selviä suhteesta pois hengissä ja tun- tui turhalta enää taistella vastaan. Naisen toimijuus oli heikentynyt toistuvien ja toinen toistaan väkivaltaisempien tilanteiden myötä pisteeseen, jossa koki, ettei enää jaksaa toimia mitenkään väkivallan lopettamisen eteen edes akuutissa väkivaltilanteessa. Naisen pari- suhteessa väkivalta oli ajan myötä muuttunut erittäin raa’aksi ja pidän naisen kertomusta yhtenä hyvin äärimmäisenä esimerkkinä väkivaltaan tottumisesta.” Opinnäyte 1, s. 33

”Väkivallasta huolimatta tai sen takia perheeseen syntyy lapsia. Usein väkivalta loppuu miehen pakottamana seksiin.” Opinnäyte 4, s. 42

Ensimmäisessä lainauksessa väkivallan fyysiselle toimijuudelle aiheuttama va- hinko on kyvyttömyys puolustautua väkivallalta fyysisesti, kietoutuen psyykkiseen vahinkoon eli uupumiseen. Toimijuutta rajoittavien vahinkojen muodot kietoutuvat-

kin siis laajasti yhteen. Vahingoittuneen toimijuuden diskurssin tunnistettavuus perustuu siihen, että toimijuutta rajoittava tekijä paikannetaan kuitenkin tavalla tai toisella näihin väkivallan vahinkoihin. Edellä mainittujen lisäksi yhdessä aineiston opinnäytteistä käsitellään taloudellisen toimijuuden vahingoittumisen näkökulmaa.

”Taloudelliset vaikeudet voivat heijastua myös muihin sosiaalisiin suhteisiin, ja niukka tilanne voi pakottaa muuttamaan koko elämäntyylin, mikä voi johtaa syrjäytymisen kokemuksiin.” Opinnäyte 2, s. 50

Väkivallan vahingoittumisen eri muotojen ja näiden muotojen toimijuudelle aiheuttamien vaikutusten lisäksi aineistossa käsitellään eksplisiittisesti väkivallan vahinkojen vaikutusta kokijan toimintamahdollisuuksiin. Väkivallan vahingoittavuuden toimijuutta rajoittava luonne paikannetaan näissä yhteyksissä lähinnä kokijan psyykkiseen vahingoittumiseen ja sen olemukseen toimijuutta rajaavana kokijan sisäisenä ilmiönä.

”Väkivaltaisessa parisuhteessa naisen käsitys itsestä vääristyy, hän ei enää tiedä kuka on ja mitä hän voi tai ei voi tehdä (Marttala 2011, 46). Toimijuuden edellytyksenä voidaan pitää yksilön kykyä vaikuttaa asioiden tilaan ja tapahtumien kulkuun (Giddens 1984, 9-15). Yksilön toimijuus heikentyy, kun hän ei enää väkivaltaisen parisuhteen heikentämän itsetuntonsa vuoksi usko kykenevänsä toimimaan tällä tavalla. Toimijuus perustuu myös tulevaisuuden ennakkointiin. Toimijuutta ohjaa ajatukset siitä, mitä yksilön toiminnasta seuraa. (Bandura 2001, 6-11.) Kun väkivalta on vääristänyt naisen käsityksiä omasta selviytymisestä eron jälkeen tai yleisemmällä tasolla omasta arvostaan ja pystyvyydestään, voi yksilö ennakoita eron seuraukset negatiivisiksi ja ajatella suhteeseen jäämisen olevan järkevämpi vaihtoehto.” Opinnäyte 1, s. 40

Vahingoittuneen toimijuuden diskurssi kietoutuu luonnollisesti tekijän rajaaman toimijuuden diskurssin kanssa, sillä tekijän väkivaltainen toiminta ja teot vahingoittavat kokijaa monella sellaisella tavalla, jotka vaikuttavat hänen toimijuuteensa. Näiden diskurssien erottaminen on paikka paikoin hieman haastavaa, sillä kyse on pohjimmiltaan samasta asiasta: väkivallan tekijä rajoittaa väkivaltaisella toiminnallaan kokijan toimijuutta ja sen mahdollisuuksia. Vahingoittuneessa diskurssissa kyse on kuitenkin painotuserosta siinä, miten toimijuus rajoittuu. Kyse on väkivallasta aiheutuvien vaikutusten aiheuttamista rajoitteista kokijan toimijuuteen enemmän kuin tekijän suorista teoista. Diskurssien eron hahmottamisen vaikeus tulee erityisesti näkyväksi tilanteissa, joissa ne sivuavat tai täydentävät toisiaan. Tästä esimerkkinä seuraava lainaus:

”Taloudellinen väkivalta voi ilmetä perheessä niin, että nainen vastaa pääosin perheen menoista kuten ruuasta, lasten vaatteista ja harrastuksista, eikä pysty hankkimaan itselleen vaatteita tai perusterveydenhuoltoa, kuten hammashoitoa (Marttala 2011, 49, 50). Nainen voi käyttää palkkansa perheen yhteiseksi hyväksi, ja mies voi hankkia tavaroita, vaatteita ja omaisuutta itseään varten.” Opinnäyte 2, s. 53

Tulkitsen lainauksen alun ja lopun edustavan tekijän rajaamaa toimijuuden diskurssia, mutta keskellä esiintyvä kyvyttömyys hankkia vaatteita ja terveydenhuoltoa

on taas seurausta taloudellisen väkivallan aiheuttamasta vahingoittumisesta, rahan puutteesta, ei esimerkiksi tekijän suorasta kiellosta.

Voimaantumisen näkökulmasta vahingoittuneen toimijuuden diskurssin voidaan nähdä kuvastavan lähisuhdeväkivallan toimijuutta monella tavalla syvästi heikentävää luonnetta, jolloin väkivaltaisen suhteen dynamiikka kuvautuu voimaantumisen prosessin vastakohtana. Voimaantuminen käsitetään nimittäin viitekehyksenä, jossa yksilöt saavat enemmän kontrollia suhteessa elämäänsä (AlMaseb & Julia 2007, Leburu-Masigon, Maforahin & Mohlatlolen 2019, 13442 mukaan). Tästä viitekehyksestä katsottuna vahingoittuneen toimijuuden diskurssi korostaa tarvetta suhteesta irtautumiseen voimaantumisen edellytyksenä ja toisaalta korostaa väkivaltaa kokevien tarvetta toimijuuden vahvistumisen ja avustetusti vahvistamisen prosesseille.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tutkimuskysymys on, millaisia hallitsevia toimijuuden diskursseja parisuhdeväkivallan kokijoille aineistossa rakennetaan. Tutkielmani aineistosta tulkitsin yhteensä kahdeksan päädiskurssia ja näiden alle paikantuen 14 aladiskurssia. Päädiskursseista neljä näyttäytyy analyysini tuloksena hallitsevimpina, sisältäen yhdeksän aladiskurssia. Hallitsevimmat päädiskurssit ovat rajatun toimijuuden, aktiivisen toimijuuden, rajoittuneen toimijuuden sekä vahingoittuneen toimijuuden diskurssit. Aineistosta analyysini tuloksena muodostunut diskurssiivinen kenttä on täynnä yhteenkietoutumista ja ristiriitaisuuksia, jonka kautta myös aineiston kontekstissa väistyvämmät diskurssit tulevat esiin tutkielmassa. Diskurssien tulkitsemisen ja nimeämisen lisäksi esittelin tutkielmassani niiden erityispiirteitä ja käyttötapoja aineistoni kontekstissa.

Aiempaan tutkimukseen heijastaen tuloksissani on paljon samaa, vaikka suoria vertauksia on vaikeaa tehdä diskurssianalyysin tulkinnallisen jäsentymistävän sekä valitsemani spesifin näkökulman vuoksi. Esimerkiksi Virkki (2015) on tutkinut suomalaisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten käyttämiä diskursseja liittyen parisuhdeväkivaltaan. Hän löysi aineistostaan diskurssin, joka korostaa kokijan vastuuta ongelman ratkaisemisessa¹⁴. Kyseisessä diskurssissa korostuu kokijan valinnanvapauden -ja mahdollisuuksien korostaminen sekä eroamisen korostaminen kokijan toimijuuden oikeanlaisena tavoitteena. (Virkki 2005, 11–15.) Tässä tutkielmassa löysin aineistostani mahdollisen toimijuuden aladiskurssin, joka korostaa kokijan käytettävissä oleviksi kehystettyjä toimintamahdollisuuksia ja valitsemista aktiivisena toimintana. Lisäksi eroaminen näyttäytyy aineistossani kokijan toimijuudelta toivottuna tavoitteena, vaikka toimintarajoituksia korostetaankin erilaisilla diskurssiivisilla kehystyksillä.

¹⁴ Kokijaa vastuuttavan diskurssin ovat löytäneet myös Thapar-Björkert ja Morgan (2010).

Virkki (2015, 15–20) löysi aineistostaan myös diskurssin, jossa korostuu väkivaltaa kokevien ja heidän toimintarajoitustensa ymmärtäminen erityisesti väkivallan aiheuttamien vahinkojen ja kokijan sisäisen maailman monimuotoisten rajoitteiden kautta. Tällöin ammattilaisten tehtävänä nähdään sisäisesti toimijuutta rajoittaviin tekijöihin puuttuminen voimaannuttavalla työotteella, jotta kokijan toimijuuden mahdollisuudet nousisivat. Kyseinen diskursiivinen lähestymistapa välttää kokijan syylistämistä häneen kohdistuvasta väkivallasta tai sen seurauksista sekä luo ymmärrystä kokijan rajoittuneen toimijuuden tapoihin, mutta se silti loppujen lopuksi paikantaa vastuun väkivallan loppumisesta kokijalle tulevaisuusorientoituneesti. (Virkki 2015, 15–20.) Samankaltaisesti tulkitsin omasta aineistostani rajoittuneen toimijuuden ja vahingoittuneen toimijuuden diskurssit. Liitin diskurssien ja voimaannuttamisen väliseen yhteyteen samalla tavalla pohdintaa siitä, että ne luovat muita diskursseja paremmin kuvaa väkivallan seurausten monimutkaisesta, sisäisesti toimijuutta rajoittavasta luonteesta. Lisäksi totesin, että vahingoittuneen toimijuuden diskurssi korostaa tarvetta suhteesta irtautumiselle, jolloin vastuu tilanteen ratkaisemisesta tosiaan paikantuu väkivallan kokijalle. Nähdäkseni kyseinen diskurssi kuitenkin nostaa esiin haavoittunutta toimijuutta tavalla, joka myös korostaa yhteiskunnan vastuuta avustaa kokijaa irtaantumisen prosessissa.

Lisäksi löytämäni tekijän rajaaman toimijuuden aladiskurssi voidaan heijastaa Virkin (2015, 20–25) tutkimustuloksiin, sillä hän tulkitsi aineistostaan tekijää vastuuttavan diskurssin. Tekijän vastuun lisäksi Virkin (2015, 25) tutkimuksen diskurssissa painottuu intentionaalisuuden ajatus, eli tekijän tietoisuus omasta toiminnastaan ja sen seurauksia. Intentionaalisuutta korostetaan myös oman tutkielmani aineistossa, mutta nämä maininnat kietoutuvat osittain rajoittuneen toimijuuden diskurssin yhteyteen ikään kuin seikkana, joka kokijan tulisi ymmärtää. Tällöin vastuu ei yhtä selvästi paikannu pelkästään tekijälle. Samankaltaisuutta aiempiin tutkimustuloksiin on myös siinä, miten dominoivana aktiivisen toimijuuden diskurssin käyttö näyttäytyy yhteyksissä, jotka suuntautuvat selkeästi eroamiseen tai eron jälkeiseen aikaan. Väki-valtaisessa parisuhteessa elämisen kuvauksessa sen sijaan käytetään vahvasti rajatun, rajoittuneen ja vahingoittuneen toimijuuden diskursseja, jotka korostavat väkivallan kokijan sisäisiä tai häneen kohdistuvia ulkoisia toimijuuden rajoitteita. Debra Langan, Stacey Hannem ja Catherine Stewart (2016, 221) toteavat, että naisten käyttämissä narratiiveissa kokijat identifioidaan usein uhreiksi ennen suhteesta lähtemistä, kun taas suhteesta lähtiessä narratiiveissa korostetaan vahvuutta ja toimijuutta.

Tutkielmani tulokset ovat siis monelta osin samansuuntaisia, mitä aiemmassakin tutkimuksessa on nostettu esille. Diskurssianalyysi kuitenkin on luonteeltaan hyvin vahvasti tutkijan tulkintoihin liitännäinen menetelmä (Pynnönen 2013, 35), jonka vuoksi suoraa vertailua on hankala tehdä. Tähän liitännäisenä olen tutkielmaproessin aikana tehnyt paljon pohdintaa tieteen objektiivisuuden ja neutraaliuden vaate-

seen¹⁵ liittyen. Kaikki tämän tutkielman valinnat, kuten aihe, aineistotyyppi, analyysimenetelmä ja valitut tutkimuskäsitteet, ovat lähtöisin omasta subjektiivisesta kiinnostuksestani, näkemyksestäni ja tietopääomastani liittyen lähisuhdeväkivaltaan ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Pohdintaani helpotti kuitenkin sitoutumiseni sosiaalisen konstruktionismin tietokäsitykseen, jonka kautta opin hyväksymään tutkielmani auttamattoman tulkinnallisuuden (Jäppinen 2015, 56–57; Piippo 2022, 69–70; Burr, 2015, 2–3). Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa pätevyyttä eli reliabiliteettia arvioidaan tutkielman vakuuttavuuden ja uskottavuuden kautta, ja tutkijan tulisi pyrkiä tulkinnoissaan tavoittamaan tutkittavien esiin tuomaa sekä tekemään tätä tulkinnan prosessia mahdollisimman ymmärrettäväksi muille. Tutkijan on tärkeää dokumentoida ja tarkastella huolellisesti koko tutkimusprosessia sen kaikkine valintoineen ja haasteineen. Validiteetin eli luotettavuuden arvioinnissa on otettava huomioon kategorisointien ja koodausten perusteltavuus ja aukikirjoittaminen, mutta laadullisen tutkimuksen kontekstissa on silti ymmärrettävä, ettei se voi koskaan tuottaa täysin objektiivista tietoa, vaan on aina yhdenlainen versio tutkittavasta aiheesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 25–28.)

Suurimmat tutkielmaproessin haasteet liittyivät kokemattomuuteeni tutkimuksen tekemisessä. Lähdin tekemään tutkielmaa liian suurilla tavoitteilla, joita jouduin karsimaan prosessin aikana. Aineiston keruu tuotti ongelmia, koska minulla oli hankala rajata sitä koskemaan valitsemaani aihepiiriä tarpeeksi tarkasti, mutta samalla monipuolisesti. Lisäksi päädyin ottamaan aineistoon vain opinnäytteiden tietyt luvut, joka voi vaikuttaa analyysin tuloksiin, sillä diskurssianalyysissä tekstiä tulisi tarkastella aina kontekstissaan (Pynnönen 2013, 9–10). Analyysimenetelmää vaihdoin prosessin aikana useaan otteeseen, ja diskurssianalyysiin päädyttyäni jouduin lopulta kehittämään siitä eräänlaisen sovelluksen, sillä aineistoni oli liian suuri tarkkaan tekstuaalisen tason tarkasteluun, eikä aineiston jatkorajaaminenkaan tuntunut mielekkäältä.

Tutkielmani kuitenkin päätyi vastaamaan asettamaani tutkimuskysymykseen mielekkäällä tavalla ja analyysin tulokset ovat linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Olen noudattanut koko tutkielmaproessin ajan reflektointia, huolellista dokumentointia ja kriittistä arviointia, sekä pyrkinyt tulkinnoissani huolellisuuteen ja avoimeen esitystapaan. Pyrin varmistamaan neutraalimpaa otetta aineistoni tulkintaan sisällyttämällä prosessiin toistuvia lukukertoja ja tulkintojen vahvistukseen tärkeitä työvaiheita. Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa saada lisätietoa kyseisen aihepiirin ympärille rakentuvista väistyvämmistä diskursseista tai koko diskursiivisesta kentästä. Tämän tutkielman kontekstissa jouduin rajaamaan tarkastelun aineistossa hallitseviin diskursseihin.

¹⁵ "Kaikelta tieteelliseltä tekstiltä odotetaan objektiivisuutta: puolueettomuutta ja asenteettomuutta." (Kielijelppi a, ei pvm..)

Tutkielmani aihe ja tulokset ovat relevantteja, sillä kielenkäyttäjät käyttävät aina kielivaltaa, tuottavat ihmisille tietynlaisia identiteettejä sekä vahvistavat tai heikentävät tiettyjä diskursseja. Diskurssien hallitsevuuden tarkastelu nostaa esille kysymyksen siitä, miksi jotkut diskurssit hallitsevat aineistossa ja miksi jotkut toiset taas eivät. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12, 57–60; Pynnönen 2013, 16–20.) Väkivaltaa kokevan toimijuudesta tuotetut diskurssit kietoutuvat kokijalle tuotettaviin identiteetteihin. Olen sitoutunut tutkielmassani erityisesti diskurssianalyttisen orientaation kriittiseen tulokulmaan, sillä näen sen olennaisena tutkielmaani ohjaavan voimaantumisen käsitteen kannalta.

Voimaantumiseen liitetään olennaisesti ajatus henkilön havahtumisesta omiin vahvuuksiinsa ja voimaansa varsinkin sellaisissa tilanteissa, jossa hänen identiteettinsä on konstruoitu sosiaalisesti heikoksi (Jones & Mattingly 2016, 264). Kriittisessä diskurssianalyysissä voidaan tarkastella sitä, miten valtasuhteiden perusteella rakentuvat diskurssit dominoivat ja hallitsevat identiteettien rakentamista niin, että ne muodostuvat itsestäänselviksi ja stereotypisiksi. Rakennetuilla identiteeteillä on kyky rajoittaa ja ohjata yksilöitä, heidän käyttäytymistään ja heidän mahdollisuuksiaan ympäröivässä yhteiskunnassa. Diskursseihin liittyvä identiteetin rakentaminen voidaan siis nähdä sosiaalisen kontrollin keinona. (Ainsworth & Hardy 2004, 242–243; Pynnönen 2013, 19.) Lisäksi väkivallan kokijoita käsiteltäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri diskurssien käyttö kehystää esimerkiksi vastuun jakautumisen kysymykset, jonka vuoksi diskurssintutkimus onkin erityisen tärkeää. Olen tutkielmassani pyrkinyt todistamaan, että tavoilla, joilla puhumme ja kirjoitamme, on käytännön merkitystä.

LÄHDELUETTELO

- Abraham, Margaret. 2000. *Speaking the Unspeakable : Marital Violence Among South Asian Immigrants in the United States*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=44401&site=ehost-live>.
- Adams, Robert. 2003. *Social Work and Empowerment*. 3rd ed. Practical Social Work. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ainsworth, Susan, ja Cynthia Hardy. 2004. "Critical Discourse Analysis and Identity: Why Bother?" *Critical Discourse Studies* 1 (2): 225–59.
<https://doi.org/10.1080/1740590042000302085>.
- Alasuutari, Pertti. 2012. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/978-951-768-503-0>.
- Archer, John. 2006. "Cross-Cultural Differences in Physical Aggression Between Partners: A Social-Role Analysis". *Personality and Social Psychology Review* 10 (2): 133–53. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1002_3.
- Archer, Margaret S.. 2000. *Being Human : The Problem of Agency*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=73092&site=ehost-live>.
- Bandura, Albert. 1982. "Self-efficacy mechanism in human agency." *American Psychologist* 37 (2): 122–47. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>.
- Bandura, Albert. 1989. "Human agency in social cognitive theory." *American Psychologist* 44 (9): 1175–84. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>.
- Bandura, Albert. 1995. *Self-efficacy in changing societies*. New York, NY, US: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511527692>.
- Bent-Goodley, Tricia B. 2013. "Domestic Violence Fatality Reviews and the African American Community". *Homicide Studies* 17 (4): 375–90.
<https://doi.org/10.1177/1088767913497949>.
- Bildjuschkin, Katriina, Helena Ewalds, Johanna Hietämäki, Hanna Kettunen, Tanja Koivula, Jukka Mäkelä, Suvi Nipuli, Martta October, Joonas Peltonen, ja Reetta Siukola. 2019. "Väkivaltakäsitteiden sanasto". Työpaperi 1/2020. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/139150>.
- Burr, Vivien. 2015. *Social Constructionism*. Third edition. London: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Campbell, Colin. 2009. "Distinguishing the Power of Agency from Agentic Power: A Note on Weber and the "Black Box" of Personal Agency". *Sociological Theory* 27 (4): 407–18. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2009.01355.x>.
- Carr, E. Summerson. 2003. "Rethinking Empowerment Theory Using a Feminist Lens: The Importance of Process". *Affilia* 18 (1): 8–20.
<https://doi.org/10.1177/0886109902239092>.
- Carroll, Mary Ann. 1994. "Discussion: Empowerment Theory: Philosophical and Practical Difficulties". *Canadian Psychology* 35 (4): 376–81.

- Cho, Hyunkag, Dasha Shamrova, Jae-Bum Han, ja Polina Levchenko. 2020. "Patterns of Intimate Partner Violence Victimization and Survivors' Help-Seeking". *Journal of Interpersonal Violence* 35 (21–22): 4558–82. <https://doi.org/10.1177/0886260517715027>.
- Cirici Amell, Roser, Aloma Riera Soler, Jesus Cobo, ja Joan Miquel Soldevilla Alberti. 2023. "Psychological consequences and daily life adjustment for victims of intimate partner violence". *The International Journal of Psychiatry in Medicine* 58 (1): 6–19. <https://doi.org/10.1177/00912174211050504>.
- Coker, Ann L., Keith E. Davis, Ileana Arias, Sujata Desai, Maureen Sanderson, Heather M. Brandt, ja Paige H. Smith. 2002. "Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women". *American Journal of Preventive Medicine* 23 (4): 260–68. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(02\)00514-7](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(02)00514-7).
- Dijk, Teun A. van. 1993. "Principles of Critical Discourse Analysis". *Discourse & Society* 4 (2): 249–83. <https://doi.org/10.1177/0957926593004002006>.
- Duberley, Joanne, ja Phil Johnson. 2011. "Critical Management Methodology". Teoksessa *The Oxford Handbook of Critical Management Studies*, toimittajat Mats Alvesson, Todd Bridgman, ja Hugh Willmott, 345–368. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199595686.013.0017>.
- Dunn, Jennifer L. 2005. "'Victims' and 'Survivors': Emerging Vocabularies of Motive for 'Battered Women Who Stay'". *Sociological Inquiry* 75 (1): 1–30. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2005.00110.x>.
- Eggers del Campo, Isabel, ja Janina Isabel Steinert. 2022. "The Effect of Female Economic Empowerment Interventions on the Risk of Intimate Partner Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis". *Trauma, Violence, & Abuse* 23 (3): 810–26. <https://doi.org/10.1177/1524838020976088>.
- Emirbayer, Mustafa, ja Ann Mische. 1998. "What Is Agency?" *American Journal of Sociology* 103 (4): 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>.
- Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. 2011. <https://rm.coe.int/1680462532>
- Euroopan Unionin Perusoikeusvirasto. 2014. "Violence against Women : An EU Wide Survey : Results at a Glance". Luxembourg: Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/60683>.
- Ewalds, Helena. 2005. *Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön*. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225293>
- Fischer. 2020. *Agency*. Verlag Königshausen & Neumann. <https://doi.org/10.36202/9783826072062>.
- Gebauer, Jochen E., Jenny Wagner, Constantine Sedikides, ja Wiebke Neberich. 2013. "Agency-Communion and Self-Esteem Relations Are Moderated by Culture, Religiosity, Age, and Sex: Evidence for the "Self-Centrality Breeds Self-Enhancement" Principle". *Journal of Personality* 81 (3): 261–75. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2012.00807.x>.
- Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society : Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

- Grosz, Elizabeth McManaman. 2017. "The Vulnerability of the Relational Self: The Implications of Ideals of Gender and Romance for Female Survivors of Intimate Partner Violence". *Women's Studies* 47 (1): 80–97.
<https://doi.org/10.1080/00497878.2017.1406355>.
- Gutierrez, Lorraine M. 1990. "Working with Women of Color: An Empowerment Perspective". *Social Work* 35 (2): 149.
- Hacking, Ian. 1999. *The Social Construction of What?* Cambridge, Mass.: Harvard U.P.
- Heiskala, Risto. 2000. *Toiminta, Tapa Ja Rakenne : Kohti Konstruktionistista Synteesiä Yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789524958844>.
- Helmersson, Sara, ja Håkan Jönson. 2013. "The use of 'empowerment' among organisations supporting victims of domestic violence in Sweden". *European Journal of Social Work* 18 (1): 51–64.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2013.847403>.
- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes, ja Paula Sajavaara. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Hitlin, Steven, ja Glen H. Elder. 2007. "Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency". *Sociological Theory* 25 (2): 170–91.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2007.00303.x>.
- Honkasalo, Marja-Liisa. 2013. "Katveessa – pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan." *Tiede & Edistys* 38 (1): 42–61.
- Honkasalo, Marja-Liisa. 2018. "Guest Editor's Introduction: Vulnerability and Inquiring into Relationality". *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society* 43 (3): 1–21. <https://doi.org/10.30676/jfas.v43i3.82725>.
- Hultmann, Ole. 2015. "Child Psychiatric Patients Affected by Intimate Partner Violence and Child Abuse – Disclosure, Prevalence and Consequences." Väitöskirja, Göteborgin yliopisto. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/40838>.
- Husso, Marita, Maija Mänttari-van der Kuip, Mikko Mäntysaari, ja Tuija Kotiranta. 2015. "Väkivaltatyö Itä-Suomessa : Väistö-hankkeen arviointi". Työpäperi 30/2015. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56626>.
- Huttunen, Marjukka, Marita Husso, ja Johanna Hietämäki. 2015. "Sukupuoliero parisuhdeväkivallan yleisyydessä ja sen havaitsemisessa lasten ja nuorten näkökulmasta". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 23 (4), 369–386. <https://journal.fi/janus/article/view/53491>.
- International Federation of Social Workers. 2014. "Global Definition of Social Work". Luettu 1.11.2023. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>.
- Jagow-France, Desiree A. 2009. "Domestic Violence Survivors Experience of Psycho-Educational Career Group: A Qualitative Study". Väitöskirja, North Dakotan yliopisto.
<https://commons.und.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1530&context=theses>
- Johnson, Michael. 2007. "Domestic Violence The Intersection of Gender and Control". Teoksessa *Gender Violence : Interdisciplinary Perspectives*, toimittajat Jessica Schiffman, Laura O'toole, ja Margie L. Kiter Edwards, 257–68. New York, UNITED STATES: New York University Press.

- <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3025607>.
- Jokinen, Arja. 2016. "Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 249–66. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila. 2016. "Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 267–310. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 2016a. "Johdanto". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 12–22. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila, ja Eero Suoninen. 2016b. "Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila, ja Eero Suoninen, 25–50. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 2016c. *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jones, Amy L. E., ja Katy Mattingly. 2016. "Empowerment, Social Justice, and Feminist Self-Defense: The Benefits of Incorporating Embodied Empowerment Skills in Social Work Practice". *Affilia* 31 (2): 263–70.
<https://doi.org/10.1177/0886109916634164>.
- Juhila, Kirsi, ja Eero Suoninen. 2016. "Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 360–91. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Jyrkämä, Jyrki. 2007. "Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen." Teoksessa *Vanhuus ja sosiaalityö*, toimittajat Marjaana Seppänen, Antti Karisto ja Teppo Kröger, 195–218. Juva: PS-kustannus.
- Jyväskylän yliopiston avoimen tiedon keskus. 16.8.2022. "Tekijänoikeudet opinnäytteissä". Luettu 16.5.2023.
<https://openscience.jyu.fi/fi/opetus/opinnayteopas/kandityot-ja-progradut/tekijanoikeudet-opinnaytteissa>
- Jäppinen, Maija. 2015. "Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus : Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä". Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/144319>.
- Kabeer, Naila. 1999. "Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment". *Development and Change* 30 (3): 435–64. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>.
- Kabeer, Naila. 2012. "Empowerment, Citizenship and Gender Justice: A Contribution to Locally Grounded Theories of Change in Women's Lives".

- Ethics and Social Welfare* 6 (3): 216–32.
<https://doi.org/10.1080/17496535.2012.704055>.
- Kaittä, Anniina. 2017. "Väkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina". Teoksessa *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*, toimittajat Johanna Niemi, Heini Kainulainen, Päivi Honkatukia ja Teija Hautanen, 72–83. Tampere: Vastapaino.
- Kam, Ping Kwong. 2021. "From the Strengths Perspective to an Empowerment-Participation-Strengths Model in Social Work Practice". *The British Journal of Social Work* 51 (4): 1425–44. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab049>.
- Kasturirangan, Aarati. 2008. "Empowerment and Programs Designed to Address Domestic Violence". *Violence Against Women* 14 (12): 1465–75.
<https://doi.org/10.1177/1077801208325188>.
- Keskinen, Suvi. 2005. "Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat - Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt". Väitöskirja, Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67492/951-44-6281-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kielijelppi a. "Tieteellisen kirjoittamisen lähtökohtia". Luettu 18.5.2023.
<https://blogs.helsinki.fi/kielijelppi/tieteellisen-kirjoittamisen-lahtokohtia/>
- Kielijelppi b. "Argumentointi ja argumentoiva kirjoittaminen". Luettu 10.2.2024.
<https://blogs.helsinki.fi/kielijelppi/argumentointi-ja-argumentoiva-kirjoittainen/>
- Kim, Hee Jin, Madhu Sudhan Atteraya, ja Ho Yeol Yoo. 2019. "Women's agency freedom through empowerment against domestic violence: Evidence from Nepal". *International Social Work* 62 (3): 1088–1103.
<https://doi.org/10.1177/0020872818767255>.
- Kivipelto, Minna, ja Tuija Kotiranta. 2011. "Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä?" *Janus Sosiaalipoliitikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 122–42.
<https://journal.fi/janus/article/view/50608>
- Krahé, Barbara, Steffen Bieneck, ja Ingrid Möller. 2005. "Understanding Gender and Intimate Partner Violence from an International Perspective". *Sex Roles* 52 (11): 807–27. <https://doi.org/10.1007/s11199-005-4201-0>.
- Kuronen, Marjo. 2004. "Valtaistumista vai voimavaraistumista : feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä". Teoksessa *Sukupuoli ja sosiaalityö : sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004*, toimittaja Marjo Kuronen, 277–96. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuula-Luumi, Arja. "Tutkimuslupa, suostumus, informointi ja tietosuoja." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittaja Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 16.5.2023.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimuslupa-suostumus-informointi-ja-tietosuoja/>
- Kääriäinen, Juha. 2006. "Väkivalta ja apuun turvautuminen." Teoksessa *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*, toimittajat Minna Piispa, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen, ja Reino Siren, 103–21. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
<http://hdl.handle.net/10138/152455>.

- Lacey, Krim K., Carolyn M. West, Niki Matusko, ja James S. Jackson. 2015. "Prevalence and Factors Associated With Severe Physical Intimate Partner Violence Among U.S. Black Women: A Comparison of African American and Caribbean Blacks". *Violence Against Women* 22 (6): 651–70. <https://doi.org/10.1177/1077801215610014>.
- Laitinen, Merja, Jaana Kinnunen ja Riitta Hannus. 2017. *Varjosta Valoon. Eron Jälkeisen Vainon Tunnistaminen, Katkaisu Ja Uhrien Selviytymisen Tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon.
- Lam, Ching-Man, ja Wai-Man Kwong. 2014. "Powerful parent educators and powerless parents: The 'empowerment paradox' in parent education". *Journal of Social Work* 14 (2): 183–95. <https://doi.org/10.1177/1468017313477779>.
- Langan, Debra, Stacey Hannem, ja Catherine Stewart. 2016. "Deconstructing Accounts of Intimate Partner Violence: Doing Interviews, Identities, and Neoliberalism". *Applied Linguistics* 37 (2): 219–38. <https://doi.org/10.1093/applin/amu019>.
- Larkin, Gregory Luke, ja Stephen C. Morris. 2009. "International perspectives on intimate partner violence". Teoksessa *Intimate partner violence: a health-based perspective*, toimittajat Connie Mitchell ja Deirde Anglin, 61–78. New York: Oxford University Press.
- Leburu-Masigo, Goitseone Emelda, Nopasika Fidelia Maforah, ja Nkuke Evans Mohlatlole. 2019. "Impact of victim empowerment programme on the lives of victims of gender-based violence: social work services". *Gender & Behaviour* 17 (3): 13439–54.
- Lindqvist, Raija. 2009. "Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä". Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/19879>.
- Lloyd, Sally A., Beth C. Emery, ja Suzanne Klatt. 2009. "Discovering women's agency in response to intimate partner violence". Teoksessa *Handbook of feminist family studies*, toimittajat Sally A. Lloyd, April L. Few ja Katherine R. Allen, 264–78. Los Angeles: Sage.
- Loyal, Steven, ja Barry Barnes. 2001. "'Agency' as a Red Herring in Social Theory". *Philosophy of the Social Sciences* 31 (4): 507–24. <https://doi.org/10.1177/004839310103100403>.
- MacIntyre, Peter D, Jessica Ross, ja Richard Clément. 2019. "Emotions are motivating". Teoksessa *The Palgrave handbook of motivation for language learning*, toimittaja Martin Lamb, 183–202. Cham: Palgrave Macmillan.
- Mahoney, Martha R. 1991. "Legal Images of Battered Women: Redefining the Issue of Separation". *Michigan Law Review* 90 (1): 1–94. <https://doi.org/10.2307/1289533>.
- Matheson, Flora I., Nihaya Daoud, Sarah Hamilton-Wright, Heidi Borenstein, Cheryl Pedersen, ja Patricia O'Campo. 2015. "Where Did She Go? The Transformation of Self-Esteem, Self-Identity, and Mental Well-Being among Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence". *Women's Health Issues* 25 (5): 561–69. <https://doi.org/10.1016/j.whi.2015.04.006>.

- Mäntysaari, Mikko, ja Matti Lassila. 2018. "Realismia ja konstruktionismia sosiaalialan oppinäytteissä" Teoksessa Kohti vaikuttavaa päätöksentekoa ja johtamista hyvinvointipalveluissa, toimittajat Johanna Lammintakainen ja Sanna Laulainen, 188–210. Publications of the University of Eastern Finland. Sarjajulkaisu, nro 24. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/59951>.
- Naples, Nancy A. 2003. "Deconstructing and Locating Survivor Discourse: Dynamics of Narrative, Empowerment, and Resistance for Survivors of Childhood Sexual Abuse". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28 (4): 1151–85. <https://doi.org/10.1086/368323>.
- Nielsen, Gudrun. 2009. *Smerte under nordlyset*. Väitöskirja, Trömsön yliopisto, Helsefag.
- Niemi, Johanna, Heini Kainulainen, Päivi Honkatukia, ja Teija Hautanen. 2017. *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino.
- Nikupeteri, Anna. 2016. "Vainottuna : eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen." Väitöskirja, Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62627>.
- Noordink, Thomas, Lisbeth Verharen, René Schalk, Marcel van Eck, ja Tine van Regenmortel. 2021. "Measuring Instruments for Empowerment in Social Work: A Scoping Review". *The British Journal of Social Work* 51 (4): 1482–1508. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab054>.
- Nousiainen, Kevät ja Merja Pentikäinen. 2017. "Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä". Teoksessa *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*, toimittajat Johanna Niemi, Heini Kainulainen, Päivi Honkatukia, ja Teija Hautanen. Tampere: Vastapaino.
- Nyqvist, Leo. 2001. "Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä." Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Oparinde, Kunle, ja Rachel Matteau Matsha. 2021. "Powerful Discourse: Gender-Based Violence and Counter-Discourses in South Africa". *Cogent Arts & Humanities* 8 (1): 1911035. <https://doi.org/10.1080/23311983.2021.1911035>.
- Overstreet, Nicole M., ja Diane M. Quinn. 2013. "The Intimate Partner Violence Stigmatization Model and Barriers to Help Seeking". *Basic and Applied Social Psychology* 35 (1): 109–22. <https://doi.org/10.1080/01973533.2012.746599>.
- Paavilainen, Eija, ja Tarja Pösö. 2003. "Epäily, tunnistaminen, ilmitulo ja puuttuminen perheväkivaltaan". Teoksessa *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*, toimittajat Eija Paavilainen ja Tarja Pösö, 75–87. Porvoo, Helsinki: WSOY.
- Parsell, Cameron, Elizabeth Eggins, ja Greg Marston. 2016. "Human Agency and Social Work Research: A Systematic Search and Synthesis of Social Work Literature". *The British Journal of Social Work* 47 (1): 238–55. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv145>.
- Pietikäinen, Sari, ja Anne Mäntynen. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino. <https://www.ellibslibrary.com/jyu/978-951-768-505-4>.
- Piippo, Sisko. 2022. *Lähisuhdeväkivallan kohtaamisen rakenteet, käytännöt ja toimijuus sosiaalityössä*. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/28347>.

- Piippo, Sisko, Pasi Hirvonen, ja Janet Carter Anand. 2020. "Professional Self-Positioning of Indian Social Workers in Response to Domestic Violence". *Journal of Interpersonal Violence* 37 (3-4): 2227-2250. <https://doi.org/10.1177/0886260520922920>.
- Piispa, Minna. 2004. "Väkivalta ja parisuhde : nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa". Tilastokeskus. Helsinki: Yliopistopaino. <http://hdl.handle.net/10138/23536>.
- Potter, Jonathan, ja Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Pynnönen, Anu. 2013. "Diskurssianalyysi : tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen". Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working paper nro 379, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/42412>.
- Pälli, Pekka, ja Ella Lillqvist. 2020. "Diskurssianalyysi". Teoksessa *Kielentutkimuksen menetelmiä II*, toimittajat Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki, 374-411. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rao, Nitya. 2015. "Marriage, Violence, and Choice: Understanding Dalit Women's Agency in Rural Tamil Nadu". *Gender & Society* 29 (3): 410-33. <https://doi.org/10.1177/0891243214554798>.
- Remes, Liisa. 2006. "Diskurssianalyysin perusteet". Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*, toimittaja Jari Metsämuuronen, 288-374. Helsinki: International Methelp.
- Rhatigan, Deborah L., Ryan C. Shorey, ja Alison M. Nathanson. 2011. "The impact of posttraumatic symptoms on women's commitment to a hypothetical violent relationship: A path analytic test of posttraumatic stress, depression, shame, and self-efficacy on investment model factors". *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 3 (2): 181-91. <https://doi.org/10.1037/a0020646>.
- Ronkainen, Suvi. 2006. "Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus." Teoksessa *Väkivalta: Seuraamukset ja haavoittuvuus*, toimittaja Mirva Lohiniva-Kerkelä, 531-550. Helsinki: Talentum.
- Ronkainen, Suvi. 2008. "Kenen ongelma väkivalta on? : suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus". *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4): 388-401. <http://www.julkari.fi/handle/10024/101398>
- Rubin, Herbert, ja Irene Rubin. 2004. "The Practice of Community Organizing". Teoksessa *The Handbook of Community Practice*, toimittajat Marie Weil, Michael Reisch ja Mary L. Ohmer. SAGE Publications.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka. 2006. "KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu)". Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 10.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka. 2009. "Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV - kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja". Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009, Tampereen yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- Samelius, Lotta, Suruchi Thapar-Björkert, ja Christa Binswanger. 2014. "Turning points and the 'everyday': Exploring agency and violence in intimate

- relationships". *European Journal of Women's Studies* 21 (3): 264–77.
<https://doi.org/10.1177/1350506814523941>.
- Sartre, Jean-Paul. 1962. *Sketch for a Theory of the Emotions*. Kääntänyt englanniksi Philip Mairet. London: Methuen & Co.
- Scheffer Lindgren, Maria, ja Barbro Renck. 2008. "Intimate Partner Violence and the Leaving Process: Interviews with Abused Women". *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being* 3 (2): 113–24.
<https://doi.org/10.1080/17482620801945805>.
- Siitonen, Juha. 1999. "Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua". Väitöskirja, Oulun yliopisto.
- Simmel, Georg. 1999. *Pieni sosiologia*. Kääntänyt suomeksi Kauko Pietilä. Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Siukola, Reetta. 2014. *Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? : Esimerkinä päihde- ja mielenterveyshyönte*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. <https://www.julkari.fi/handle/10024/116080>.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P11>.
- Sullivan, Cris M., Joanna Basta, Cheribeth Tan, ja William S. Davidson II. 1992. "After the Crisis: A Needs Assessment of Women Leaving a Domestic Violence Shelter". *Violence and Victims* 7 (3): 267–75.
- Suoninen, Eero. 2016. "Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen". Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*, toimittajat Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 51–74. Tampere: Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789517685276>.
- Thapar-Björkert, Suruchi, ja Karen J. Morgan. 2010. "'But Sometimes I Think . . . They Put Themselves in the Situation': Exploring Blame and Responsibility in Interpersonal Violence". *Violence Against Women* 16 (1): 32–59.
<https://doi.org/10.1177/1077801209354374>.
- Tilastokeskus (tekijät Marjut Pietiläinen, Miina Keski-Petäjä, Laura Lipasti ja Henna Attila). 2022. "Parisuhdeväkivallan kokemukset yleisiä Suomessa. Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 -tutkimuksen ennakkotuloksia."
https://www.stat.fi/media/uploads/sukupuolistunut_vakivalta_temasivu/parisuhdevakivallan_kokemukset_yleisia_suomessa.pdf
- Tietoarkisto. "Aineistonhallinnan suunnittelu". Luettu 16.5.2023.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/aineistonhallinnan-suunnittelu/>
- Tolman, Rich M.. 2011. "Impact of intimate partner violence on economic well-being". University of Wisconsin-Madison, Center of Financial Security: CFS Research Brief 2011/5.1.
- Tuomi, Jouni, ja Anneli Sarajärvi. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. painos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. "Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa". Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Helsinki.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. "Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa". Tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki.
- Vilkkä, Hanna. 2023. *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Helsinki: Art House. <https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789518849448>.
- Violence Policy Center (VPC). 2021. "When Men Murder Women: An Analysis of 2019 Homicide Data". Viitattu 25. lokakuuta 2023. <https://vawnet.org/material/when-men-murder-women-analysis-2019-homicide-data>.
- Virkki, Tuija. 2004. *Vihan voima : toimijuus ja muutos vihakertomuksissa*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/50540>.
- Virkki, Tuija. 2015. "Social and Health Care Professionals' Views on Responsible Agency in the Process of Ending Intimate Partner Violence". *Violence Against Women* 21 (6). <https://doi.org/10.1177/1077801215577213>.
- Virkki, Tuija ja Mari Lehtikangas. 2014. "Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 1 (2), 119–137. <https://journal.fi/janus/article/view/51198>.
- Waller, Bernadine Y., ja Tricia B. Bent-Goodley. 2022. "'I Have to Fight to Get Out': African American Women Intimate Partner Violence Survivors' Construction of Agency". *Journal of Interpersonal Violence* 38 (3–4): 4166–88. <https://doi.org/10.1177/08862605221113008>.
- Waller, Bernadine Y., Jalana Harris, ja Camille R. Quinn. 2022. "Caught in the Crossroad: An Intersectional Examination of African American Women Intimate Partner Violence Survivors' Help Seeking". *Trauma, Violence, & Abuse* 23 (4): 1235–48. <https://doi.org/10.1177/1524838021991303>.
- Yamawaki, Niwako, Monica Ochoa-Shipp, Craig Pulsipher, Andrew Harlos, ja Scott Swindler. 2012. "Perceptions of Domestic Violence: The Effects of Domestic Violence Myths, Victim's Relationship With Her Abuser, and the Decision to Return to Her Abuser". *Journal of Interpersonal Violence* 27 (16): 3195–3212. <https://doi.org/10.1177/0886260512441253>.

LITTEET

JULKAISUARKISTO	HAUN PÄIVÄ-MÄÄRÄ	SUODATTIMET JA HAKUTERMIT	KAIKKI OSUMAT	EI-AVOIMEN SAATAVUUDEN VUOKSI VALINTAPROSESSISTA POISJÄÄNEET	ERITYISTÄ MAINITTAVAA
JYX-julkaisuarkisto (Jyväskylän yliopisto)	23.8.2023	Pro gradu -tutkielmien haku Oppiaine: Sosiaalityö (Samat tulokset suodattimella Oppiaine: Social Work) Julkaisupäivä: [2020 TO 2024]	30	3	Hakutermien paikan vaihtaminen hakulausekkeessa (parisuhdeväkival* ja lähisuhdeväkival*) antoi eri määrän osumia.
Lauda-julkaisuarkisto (Lapin yliopisto)	23.8.2023	Pro gradu- tutkielmien haku Kaksi eri hakua kahdella asiasanalla: ”sosiaalityö” ja ”Sosiaalityö” Aikaväli: 2020–2024	18 sosiaalityön pro gradua (25 kaikkia osumia)	0	Opinnäytteitä ei ollut mahdollista hakea oppiaineittain, vaan piti käyttää asiasanoja sosiaalityö ja Sosiaalityö, joilla tuli eri tuloksia. Näistä tuloksista manuaalisesti valittu sosiaalityön pro gradut. Olisi ollut vaihtoehto ”koulutusohjelma”, mutta se antoi 0 tulosta.
Trepo-julkaisuarkisto (Tampereen yliopisto)	24.8.2023	Opinnäytteet – ylempi korkeakoulututkinto Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Kolme eri hakua kolmella hakutermillä: ”Sosiaalityön tutkinto-ohjelma”, ”Sosiaalityön maisteriohjelma (Pori)” ja ”Sosiaalityön maisteriohjelma” Julkaisuvuosi: 2020–2023	17	0	Sosiaalityön opinnäytteet paikantuivat kolmen eri hakutermin alle, joten hain kaikilla kolmella ja otin ne mukaan aineiston valintaan.
UTUPub-julkaisuarkisto (Turun yliopisto)	24.8.2023	Opinnäytteen taso: Pro gradu -tutkielma Oppiaine: sosiaalityö Aikavälin osuvuus katsottu tuloksista manuaalisesti.	20	4	Hakuun ei voinut valita aikaväliä, ja kun sen laitto manuaalisesti hakuehdoksi, osumia tuli 0. Tämän vuoksi etsin osumista valitsemalleni aikavälille osuvat opinnäytteet manuaalisesti.
Helda-julkaisuarkisto (Helsingin yliopisto)	25.8.2023	Väitöskirjat ja tutkielmat Aikaväli: 2020–2023 Sosiaalityön pro gradut katsottu tuloksista manuaalisesti	3	0	Heldasta sai alustavien hakujen aikaan valitulla hakulausekkeella paljon enemmän tuloksia, mutta varmistettu toistuvasti, että hakupäivänä hakukoneen antama tulos on tämä. Opinnäytteitä ei voinut paikantaa oppiaineittain, joten etsitty sosiaalityön pro gradut manuaalisesti osumien joukosta.
eRepo-palvelu (Itä-Suomen yliopisto)	25.8.2023	Pro gradut, syventävien opintojen opinnäytetyöt ja muut opinnäytteet Aikaväli: 2020–2023 Sosiaalityön pro gradut katsottu tuloksista manuaalisesti	6	1	Opinnäytteitä ei voinut paikantaa oppiaineittain, joten etsitty sosiaalityön pro gradut manuaalisesti osumien joukosta.

LIITE 1. Hakutulokset.

LIITE 2. Analyysiprosessin kuvaus.

OPINNÄYTE	DISKURSSIAIHIOIT ANALYYSIN ALUSSA	UUDET MAHDOLLISET KOODAUKSEN JA MUISTIINPANOJEN LÄPIKÄYNNIN POHJALTA	ANALYYSIVAIHEEN LOPPUTULOKSENA POIS JÄÄNEET AIHIOT
1	<p>vahingoittunut toimijuus rajattu toimijuus epärationaalinen toimijuus aktiivinen toimijuus passiivinen toimijuus tuettu toimijuus muu/luokittelematon</p>	<p>ongelmallinen toimijuus rajoittunut toimijuus johdateltava/manipuloitava toimijuus tavallinen/inhimillinen toimijuus</p>	<p>johdateltava/manipuloitava toimijuus (ei erottautunut vielä tässä vaiheessa selvästi omakseen)</p> <p>passiivinen toimijuus (hajosi vähäisen määrän vuoksi tässä vaiheessa muiden aiheiden alle)</p>
2	<p>vahingoittunut toimijuus rajattu toimijuus epärationaalinen toimijuus ongelmallinen toimijuus rajoittunut toimijuus aktiivinen toimijuus kumppanuustoimijuus (ent. inhimillinen toimijuus) tuettu toimijuus muu/luokittelematon</p>	<p>rajatun toimijuuden aladiskurssit: tekijän rajaama, yhteiskunnan normien rajaama ja palvelujärjestelmän rajaama toimijuus</p> <p>manipuloitava toimijuus empaattinen/välittävä toimijuus adaptiivinen toimijuus tavallinen toimijuus</p>	<p>adaptiivinen toimijuus (jäi vain pieneksi maininnaksi, ei tässä vaiheessa selkeästi omansa)</p> <p>tavallinen toimijuus (vilahuttaa muutaman kerran, mutta ei nouse omakseen)</p>
3	<p>rajattu toimijuus (tekijän, yhteiskunnan normien sekä palvelujärjestelmän rajaama toimijuus)</p> <p>vahingoittunut toimijuus ongelmallinen toimijuus epärationaalinen toimijuus rajoittunut toimijuus aktiivinen toimijuus välittävä toimijuus kumppanuustoimijuus tuettu toimijuus muu/luokittelematon</p>	<p>rajatun toimijuuden aladiskurssit: käytännön asioiden rajaama sekä läheisten ja muiden ihmisten rajaama toimijuus</p> <p>aktiivisen toimijuuden aladiskurssit: asiantunteva toimijuus, mahdollinen toimijuus sekä rationaalinen/adaptiivinen toimijuus</p> <p>passiivinen toimijuus takaisin</p>	<p>rationaalinen/adaptiivinen toimijuus (ei nouse tarpeeksi vahvasti omakseen tässä vaiheessa)</p>
4	<p>rajattu toimijuus (tekijän, yhteiskunnan normien, palvelujärjestelmän, ihmisten sekä käytännön asioiden rajaama toimijuus)</p> <p>aktiivinen toimijuus (asiantunteva sekä mahdollinen toimijuus)</p> <p>vahingoittunut toimijuus ongelmallinen toimijuus epärationaalinen toimijuus rationaalinen/adaptiivinen toimijuus rajoittunut toimijuus välittävä toimijuus kumppanuustoimijuus tuettu toimijuus passiivinen toimijuus muu/luokittelematon</p>	<p>rationaalinen/adaptiivinen toimijuus aktiivisen toimijuuden aladiskurssiksi</p>	

5	<p>rajattu toimijuus (tekijän, yhteiskunnan normien, palvelujärjestelmän, ihmisten sekä käytännön asioiden rajaama toimijuus)</p> <p>aktiivinen toimijuus (asiantunteva, mahdollinen sekä rationaalinen/adaptiivinen toimijuus)</p> <p>vahingoittunut toimijuus ongelmallinen toimijuus epärationaalinen toimijuus rajoittunut toimijuus välittävä toimijuus kumppanuustoimijuus tuettu toimijuus passiivinen toimijuus muu/luokittelematon</p>	<p>epärationaalinen toimijuus rajoittuneen toimijuuden aladiskurssiksi</p> <p>välittävä toimijuus ja kumppanuustoimijuus uuden ylädiskurssin alle: inhimillinen toimijuus</p> <p>tuetun toimijuuden aladiskurssit: yhteiskunnan asenteiden tukema, palvelujärjestelmän tukema, läheisten ja muiden ihmisten tukema sekä käytännön asioiden tukema toimijuus</p>	<p>käytännön asioiden tukema toimijuus (ei noussut vahvasti omakseen)</p>
LOPULLISET DISKURSSIT	<p>rajattu toimijuus (tekijän rajaama toimijuus, yhteiskunnallisten asenteiden normien rajaama toimijuus, palvelujärjestelmän rajaama toimijuus, läheisten ja muiden ihmisten rajaama toimijuus sekä käytännön asioiden rajaama toimijuus)</p> <p>aktiivinen toimijuus (asiantunteva, mahdollinen sekä rationaalinen/adaptiivinen toimijuus)</p> <p>tuettu toimijuus (yhteiskunnallisten asenteiden ja normien tukema toimijuus, palvelujärjestelmän tukema toimijuus sekä läheisten ja muiden ihmisten tukema toimijuus)</p> <p>inhimillinen toimijuus (kumppanuustoimijuus ja välittävä toimijuus)</p> <p>rajoittunut toimijuus (epärationaalinen toimijuus)</p> <p>vahingoittunut toimijuus</p> <p>ongelmallinen toimijuus</p> <p>passiivinen toimijuus</p>		